

Hamar bispegårds historie

- som bispebolig
- som arbeidsplass for ansatte
- som arena for lederskap
- som utviklingspost til kirkelige reformer

Knut Andresen

Hamar 2023

Til minne om
biskop Georg Hille
28. desember 1923 – 14. juli 2023

Foto på forsiden: Aslaug Sikveland Haugen

Forord

Dette manuskriptet har ikke vært planlagt – skjønt det burde det ha vært.

Foranledningen er at jeg fikk spørsmål fra bispedømmekontoret i januar 2023 om jeg kunne komme på et stabsmøte og fortelle om bispegårdens historie. Det var så mange nye der som ikke kjente til historien.

Selvsagt sa jeg ja og holdt et en-times power-point foredrag på stabsmøtet mandag 20. mars 2023. Det ble kanskje vel langt for enkelte, men det ble til inspirasjon for foredragsholderen. Så derfor har det ballet på seg. Det gjensto mange uavklarte detaljspørsmål som det hadde vært interessant å få avklart.

Jeg har selv levd tett på bispegården og møtt sentrale personer som har sin historie knyttet med dype røtter til dette stedet. Jeg glemmer aldri at vi satt på terrassen en varm sommerdag i 1983. Bispinne Ragna Hille og sønnen Georg satt der.

De (hun) var tydelige på at lunsjen – for deres del – besto av fire tynne halve (og ikke flere) brødsiver. Det var to med pølse og to med ost. Vi andre kom med våre hjemmesmurte ikke-gjennomtenkte matpakker. Mens vi satt der, fortalte hun. Arnoldus Hille hadde fortalt henne – før han ble hennes svigerfar i 1919 – at han 17 år gammel i 1845 hadde vært i Christiania.

Han og noen venner gikk denne våren forbi «Grotten» i slottsparken og vinket til den dødssyke dikteren Henrik Wergeland som hilste tilbake fra sitt vindu. Wergeland døde kort tid etter. Det er nesten 140 års spenn i denne historien – fra øyenvitnet i 1845 til den 89 år gamle gjenfortelleren i 1983. Slikt gir sans for historie og linjer i historien.

Artikkelforfatteren og
Georg Hille utenfor
bispegården i 2009

Biskop emeritus Georg Hille døde 14. juli 2023. Han ble 99 ½ år. Det er noen som må videreføre fortellerarven. Han bidro selv gjennom hele sitt voksne liv. Vi er enkelte som kanskje har lyttet mer enn andre. Fordi jeg har levd så tett på gjennom 15 år (1976-91), vet jeg mye om bispegårdens historie.

Samtidig vet jeg mye om virksomheten som har foregått med utgangspunkt i bispegården og i Den norske kirke de siste 50 år. Dette skyldes at jeg ble head-huntet til bispegården i 1976 og med Hille som læremester ervervet kompetanse som la et grunnlag for nye stillinger og mange verv i kirken. Når han nå er borte, tenker jeg på ham i takknemlighet og med respekt.

Det er derfor uungåelig at noe av stoffet blir sett gjennom Georg Hilles briller. Derfor blir f.eks. hagen omtalt om «farmors hage» og stiftsdirektørens kontor «gutterommet».

Det blir for smalt å fortelle «bare» om huset. Det må settes inn i en sammenheng. Jeg har valgt to sammenhenger: 1) det lederskap i bispedømmet som hadde bispegården som base – og hvordan dette har endret seg, 2) bispegården som utkikkspost til kirkelige reformer i vår kirke – med og uten medvirkning fra Hamar biskop.

Hamar i august 2023

Knut Andresen

Innholdsfortegnelse

Forhistorien	9
En enorm utvikling	9
Stabile grenser	9
Halvor Folkestad	
Et strategisk valg	10
Leietaker i fire boliger	10
Skolekommisjonen	11
Kirkekommisjonen	11
Arnoldus Marius Hille	
Et selvsagt valg	11
Lundbo	12
Tomt utskilt fra Sagatun.....	12
Reguleringsplanen av 1879	13
Bispegården bygges	14
Innflytting	15
Tlf.nr 7	15
Gina Hilles hage	15
En kirkepolitisk plassering	17
Kirkelige reformer sett fra bispegården	17
Bispegården selges	17
Lensmann Fredrik Skavlan overtar	18
Christen Brun	
En ressursperson utenfra	18
Holset gård og Stangeveien 25	19
Ny giv for kirkelige reformer	20
Reformbevegelsens og prestenes mann	20
Otto Jensen	
Et kort intermesso	21
Møtte seg selv i døren	21
Strandgaten 31	21
Gustav Dietrichson	
Forfremmelse sørover	22
Enda en biskop blir leietaker	22
Matr.nr. 439 – seksjon 77	22
Bispegården kjøpes tilbake	23
Leilighet for prest i 2. etasje	24
En kort botid og funksjonstid	25
Mikkel Bjonnes-Jacobsen	
Et naturlig lokalt opprykk	25
Biskopens kontor	26
Ole Eger	27

Menighetsråd opprettes	27
Bispedømmeråd dukker opp	28
Henrik Hille	
Som far – så sønn	29
Bispegården blir familiebolig	29
Omrokkeringer	30
En forfallen hage med potensiale	32
Bispedømmerådet starter opp	33
Intet sekretariat	33
Kirkelig lederskap fra bispegården	33
Naboskap i endring	33
Krigen	34
En forvist biskop	35
Freden	35
Den første medarbeider	36
Granhekken – et krigsminne	36
Et minne om gjestfrihet	36
Kristian Schjelderup	
Bredden sikres	37
En biskop uten erfaring	38
Bispekontoret	38
Per Juvkams hybel.....	38
Nora	40
Folkestads gate 53	40
Reguleringsplan 1954	40
1.etasje	40
Oppmåling 1945	41
Forkontoret	41
Presteleiligheten i 2. etasje	41
Det flotte rommet ut mot hagen	42
Schjelderups strategier	43
Ingen store reformer	44
Bispedømmerådet	45
Alex Johnson	
En annerledes charismatiker	46
Innflytting i bispegården	46
Begynnende kontorisering	47
En stab oppstår	47
Johnsonske strategier	48
Et aktivt bispedømmeråd	49
Kirkereformer i startgropa	49
Ekskurs nr.1: bispegårdens inngangsparti	50

Georg Hille	
Arvefølgen er sikret	52
Tilbake til barndomshjemmet	52
«Hillegutua» / Vognskjulet rives i 1980	53
Oppdagelser i kuskens rom	54
Restene av farmors hage	54
Et hus i støpeskjeen	56
Olav Myntmesters gate 11	56
Furnesveien 18	57
Kontoret vokser og staben videreutvikles	57
Kvinnelige prester	59
Videreføring og fornyelse av strategier	59
Kirkens ordninger	60
En epokegjørende forvaltningsreform	60
Veiskille 1 – målstyring og virksomhetsplanlegging ..	62
Nesten 100 år	63
Rosemarie Köhn	
Det ble Rose	64
Bispegården – bruksendring	64
Ombygging før Rose kom	64
Restaurering og ombygging i 2003	64
Bispegårdshagen	65
Biskop Roses lund	66
Veiskille 2 – kvinnelig biskop	67
Rose på sokkel	69
Roses grav	69
Solveig Fiske	
Solveig overtok	70
Veiskille 3 – tilbygg som ikke ble realisert	71
Den store ombyggingen i 2016/17	72
Forsøk på revitalisering av hagen	77
Solveigs profil og strategi	79
Er det et 4. veiskille ?	80
Staben gjennom de siste 30 år	82
Ekskurs nr. 2: Biskopens skrivebord	88
Ekskurs nr. 3: Biskopene i bybildet	
Gatenavn	90
Bygninger	91
En liten park	92
Byster	92
Gravminner	93
Bispeportretter	94

Fortiden gjenskapt digitalt

Forhistorien

Hamar bispedømme ble grunnlagt i 1153. Hamar bispedømmes historie i moderne tid startet i 1864. Da ble bispedømmet gjenopprettet etter rystelsene under reformasjon. Bispedømmet ble ikke nedlagt under reformasjonen, men Oslo stift og Hamar stift fikk felles biskop. Det het Oslo og Hamar stifter (altså: i flertall) fra 1541 og frem til eneveldet ble innført 120 år senere. Bispegården for de to stift med én biskop lå i det gamle Oslo ved siden av Hallvardskirken – ikke mange meter fra der Oslo bispegård ligger i dag. Innføringen av eneveldet i Danmark-Norge medførte at i 1663 ble Agershuus stiftsamt opprettet og Hamar-navnet forsvant. Fra 1842 het det Christiania stift. I 1864 kom Hamar stift tilbake og besto av Hedemarkens amt og Christians amt. Fra 1. januar 1919 ble «stift» erstattet med «bispedømme». I denne artikkel brukes «bispedømme» om hele perioden etter 1864.

En enorm utvikling

Halvor Folkestad startet opp etter sommeren 1864 i det gjenopprettede Hamar bispedømme. Han var statlig og kirkelig tilsynsmann for 56 prester. Han arbeidet alene på sitt hjemmekontor – når han ikke var på reise på visitaser. Det var han store deler av våren, sommeren og høsten.

160 år etter utgjør bispegårdens tilsatte en stab på 12 medarbeidere som tjener to organer – biskopen og bispedømmerådet – og som har som oppgave å støtte opp under virksomheten til 660 medarbeidere i soknene. Av disse er 120 prester – dvs. at litt under 80 % av de tilsatte er nye stillingskategorier. Bispedømmet hadde 46 kirkelige fellesråd og 160 menighetsråd. Statskirken er avviklet. Både det enkelte sokn og Den norske kirke er egne rettssubjekter.

Jeg skal følge denne vekst i det etterfølgende belyst gjennom det lederskap som sprang ut fra Hamar bispegård og utviklingen av de kirkelige reformer med Hamar bispegård som aktør og som utkikkspost.

Det er naturlig å dele inn stoffet kronologisk og ordne det etter biskopenes funksjonsperioder.

Stabile grenser

Bispedømmet fikk i 1864 de samme grensene som Hedemarkens Amt og Christians Amt hadde fått i 1781 da Opplandenes Amt ble delt. Hamar bispedømme har siden vært meget stabilt. Ingen nye områder er erobret, men to områder er avgitt: Innset sokn i Tynset prestegjeld i 1964 til Nidaros bispedømme og Jevnaker sokn i 2022 til Tunsberg bispedømme.

Halvor Folkestad 1864-87

Et strategisk valg

Folkestad ble nr. 3 i avstemningen. Men både den kjente lesebokforfatteren P.A. Jensen som ble nr. 1 og sokneprest Sven Brun som ble nr. 2 trakk seg. Dermed ble Folkestad utnevnt. Det var og skulle vise seg å bli et viktig strategisk valg. Han var kjent i departementet og var en dyktig administrator. Begge deler var nødvendig for å få i gang et gjenopprettet bispedømme. Han hadde ledet skolekommisjonen som la frem almueskoleloven av 1860 og var medlem / sekretær av kirkekommisjonen som jobbet fra 1859-70. Han kom til den nye byen ved Mjøsa fra embetet som sokneprest i Fredrikshald [Halden] – som da var landets største industristed.

Leietaker i fire boliger

Folkestad og fru Anne f. Gjør var barnløse, men de hadde tatt til seg Dorothea Jachwitz f.1830 i Christiania som pleiedatter. Hun har ved senere folketellinger i Hamar tittel av husbestyrerinne og har dermed hatt sitt arbeid i husholdningen i hjemmet.

Det fantes ingen tjenestebolig i Hamar i 1864. Løsningen ble å leie hos private. De bodde først på Holset gård. Men da Anne Folkestad døde i Christiania allerede 5. mai 1866, flyttet Folkestad sammen med sin pleiedatter til Storhamar gård.¹ I 1873 kom kong Oscar 2 dit på besøk etter kroningen i Trondheim. Folkestad hadde vært predikant under kroningen. Neste bosted var Munchgården ved Stortorget fra 1875.² Dit flyttet også skoledirektør Ole Elias Holck samme år. Han startet da sitt virke og nære samarbeid med Folkestad. Både Folkestad og Holck bodde der til 1884. Siste bosted var Furubakken som var bygget ferdig av stadslege Mathias Sigwart Greve i 1876 (han som har gitt navn til Greveløkka og dr. Greves barnesåpe – og tomt til Hamar sykehus). Dit flyttet både Folkestad og Holck i 1884.³ Furubakken lå der nåværende Furnesveien 22-26 ligger – rett over gaten for akuttmottaket på Hamar sykehus.

Holset gård 1864-66

Storhamar gård 1866-75

Munchgården 1875-84

Furubakken 1884-87

¹ Det har ikke lyktes å finne ut nøyaktig hvilket år Folkestad flyttet til Storhamar gård, men 1866 er mest sannsynlig. Interne flyttinger i byen ble ikke registrert i politiets flytteregister og skatteligningene for Vang har ikke bostedsadresser på denne tiden. (Både Holset gård og Storhamar gård lå på denne tiden i Vang kommune).

² Skatteligningen for Hamar 1875. Statsarkivet i Hamar. Fra og med dette året skattet Folkestad til Hamar og ikke til Vang som han gjorde da han bodde på Storhamar gård.

Matr. nr. 66 Munchgården lå på nordsiden av Stortorget med nåværende adresse Torggaten 83. Dette var Hamar første murhus fra 1855 og et attraktivt bosted. Her bodde i kortere eller lengre perioder f.eks. amtmann Kyhn (amtmann 1856-90), amtmann Mörch (amtmann 1890-97), sorenskriver Schive (sorenskriver i Sør-Hedmark 1863-80), sorenskriver Fischer (sorenskriver i Sør-Hedmark 1880-90) og rektor Horn (rektor Hamar katedralskole 1878-1913).

I dag huser nybygget bl.a. restaurantkjeden Egon.

³ Skatteligningen for Hamar 1884. Statsarkivet i Hamar. Skatteligningen har en merknad om at Folkestad nå bor på matr.nr 168 i «Holcks gård» «ved Folkestads gade». Samme bosted fremgår av folketellingen for 1885. Pleiedatteren bodde fremdeles hos sin pleiefar.

Skolekommisjonen

Folkestad så konkrete resultater av sitt arbeid i skolekommisjonen. Skoleloven av 1860 vedtok overgang fra omgangsskole til faste skoler og betød en økt satsing på utdanning for barn. Skolehus og lærerbolig måtte bygges i hver kommune. Det trengtes pådrivere. Dette ble en hovedoppgave for Folkestad som biskop. Skolen var en kirkeskole og konfirmasjonen var eksamen. Lokalt var soknepresten en nøkkelperson og formann i skolestyret. Tilsynet med skolene måtte også styrkes. Stiftsamten fikk en skoledirektør (fra 1875: Ole Elias Holck) og biskopen og skoledirektøren dro sammen på visitas – og jobbet også ellers i tospann.

Kirrekommisjonen

Antagelig så Folkestad for seg at også hans over tusen siders utredning fra Kirrekommisjonen skulle få konsekvenser for bispedømmet. Utredningen foreslo en kirkeorganisasjon fra menighetsråd til Kirkemøte. Men i 1885 vendte Stortinget tommelen ned for menighetsråd og Kongen nektet sanksjon for opprettelse av Kirkemøte. Kanskje var det i påvente av oppfølgingen av sin tykke utredning at Folkestad holdt det gående i jobben til han var 80 år i 1887? Men han var samtidig en del av sin tid: i 1885 karakteriserte han sitt forslag i Kirrekommisjonen om menighetsråd som et venstreradikalt fremstøt.

Reformmannen skulle altså bli skuffet. Tiden var ikke moden. Det eneste resultat av kirrekommisjonens og Folkestads arbeid skulle bli at menighetsmøter ble innført i 1873 etter omfattende krangel mellom Storting og Regjering om reglene for stemmerett. Stortinget nektet å vedta menighetsmøter, men Kongen tvang det igjennom i medhold av Grunnlovens § 16. Begrunnelsen var at man trengte et organ lokalt for å avgjøre innføring av ny salmebok: Landstads (1869), Hauges (1873) eller fortsette med Kingo eller Evangelisk-kristelig salmebok. Dette lå inn under Kongens anordningsmyndighet i kirkesaker etter Grunnloven.

*

Folkestad gikk av i 1887 og døde i 1889. Han er begravet på Vår Frelses gravlund i Oslo. Årsaken til at gravstedet for den første biskopen i den gjenopprettede Hamar bispedømme ble i Oslo – og ikke i Hamar – var selvsagt at hans kone Anne var blitt begravet der i 1866.

Arnoldus Marius Hille 1887-1906

Et selvsagt valg

Arnoldus Hille var sokneprest i Vang og stiftsprost i Hamar da han rykket opp som biskop i 1887. Hans håndskrift i biskopens postjournal starter 21. juli 1887. Han hadde vært prest i Ottestad fra 1872 før han kom til Vang. Han var en opplagt kandidat – var også Folkestads foretrukne – og ble nr. 1 i avstemningen med 114 stemmer, men vegret seg. Nils Hertzberg som var stortingsmann og tidligere statsråd ble nr. 2 med 52 stemmer. Hille skrev til ham og ba ham om å ta utnevnelsen. Men det ble Hille.

Arnoldus Hille var først gift med Charlotte Sophie f. Sandberg. De fikk tre barn. Da hun døde i 1875, giftet han seg året etter med søsteren Georgine (Gina) Børrea f. Sandberg. De fikk to barn: Charlotte Sofie (Lotte) og den senere biskop Henrik Hille. I tråd med tradisjon for oppkalling fikk deres første datter hans avdødes kones fornavn.

Arnoldus og Gina Hille

Som sokneprest i Vang bodde Arnoldus Hille på Vang prestegård. Han avsluttet sitt embete ved utgangen av 1887 og holdt sin avskjedsgudstjeneste i Vang kirke 1. juledag 1887. Bispeordinasjonen var 22. januar 1888.

Lundbo

Hille var raskt i gang med å planlegge en bolig i Hamar. Men det tok tid. Han måtte derfor ha en midlertidig bolig. «21. april 1888 flyttede vi fra Vang Prestegaard til Lundbo ved Hamar», noterte han i sin almanakk.⁴ Eiendommen Lundbo har i dag adresse Brennbakkveien 25. Nå ligger det en sveitservilla fra 1896 på eiendommen ved siden av en moderne barnehage som heter Lundbo barnehage. På Lundbo bodde Hille og familien i fem måneder inntil de kunne flytte inn i sin nybygde bispegård.

Tomt utskilt fra Sagatun

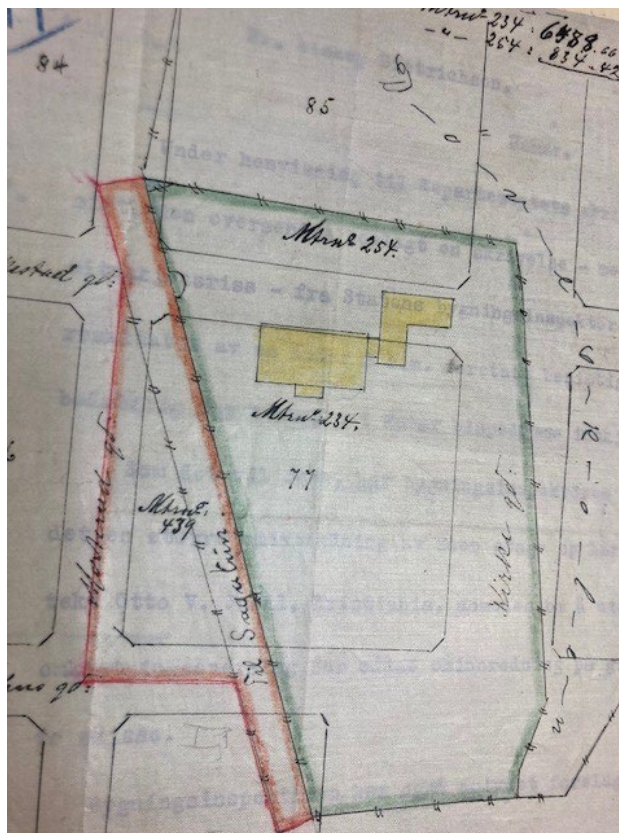
Arnoldus Hille ville ha en skikkelig bispegård. Hille var sønn av godseier og handelsmann Wollert Krohn Hille fra Fresvik i Sogn – som ligger på sørsiden av Sognefjorden rett overfor Leikanger.

For 4.400 kjøpte han to tomter på til sammen ca. 7,3 mål tomt av Herman Anker på Sagatun. Tomtene lå innenfor Hamar kommune etter byutvidelsen i 1887 og hadde matr.nr. 1/234 og 1/254. Mot nord lå en tomt på 834 kvm (matr.nr. 1/254) – dvs. ca. 1/4 av kvartalet mellom bispegårdens gårdsplass og nåværende Arvesens vei. Dette skulle bli eplehage.

Nærmeste nabo i øst til matr.nr. 1/254 var Furubakken. Mellom Furubakken og eplehagen – på den nåværende parkeringsplassen for Hamar sykehus – kom Hamar døvstum institutt / Elias Hofgaards skole (privat) 1882 – 1897 og Hamar offentlige skole for døve (statlig) 1897 – 1936. Furubakken ble revet etter brann i 1984 og Døveskolen ble revet i 1985.

⁴ Arnoldus Hilles almanakk for 1888. Statsarkivet i Hamar.

Den største tomten – matr.nr.1/234 – var på 6,5 mål. Tomten fulgte i øst grensen til nåværende Furnesveien 18 helt ned til nåværende biskop Roses lund. I sør var Hamar kirke nærmeste nabo og i vest lå Sagatunveien. Denne var bare en smal kjerrevei på dette tidspunkt.

Her ses tre matr.nr. av betydning for bispegårdens historie: Hovedbølet er matr.nr. 234 som er bispegården. Eplehagen er matr.nr. 254. Konflikten i forhold til Folkestads gate er tydelig: uthuset ligger midt i den planlagte Folkestads gate.

På den andre siden av Sagatunveien er matr.nr. 439 angitt. Det skulle vise seg at denne eiendommen på et senere tidspunkt ble en del av hamarbispens historie – se under omtalen av Dietrichson (side 22 f).

Reguleringsplanen av 1879

Det forelå en reguleringsplan for området fra 1879 vedtatt av Vang kommunestyre. Ved byutvidelsen i 1887 ble reguleringsplanen for området overtatt av Hamar kommune. Men i slike overganger kan det skje glipp. Ingen tenkte tilsynelatende på reguleringsplanen da huset ble plassert. Tomten lå jo midt ute i den uberørte natur! Reguleringsplanen forutsatte at Folkestads gate skulle passere i full bredde på nordsiden av bispegården i retning øst-vest.

Huset ble bygget for langt mot nord. Uthus og vognskjul lå midt i den planlagte Folkestads gate. Dette skulle vise seg å få konsekvenser. Kommunen tok raskt affære. Eiendommen ble påført en tinglyst heftelse 13. januar 1890. Her forpliktet biskopen seg til «å flytte eller nedrive sitt uthus når Folkestads gate blir utlagt». Problemet rundt bispegårdens plassering i forhold til reguleringsplanen av 1879 skulle bli en gjenganger som regelmessig dukket opp de neste 100 år!

Naboeiendommen til bispegården – Furnesveien 18 – ble utskilt fra Døveskolens tomt i 1939 da Dr. Mæhlum bygget sitt funkishus. Samtidig fikk Folkestads gate et forlenget gateløp fra

Furnesveien til Ankerveien – slik at deler av reguleringsplanen fra 1879 ble realisert 60 år etter.

Bispegården bygges

For 23.000 bygget Hille et hus på 260 kvm grunnflate i 2 etasjer. Det var to trapper opp til 2. etasje. Bispegården hadde også et stort loft. To trapper ledet fra 2. etasje og opp til loftet. Se planløsningen på side 40 og 42.

Tømmeret kom fra et våningshus som ble flyttet fra en skogeiendom ved Arneberg i Solør. Byggmester var Erik Olsen og arkitekt hans far Ole Sverre. Bispegården var ferdig i 1888. Årstallet kan fremdeles ses på metallvimpelen på taket. Dette var en bolig som oste av velstand.

I ettertid må man la seg imponere av fremdriften. Det tok et drøyt år fra Hille ble utnevnt til bispegården sto ferdig!

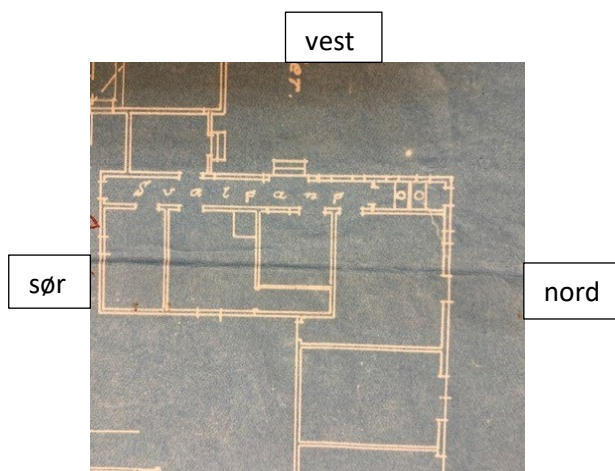

Dette bildet er tatt i 1920-årene fra kirketårnet. Sagatunveien til venstre ble opparbeidet til gate i 1917 – gateløpet er utvidet vestover (jfr. bilde side 32). Sagatun folkehøyskole ses lengst mot nord. Området mellom Sagatun og bispegården ble bebygget tidlig i 1930-årene (jfr. bilde side 34). Rett nord for bispegården er eplehagen med åkerø godt synlig. Til høyre for eplehagen ligger Døveskolen. Furnesveien 18 sør for Døveskolen er ennå ikke utskilt som egen eiendom. (Furnesveien het for øvrig Kirkeveien på dette tidspunkt). Bispegårdshagen er meget frodig og Gina Hilles kjøkkenhage rett til høyre for flaggstangen er nok redusert i størrelse, men er fortsatt i aktiv drift.

Som sidebygg ble oppført to uthus i vinkel med 1 ½ etasjes høyde. Det gikk en overbygget svalgang fra vindfanget utenfor kjøkkenet (se tegning på neste side). Ved å følge svalgangen i retning nordover, kom man først til kuskens rom (Andreas kusk) til høyre og så til den private utedoen som lå rett frem. Adgangen til utedoen fra svalgangen var kun for familien. Andre måtte gå rundt til en egen inngang. Inngangen til «gjesteutedoen» lå på nordsiden av vognskjulet – 2 m fra hushjørnet. Fra svalgangen var det også inngang til høyre til stallen (til hestene Skimmelen og Bella). Lengst mot øst var vognene plassert. Det var en egen inngang

på nordsiden. Vognskjulet ble brukt som hønsehus da hestene forsvant. Da utedoene forsvant kom det garasje.

Nærmest hovedhuset ledet svalgangen inn til bryggerhuset og derfra gikk en trapp opp til tørkeloft og rullebod i 2. etasje. En dør i sør i svalgangen ledet ut til kjøkkenhagen.

Adkomst til svalgangen var fra vindfanget utenfor kjøkkenet. Fra venstre: vedskjul (etter 1936 redskapsbod), bryggerhus med avmerket plass til kokepanne i hjørnet (pipen er ikke inntegnet), trappeløpet opp til 2. etasje (men selve trappen er ikke inntegnet), kuskens rom og stall. Den private utedo til venstre hadde inngang fra svalgangen og utedoen for gjester til høyre hadde egen inngang fra nord.

Innflytting

Bispegårdens adresse var Folkestads gate 44 fra 1888. Dit flyttet Gina og Arnoldus Hille 29. september 1888. «Flyttede ind i vort nye Hus i Hamar», skrev han inn i sin almanakk for denne dagen.⁵ Fra 15. mai 1933 ble gatenummeret endret til Folkestads gate 52.

Det store rommet i sørvest med utgang til terrassen ble biskopens kontor. Det var herfra bispedømmet ble administrert – av biskopen alene uten kontorhjelp. Det var også et «ytre kontor» eller «forkontor» i nordvest med egen inngang (se tegning side 40).

Tlf. nr. 7

Hamar telefonforening var stiftet i 1888 og biskopen var med fra starten – med tlf.nr. 7. Det ble etter hvert 107, 3107 og så 23 107 – etter hvert 065 23107. Dette ble beholdt som biskopens privatnr. helt til 1989.

Gina Hilles hage

Det ble anlagt en praktfull hage. Gina Hille var nok hovedarkitekten. Hun var som oppvokst på storgård opptatt av hagebruk og jordbruk. Hennes familie Sandberg var knyttet til flere gårder i området: Storhamar, Freberg, Hol og Kåtorp.

«Bestemor hadde dessuten lært en masse av Hanna Winsnes' anlegg på Vang prestegård», fortalte Georg Hille (intervju 2013). «Hun etterfulgte Hanna Winsnes som prestekone i Vang».

⁵ Arnoldus Hilles almanakk for 1888. Statsarkivet i Hamar.

Mot øst var det en mengde bærbusker – hovedsakelig stikkelsbær og rips, men også litt solbær. Kjøkkenhagen mot tomtegrensen i øst var stor og avansert. Det var i kjøkkenhagen at lærdommen fra Hanna Winsnes hadde kommet særlig til syne.

I nordenden av kjøkkenhagen var en hekk av sibirertebusk.

På nordsiden av huset – på den 834 kvm store tomten – ble det plantet epletrær. I hovedsak var det åkerø.

På sørsiden av hovedbygningen ble det anlagt en hage som besto av fire hoveddeler, skriver landskapsarkitekt MNLA Anne Midtveit i en skriftlig gjennomgang av «Bispehagen» i 1999:

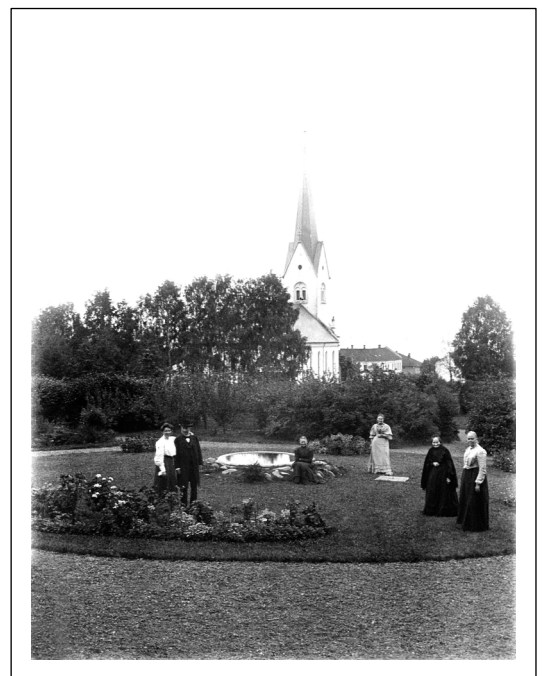
- Nærmest huset er en *åpen plen og blomstrende busker*
- Et gedigent lysthus i lind markerer overgangen til en *frukttrehage*
- Sør for denne går plenen over i uklippet gress og *lunden* begynner
- Den østre del av hagen er *bærhage* og et stykke ustelt gressbakke

Selve hagen var visuelt delt inn i ulike områder med hageganger i grus imellom. «Dette var typisk for datidens romantiske hagestil», skriver Anne Midtveit, «typisk for perioden var buegangene og lysthusene av trær. Gangene skulle gi inntrykk av å være til nytte og føre fra et punkt til et annet. Der hvor gangene krysset hverandre, sto det gjerne nøye arrangerte, men naturlig utseende buskgrupper med flere ulike arter i hver gruppe». Springvann hørte gjerne med.

Gangveien ledet bl.a. til to lysthus. Det nederste lå ved bassenget med springvann ca. 50 m fra huset og var omgitt av lindetrær med en stor eplehage bakenfor – med gravenstein, säftaholm, rød astrakan, åkerø og glassepler. Ved flaggstangen – som mest sannsynlig var der allerede i 1888 – ble det plantet det som skulle bli et overdådig gråpæretre og rundt det mange kirsebærtrær. Det andre lysthuset lå rett nedenfor trappen til terrassen og inntil Sagatunveien. .

Ca 3/4 av hagen var opparbeidet, mens nedre del var naturtomt med høye trær. Det ble en lund som skilte bispegården og kirken. Det var et hvitt gjerde mot kirken. På naturtomten fantes opprinnelig fujigran, lerk og vanlig edelgran. Etter hvert som det vokste til på grunn av manglende stell, kom det bjørk som hadde frødd seg naturlig.

Nederst var det en port ut mot Sagatunveien som ga adgang til hagen. Den var nok ment for privat bruk. Dette var ennå mens Sagatunveien kun var en trang kjerrevei. Bjørnstjerne

Bjørnson tok feil vei engang han skulle opp til Sagatun og vandret gjennom bispegårdshagen, ble det fortalt i Hilles familiehistorie. Men han stakk ikke innom biskopen. I 1930-årene ble porten fjernet. Granhekkene mot Sagatunveien var plantet allerede da hagen ble anlagt. Den er synlig på bilder i 1901.

En kirkepolitisk plassering

Bispegården fikk en kirkepolitisk plassering. Den lå midt mellom Sagatun folkehøgskole (1864) og Hamar Seminarium (1867 – fra 1877 i nybygg i Holset gate) eller midt mellom grundtvigianismen og indremisjonen – og tett inntil kirken som da het Hamar kirke (1866). Den het domkirke først etter byjubileet i 1949.

Kirkelige reformer sett fra bispegården

Arnoldus Hille var reformbevegelsens mann. Han ville ha et kirkestyre uavhengig av staten – ikke statskirkens avvikling, men et indre kirkelig selvstyre. Her var han vestlending. Vestlendingene ville at det indre kirkelige selvstyre skulle utgå fra det troende lekfolk og bestå av kirkelig valgte organer. Kirkestyret skulle bygge på den lokale kirke som grunnenhet. Østlendingene hadde mer sentralkirkelige sympatier og ville ha et kirkestyre med større vekt på embetsmannens mandat og rolle.⁶

Da det ikke ble noen reformer i 1885, jobbet ikke Arnoldus Hille mer med kirkelig organisering etter at han ble biskop i Hamar. Men han reiste på visitas. «Han kom som en klokke til hvert sokn hvert 4. år gjennom 18 år», fortalte sønnesønnen Georg Hille. Dette fremgår også av hans grundige notisbok som ble gjenfunnet i 1980 da vognskjulet i bispegården skulle rives (se side 54). Han nådde nesten fem besøk i alle sokn.

Han støttet aktivt gjennom sitt engasjement og sine verv i Indremisjonen det stort anlagte «Hamar-møtet» i Indremisjonen i 1902. Der ble det foretatt et veivalg i reformarbeidet: spørsmålet var om man skulle gå lovveien og satse på reformer innenfor statskirkens ramme eller om man i stedet skulle bygge opp en frivillig kirkeorganisasjon som et alternativ til statskirken. «Hamar-møtet» ville gå lovveien og dette ble lagt til grunn for det kirkelige reformarbeid etter århundreskiftet og helt frem til neste århundreskifte. Selv om han tradisjonelt hadde ivaretatt vestlandstradisjonen, kan man ane Arnoldus Hilles finger bak dette vedtaket – som oser av embetsmannens ansvarlighet.

Dette forhindret likevel ikke at Den frivillige kirkelige landsorganisasjon – med frivillige landsmøter og bispedømmemøter – ble etablert. Men det skjedde som et supplement til statskirken – og ikke som et alternativ. Den frivillige kirkeorganisasjon ble startet opp i 1869 og ble avviklet i 1984 da Kirkemøtet ble lovfestet.

Bispegården selges

Opplysningsvesenets Fond ville ikke kjøpe bispegården av Hille. Den var for stor og dyr, mente departementet som bestyrte fondet. Det var Otto Jensen som da var kirke- og undervisningsminister. Det var en avgjørelse han skulle angre på da han selv 10 år senere som

⁶ Denne spenning mellom øst og vest har holdt seg i vår kirke. Da Kirkemøtet 2022 skulle avgjøre spørsmålet om fremtidig arbeidsgiveransvar for prestene i en kirke løst fra Staten – etter over 10 års utredning og drakamp – stemte Innlandet for sentralkirkelig arbeidsgiver og Vestlandet for lokalkirkelig arbeidsgiver. Det ble sentralkirkelig arbeidsgiver (med 1 stemmes overvekt!) – lite i tråd med visjonene til Folkestad, Brun og alle Hillene.

nyutnevnt biskop i Hamar flyttet til en stiftsby uten bispegård! Han havnet som leietager i 2. etasje i en forretningsgård i Strandgaten.

Lensmann Fredrik Skavlan overtar

Dermed kjøpte lensmann Fredrik Skavlan i Hamar bispegården 15. september 1906 av Arnoldus Hille for 25.000. Han foretok en nokså synlig endring i 1.etasje. Han hadde neppe behov for biskopens store kontor i sørvest. I de tegningene som forelå ved tilbakekjøpet i 1919, hadde arkitekt Otto V. Juell tegnet en skillevegg som delte dette rommet i to. Lengst i sydvest var det et mindre «privatkontor» og rommet innenfor stuen het nå «røgeværelset» og omfattet ca. 2/3 av det gamle biskopens kontor. Her var også en kamin.

At det opprinnelig har vært ett rom, fremgår av takløsningen.

I 1917 ga Skavlan gratis 708 kvm grunn til opparbeidelse av Sagatunveien. Før var dette kun en kjerrevei. Nå skulle den bli en gate (se bilde side 32).

Skavlan plasserte en høy minnestein nederst i hagen i 1914 som hundreårsminne for Grunnloven. 17. mai 2014 ble det Hamars 200-årssted (se bilde side 77).

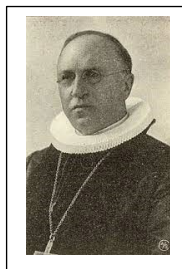
*

Arnoldus Hille flyttet til Oslo i 1906 og bodde der til sin død i 1919. Han er begravet på Vestre gravlund i Oslo. (Se bilde av gravminnet side 63).

Christen Brun 1906-17

En ressursperson utenfra

Det er intet som tyder på at Arnoldus Hille engasjerte seg for å lansere en etterfølger. Men han verdsatte Brun høyt. 20 år tidligere – i 1887 – hadde Hille skrevet følgende anbefaling på Bruns søknad om forflytning: «Chr. Brun er meg bekjent som en særledes vel begavet og vitenskapelig anlagt teolog. Hans kunnskap og begavelse gjør ham særdeles skikket til å virke som prest i en bymenighet»⁷. Dette var en påfallende positiv anbefaling – tidens kritiske nøkternhet tatt i betraktning. Han var kjent på Østlandet etter at han hadde vært sokneprest i Våler i Solør 1877-87. Han flyttet deretter tilbake til Bergen og var sokneprest i Mariakirken i 10 år og i Johanneskirken i 10 år før han kom til Hamar. Bergenseren Christen Brun kom til Hamar i 1906.

⁷ Hamar bispeembetes kopibok 21. juli 1887. Statsarkivet i Hamar. Dette er den første innførsel Arnoldus Hille gjør i bispeembetets kopibok i egenskap av ny biskop. Det er en merkelig tilfeldighet at denne første innførsel ble gjort med henblikk på den person som 19 år senere skulle etterfølge ham som biskop i Hamar.

Brun kom som en klar nr. 1 i avstemningen. Han fikk 98 førstestemmer og totalt 121 stemmer, mens nr. 2 Sverre S.G. Bomhoff – res.kap. i Johannes i Kristiania – fikk 13 førstestemmer og totalt 92. Det var ingen lokale kandidater som nådde opp denne gang.

Holset gård og Stangeveien 25

Bruns kone Marie f. Rogstad bodde i Hamar da de giftet seg her i 1874 – altså 3 år før de flyttet til Våler. Det var altså en tilknytning til byen gjennom hennes familie. Ekteparet Brun flyttet inn på Holset gård hvor også Folkestad hadde bodd en kortere periode. Biskopen hadde sitt hjemmekontor der. De hadde fem barn, men kun datteren Marie fulgte med til Hamar siden Brun var 60 år da han ble utnevnt.

Det har vært vanlig å anta at Brun bodde på Holset gård i hele sin bispetid og dette er nedfelt i det som er skrevet til nå om Bruns bispetid. Men nærmere undersøkelser viser noe annet. Nysgjerrigheten ble vakt av at da Brun døde i Kristiania i 1917, ble det opplyst på dødsmeldingen at hans privatadresse i Hamar var Stangeveien 25. Bodde han der? Når flyttet han dit?

Brun og fru Marie – og deres datter Marie – var fortsatt bosatt på Holset gård ved folketellingen i 1910. En stikkprøve i skatteligningene for årene som fulgte viser at de bodde der frem til og med 1915. Men så i skatteligningen for 1916 var Brun registrert bosatt i Stangeveien 25. Han fylte 70 år i 1916 og hadde vært biskop i 10 år. Planla han en pensjonistbolig?

Stangeveien 25 finnes ikke lenger, men hadde gnr.1/bnr.245 i henhold til panteprotokollen for Hamar. Hjemmelshaveren var vognfabrikant Andreas Lund. Han eide den ene av de to fasjonable sveitservillaene i kvartalet Østre gate / Falsens gate / Stangeveien / Wergelands gate. Den formuende Syver Andersen eide den andre. Tvillingvillaene ble revet i 1968. Her er det nå eldreboliger samt lokaler for Velferden / Hamar seniorsenter.

I villaen lengst mot øst (til høyre på bildet) bodde biskop Brun, fru Marie og datteren Marie fra vinteren 1916 og til Brun døde i april 1917.

Ny giv for kirkelige reformer

I Bruns tid kom venstre regjeringen Gunnar Knudsen tilbake og fulgte opp «Hamar-møtet av 1902» gjennom å oppnevne en kirkekommisjon med professor Absalon Taranger som formann. Kirkekommisjonen av 1908 foreslo avvikling av statskirkeordningen, men kom samtidig med en rekke forslag til forbedring av eksisterende kirkeordning. Den fulgte dermed opp flere av reformtiltakene som hadde vært på tegnebrettet helt siden Folkestads dager og som Brun var en sterk støttespiller for.

Lekfolk kunne bemyndiges til å tale i kirken og til å holde prekenen. Alle bestemmelser som gjorde det straffbart med fri nattverd ble opphevet og dette åpnet for legalisering av at lekfolk kunne lede nattverdfeiring utenfor kirkehuset. Dette ble sett på som viktige konsesjoner til lekfolket og som oppmykning av stats- og embetskirken.

Det kom nytt visitasreglement og ny lov om konfirmasjon hvor det ikke lenger ble en borgerplikt ⁸ å bli konfirmert. I det hele tatt ble sammenkoblingen mellom kirkemedlemskap og statsborgerlige rettigheter gradvis avviklet fra 1890-årene og fremover.

Hovedutredningens konklusjon – avvikling av statskirkeordningen – fikk imidlertid tommelen ned i høringen og ble satt på vent / lagt på is.

Reformbevegelsens og prestenes mann

Brun var reformbevegelsens mann med vestlandsprofil. I 1895 hadde han som medlem av Bergen kommunestyre bidratt til å få vedtatt at de bergenske kirkers økonomi ble utskilt fra kommunens administrasjon og overlatt til et menighetsvalgt styre, jfr. hans senere avhandling om «De bergenske kirkers økonomi» (1912). Det skulle gå 100 år før noe liknende ble etablert på landsbasis ved kirkeloven av 1996.

Brun støttet kirkekommisjonen av 1908 på alle punkt. «Det kunne bli vel mye av det gode», ytret hans forgjenger Hille i et brev av 2. november 1908 til sin gode venn skoledirektør Ole Elias Holck. Brun var en kunnskapsrik kirkehistoriker, opptatt av religionsfriheten og en sterk tilhenger av en fri folkekirke. Han var også tilhenger av obligatorisk borgerlig vielse for alle – som også Arnoldus Hille hadde vært. Han skrev en rekke bøker om ulike trossamfunn. Han var en profilert konservativ teolog og ble sensor på Menighetsfakultetet da de fikk eksamensrett i 1913.

Han gjorde også en stor innsats for norske prester gjennom å bidra til at Den norske kirkes Presteforening ble stiftet i 1900 og han var i 1900-11 foreningens første formann.

*

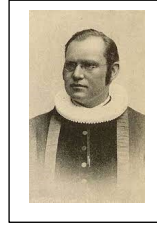
Brun ble alvorlig syk under en visitas på Gran i april 1917, ble kjørt til Kristiania og døde der. Han er begravet på Vår Frelses gravlund i Oslo.

⁸ Eksempel: For å bli embetsmann, måtte man være kirkemedlem. Det var konfirmasjonsplikt. For å kunne avtjene verneplikt eller emigrere, måtte man være konfirmert. For å kunne inngå ekteskap, måtte man også vise attest på at man hadde «søkt Herrens bord» dvs. gått til nattverd. Men denne siste bestemmelse ble praktisert mer og mer liberalt.

Otto Jensen 1917-18

Et kort intermesso

Otto Jensen var stiftsprost i Oslo og kom som nr. 1 i avstemningen. Han var dr.theol. og en dyktig fagmann. Men det gikk kun 7 måneder fra han ble utnevnt til han døde 62 år gammel av hjerneblødning 26. februar 1918. Otto Jensen ble gravlagt fra Vår Frelser kirke (Oslo domkirke) og ført til Vår Frelses gravlund i Oslo. (Se bildet ovenfor).

Møtte seg selv i døren

Otto Jensen hadde vært kirke- og undervisningsminister i 1906-07 da vedtaket ble fattet om ikke å kjøpe inn Arnoldus Hilles privatbolig til bispegård. Dette vedtaket var altså Jensen ansvarlig for! Han måtte nå finne det meget utilfredsstillende som nyutnevnt biskop at Hamar ikke hadde en egen bispegård. Han møtte seg selv i døren!

Mon tro han kom på bedre tanker og tok opp med sine gamle kontakter i departementet spørsmålet om gjenkjøp av bispegården? Kanskje med sikte på at han selv kunne flyttet dit? Han hadde selvsagt god kontakt med sin embetsmannskollega lensmann Fredrik Skavlan i Hamar og visste ganske sikkert at Skavlan ønsket å selge. Men Jensen var biskop for kort tid til at slike eventuelle tanker kunne følges opp. I hans arkiv finnes heller ingen brev som tyder på at han har tatt saken opp formelt.

Strandgaten 31

Otto Jensen og fru Marena leide seg inn i 2. etasje i Strandgaten 31 viser politiets flytteregister. Gaten het for øvrig Store Strandgate på denne tiden. (Strandgaten 31/33 brant i 1964 – nr. 31 var i den del av nybygget som nå huser eiendomsmegler Krogsveen). I panteregisteret er Albert, Emma og Valborg Steen registrert som gårdens eiere i 1910-29. S.Steens forretning (senere A.Steen) lå i 1. etasje.

Strandgaten 31. Oppført 1858. Brant 1964. Bildet tatt før 1915.

Gustav Dietrichson 1918-22

Forfremmelse sørover

Gustav Dietrichson hadde vært biskop i Tromsø siden 1910. Han ba om og fikk overflytting til Hamar i 1918. Han var gift med Magda (Magdalena) Ødegaard fra Vestre Toten. De hadde syv barn.

Biskop Gustav Dietrichson med familie.

Heidmanns gate 2 dit Dietrichson flyttet inn i 1918

Enda en biskop blir leietaker

I likhet med Otto Jensen kom også Dietrichson til en stiftsby uten bispegård. Ingen har tidligere dokumentert hvor Dietrichson bodde. Dette har derfor vært et interessant delprosjekt i arbeidet med denne artikkel.

I politiets flytteregister over innflyttede til Hamar er det registrert at Dietrichson og fru Magda samt datteren Ragna Magdalena den 15. september 1918 flyttet inn i stiftsprost Hans Emil Erichsens bolig i Heidmanns gate 2 – altså i foged Bays villa på Høiensalodden (Koigen) som var bygget i 1851. Da Erichsen døde allerede 28. november 1918, fortsatte biskop Dietrichson å bo i Heidmanns gate 2. Men etter hvert ønsket familien Erichsen – ved sønnen lege Johann Erichsen – selv å overta huset. Det endte med at biskop Dietrichson fant en ny bolig som han kunne leie.

Matr.nr 439 – seksjon 77

Folketellingen i 1920 viser at Dietrichson dette året bodde i Kyhns gt 48. Denne adressen eksisterer ikke i dag. Men panteregisteret for Hamar viser at adressen var seksjon nr. 77 i byplanen og hadde matr.nr. 439 (se tegning side 13). Denne eiendommen var blitt kjøpt av lensmann Fredrik Skavlan i 1914 for 1.700 og solgt videre til stadsdyrlege Nils Coth i 1917 for 2.500 – antagelig i forbindelse med at Skavlan dette året ga gratis grunn for å gjøre om Sagatunveien fra kjerrevei til gate. Eiendommen var nærmeste nabo til bispegården til Arnoldus Hille.

Når flyttet Dietrichson dit? Interne flyttinger i byen ble ikke registrert i politiets flytteregister. Flyttingen skjedde da det ble et hus på matr.nr. 439 å flytte inn i. Dyrlege Coth bygget det som siden skulle bli Sagatunveien 22 på tomten. Huset var innflytningsklart 15. juni 1920.⁹

⁹ Dette opplyser eiendomsmegler Inger Helene Simensen som i dag eier og bor i Sagatunveien 22.

Dietrichson flyttet da inn i 1. etasje i Sagatunveien 22 mens eieren dyrlege Coth med kone Helene og datter Magnhild flyttet inn i 2. etasje i sitt nybygde hus. Dette fremgår av Folketellingen for 1920 som samtidig opplyser om Dietrichson at han «... skal antagelig tilflytte den indkjøpte Bispegaard i Folkestads gate 44»¹⁰. En slik flytting må da ha skjedd etter 1. desember 1920 da folketellingen ble foretatt, men nokså umiddelbart etterpå og før 1921: i skatteligningen for 1920 er han registrert bosatt i Folkestads gate.

Sagatunveien 22 med bispegården så vidt synlig

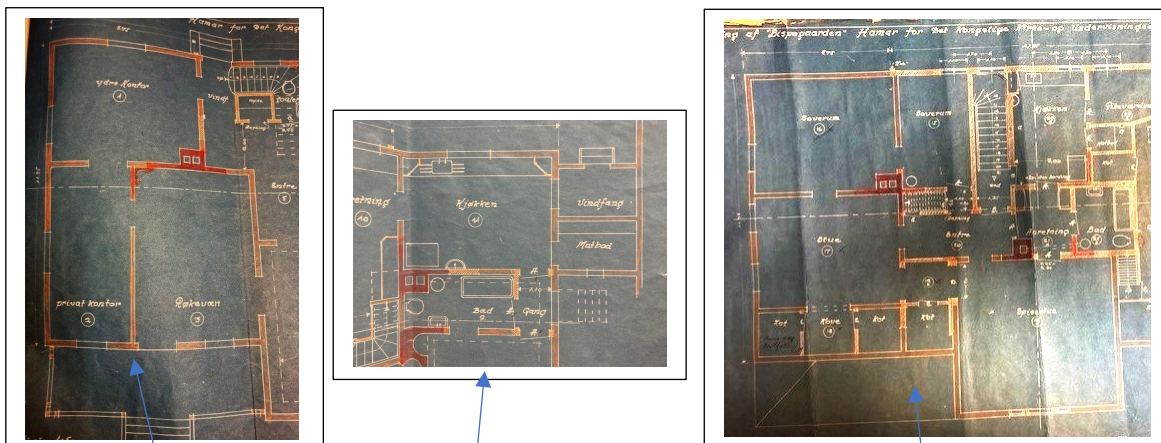
Bispegården kjøpes tilbake

Opplysningsvesenets Fond – som ble bestyrt av Kirke- og undervisningsdepartementet – hadde nemlig funnet ut at fondet allikevel ville kjøpe tilbake bispegården. Det var Jørgen Løvland (V) som da var statsråd. Den var til og med «særlig skikket hertil», uttalte departementet 29. oktober 1919 i forbindelse med kjøpet. Men korrespondansen viser at det nok var mer press enn lyst som lå bak: innkjøpet er gjort «etter Deres inntrengende anbefaling av eiendommen», skrev departementet 23. november 1919 til biskop Dietrichson – som da fremdeles bodde i Heidmanns gate 2. Han var nok kommet til at det ikke kunne være noen varig ordning å leie hos private. Han ville ha en tjenestebolig. Ønsket ble helt sikkert enda sterkere da han etter 15. juni 1920 leide seg inn i Sagatunveien 22 og kunne se rett over gaten til en mye større bolig og en mye større eiendom som dessuten hadde vært bispegård – riktignok privateid av Arnoldus Hille.

Salgssummen på 68.000 anså lensmann Skavlan som lav. «Det er 30-40.000 billigere enn på det åpne marked», skrev Skavlan til departementet 20. oktober 1919 etter at salget var gjennomført. En kamin med speil i røkeværelset ble unntatt fra salget – så den beholdt nok Skavlan. Han hadde dessuten i 1917 gratis avgitt 708 kvm grunn til utvidelse av Sagatunveien fra kjerrevei til gate som han anslo til en verdi av 2.800 – som han ved å nevne det, antydte at dette hadde han ikke fått kompensasjon for. Denne gateetableringen berørte ikke bispegårdens hage, skjedde på utsiden av granhekken og ved utvidelse av kjerreveien mot vest.

¹⁰ Folkestads gate 44 ble Folkestads gate 52 den 15. mai 1933.

Av Otto V. Juells tegninger fra september 1919 fremgår det at biskopens store kontor i sørvest nå var inndelt i to rom: ca. 1/3 lengst i vest av det opprinnelige kontor er nå «privatkontor» og ca. 2/3 innenfor stuen og med utgang til terrassen er «røgeværelse». Av byggmester Axel Bjørnstads meget detaljerte beskrivelse av det arbeid som skulle utføres i 1919/20, fremgår to forhold som angår dette rommet: 1) deleveggen sto der i 1919 og er ikke satt opp av Bjørnstad, og 2) Bjørnstads oppgave var ikke å fjerne deleveggen. Biskopens store kontor var altså allerede delt i to rom ved overtagelsen i 1919/20 og fortsatte å være det i Dietrichsons tid.

Biskopens kontor avdelt Kjøkken og bad i 1. etasje Leiligheten for prest i 2. etasje
Badene har toalett. Utdoen må da ha blitt avviklet i lensmann Skavlans tid en gang mellom 1906 og 1919.

Leilighet for prest i 2. etasje

En betingelse fra statens side for kjøpet av bispegården var at deler av 2. etasje ble omgjort til prestebolig. Begrunnelsen på papiret var i stor grad økonomisk: det måtte skaffes inntekter til driften av selve bispegården og eiendommen. Men kunne en presteleilighet være en stor inntektskilde? Et regnskap fra så sent som 1956 viser at hjelpeprest Haga da betalte 360,- i årlig husleie – dvs. 30,- pr. mnd. mens vedlikeholdsbudsjettet for presteleiligheten i samme periode var på 1.467,-. Det var nok selve gjenkjøpet som var hovedsaken, men beslutningen måtte antagelig suksess...

Det har vært noe ulike oppfatninger om hvor stor del av 2. etasje som utgjorde presteboligen. Arkitekt Otto V. Juells tegninger (se ovenfor) viser en stor leilighet med to soverom (mot nord og med skråtak), stue (mot vest med to store vinduer), en stor spisestue (mot hagen i sør), kjøkken (mot nord) og bad i 2. etasje (uten vindu). Biskopen disponerte etter dette kun et lite og et stort pikeværelse (begge mot nord) og to gjesteværelser (mot øst) i 2. etasje. Hoveddelen av 2. etasje var dermed utleid som tjenestebolig for prest (se også tegning på side 42).

Det var ombygging og restaurering i over ett år, men hoveddelen av arbeidet var generelt vedlikehold fremgår det av byggmester Bjørnstads beskrivelse. Bygningen hadde åpenbart toaletter allerede, siden det nå kun beskrives at gjestetoalett skal installeres under trappen opp til 2. etasje ved biskopens garderobe.

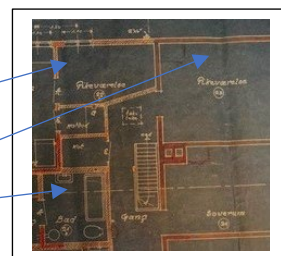
Trappen hadde et annet løp enn i dag. Trappen startet til venstre i vindfanget rett innenfor ytterdøren. Dette ga den avstand som det måtte være mellom biskopens leilighet i 1. etasje og presteleiligheten i 2. etasje (se bilde side 52).

Det ble nok raskt også behov for en indre inngangsdør i vindfanget slik at 1. og 2. etasje ble enda tydeligere adskilt. Tredjeprest i Hamar Ole Eger flyttet inn i presteleiligheten omtrent samtidig med at Dietrichson flyttet inn i bispegården. En indre inngangsdør var også nødvendig for å redusere trekken fra vindfanget. Dietrichson har mest sannsynlig ordnet dette i forbindelse med at han flyttet inn (se tegning side 53).

En kort botid og kort funksjonstid

Lensmann Skavlan flyttet ikke ut av bispegården før 14. oktober 1919. I henhold til folketellingen av 1. desember 1920 kunne Dietrichson og fru Magda (Magdalena) dermed ha flyttet inn i bispegården tidligst i desember 1920 selv om de bare skulle flytte rett over gaten. Sammen med dem flyttet også yngste datter og ugift lærerinne Ragna Magdalena f. 1891. Også en annen datter – sorenskriverfrue Sofie Amalie Svendsen f. 1889 og hennes sønn Gudor Johan Svendsen f. 1916 – flyttet inn i bispegården. Dette var antagelig kun midlertidig.

Dessuten flyttet kokkepikene Gudrun Ovesen fra Karlsøy og stuepikene Ingeborg Kristoffersen fra Vang inn i en renovert bispegård. Det var to rom for hushjelpene. Et lite rom lå i direkte innenfor kjøkkenet – altså for kokkepikene. Fra det større rommet mot gangen – for stuepikene – førte en trapp direkte ned i anretningen. Tegningene må forstås slik at hushjelpene benyttet badet i presteleiligheten.

Som biskop var Dietrichson meget aktiv og arbeidsom – langt utover det helsen tålte. Det er ingen biskop som har hatt så mange visitaser på så kort tid som Dietrichson. I hans tid – fra 1. januar 1919 – ble «Hamar stift» endret til «Hamar bispedømme» og stiftsprosten ble domprost. Han var ikke aktiv da spørsmålet om lovfesting av menighetsråd kom opp til behandling i Stortinget i hans tid.

*

Dietrichson fikk oppleve kun litt over ett år i bispegården. Han døde allerede i 19. mars 1922 etter et lengre sykeleie på Lovisenberg diakonissehjem. Han er begravet på Hamar kirkegård. (Se bildet av gravminnet side 91).

Mikkel Bjønnes-Jacobsen 1922-34

Et naturlig lokalt opprykk

Mikkel Bjønnes-Jacobsen var stiftsprost i Hamar fra 1917 og ble utnevnt til biskop i 1922. Han kom klart som nr. 1 i avstemningen med 113 stemmer, mens sokneprest i Vang Hannibal Stabell kom som nr. 2 og fikk 79. Dette var første gang menighetsråd avga sine stemmer. De hadde sitt første virkeår i 1922. Også blant menighetsrådene kom Bjønnes-Jacobsen som nr. 1. Han hadde nok lenge vært aktuell som bispekandidat. Før Arnoldus Hille gikk av med

pensjon hadde han i et brev til sin venn Ole Elias Holck antydnet at en slik mann som Bjønnes-Jacobsen en gang kunne bli biskop.

Bjønnes-Jacobsen var 58 år da han og fru Barbra kom til bispegården. De hadde fire barn – to gutter og to jenter – som alle fikk en del av sin ungdom i Hamar. Familien hadde jo kommet flyttende hit til byen i 1917. Den yngste datteren Marie var født i 1908. Hun ble gift med Johannes Smemo som senere ble biskop i Oslo.

Barbra og Mikkell Bjønnes-Jacobsen med barn og svigerbarn.

Biskopens kontor

Det skjedde få endringer i bispegården i den tid Bjønnes-Jacobsen og frue bodde der. Det hadde jo vært en omfattende renovering i 1919/20.

Den største forandringen var at biskopens kontor ble tilbakeført til sin opprinnelige størrelse. Lensmann Skavlan hadde delt rommet i to. På hvilket tidspunkt veggen mellom «privatkontoret» i vest og «røgeværelset» i øst ble revet i Bjønnes-Jacobsens tid, har det ikke lyktes å finne ut av. Men veggen var fjernet da Henrik Hille kom i 1934: ¹¹

«Biskopen hadde som vanlig var, kontor i tjenesteboligen. Det var et stort kontorrom som utgjorde en del av privatboligen og det var et lite rom som ble kalt ytre kontor». ¹²

Det er klart at dette «ytte kontor» er rommet mot nordvest som senere ble betegnet som «forkontoret». Biskopens kontor er igjen et «stort kontorrom» – slik Georg Hille beskriver det – i Henrik Hilles tid. Veggen må da være fjernet en gang under Bjønnes-Jacobsen.

¹¹ Bekreftet av biskop emeritus Georg Hille i telefonsamtale med artikkelforfatteren 1. mai 2023.

¹² Georg Hille: Hamarbiskopens boliger fra 1153 til 2003. I «Kaupang og bygd» 2004. side 179.

Mikkel Bjønnes-Jacobsen og fru Barbra i bispegårdens hovedstue.

Ole Eger

Bjønnes-Jacobsen visste da han flyttet inn at han måtte dele bispegården med en leietaker. Dette var blitt bestemt allerede da bispegården ble kjøpt tilbake i 1919. Tredjeprest i Hamar – og Ynglingeforeningens prest – den ivrige speider Ole Eger – bodde i leiligheten fra 1921 til han giftet seg 23. april 1931 med Olga Elisabeth Platou Murstad som bodde rett over gaten i Folkestads gate 62. Som ungkar gjennom hele 1920-tallet hadde han neppe bruk for en så stor leilighet i bispegården. Om Ole Egers opphold i bispegården, skriver Georg Hille:

«Dette var ingen god ordning og førte til utrivelige forhold». ¹³

Ole Eger ble tatt ut av tjeneste i 1935, dro til sjøs og endte 24. april 1936 sitt liv 54 år gammel i kystbyen Vera Cruz ved Mexicogulfen. Han kom aldri tilbake til Hamar, men hans byste står utenfor Ynglingen. Hans enke fortsatte å bo i Folkestads gate 62 og døde først i 1968.

Menighetsråd opprettes

I Bjønnes-Jacobsens tid begynte det å skje noe med den kirkelige organisasjon, men i en spenningsfylt kirkelig tid. Lov om menighetsråd trådte i kraft 1. januar 1922 – altså samme år som Bjønnes-Jacobsen begynte. Loven hadde blitt vedtatt mot råd fra samtlige biskoper. Det frivillige kirkelige landsmøte hadde også uttalt seg imot. Det var stemmerettsreglene som igjen var det kontroversielle. Det var ingen garantier for at det troende lekfolk var sikret dominans i menighetsrådene. De frivillige kristelige organisasjoner var redd for konkurranse. Men venstreregjeringen Gunnar Knudsen og Stortinget ville ikke vente lenger.

Bjønnes-Jacobsen var ikke entusiastisk. Han var formann i forstanderskapet for Menighetsfakultetet – og skulle med et slikt utgangspunkt forventes å støtte tiltak for å fremme lekfolkets deltagelse. Men dette var en spenningsfylt tid. Dette var i en tid da professor Ole Hallesby i Calmeyergatens bedehus i 1920 fikk vedtatt boikott av de liberale prester. Bjønnes-Jacobsen bedrev balansekunst i dette landskapet – dog med en klar

¹³ Georg Hille: Hamarbiskopens boliger fra 1153 til 2003. I «Kaupang og bygd» 2004. Side 178.

konservativ profil. Motstanden mot stemmerettsreglene gjorde at Bjønnes-Jacobsen holdt menighetsrådene på en armlengdes avstand da han startet som biskop. Han hadde til å begynne med f.eks. ikke møte med menighetsrådet under visitas. Men etter noen år forsto han at dette kunne han ikke fortsette med. I sin første årsmelding til departementet skrev han – uten optimistisk glød:

«Det er å håpe at rådene vil bli til støtte for prestene og et verdifullt bindeledd mellom prest og menighet. Hvorvidt menighetsrådene noe sted vil makte på tilfredsstillende måte å utfylle hva som i en eller annen henseende måtte mangle i prestens tjeneste, tør jeg ikke uttale meg om». ¹⁴

Samtidig med vedtak om menighetsrådsloven vendte Stortinget tommelen ned for opprettelsen av et Kirkemøte. Forslaget var blitt stoppet også i 1885 – den gang av Kongen. Det var politisk vanskelig å leve med slik manglende oppfølging av det kirkelige reformarbeid og 3 stortingsrepresentanter forsøkte seg derfor i 1926 med å foreslå og opprette et Kirkeråd. Det ble oversendt Regjeringen og liggende der.

Bispedømmeråd dukker opp

Men så – rett før Bjønnes-Jacobsen skulle gå av i begynnelsen av 1930-årene – dukket bispedømmerådet overraskende opp som noe politikerne kunne tenke seg å gå inn for. Stortinget sa i 1931 først nei til Kirkeråd, men satte i gang en utredning om bispedømmeråd. Dermed ble bispedømmeråd opprettet i 1933 som et slags plaster på såret.

Forslaget er interessant lesning. I proposisjonen advares det mot at de nye råd skal være – eller utvikle seg til å bli – maktorganer. Politikerne ville ha en «snill» kirke og hadde dårlige erfaringer med det myndige lekfolk. Politikerne uttrykte da håp om – og regnet med – at biskopene ville holde lekfolket i ørene og dempe deres iver og selvstendighetstrang. Dette var den gang hovedbegrunnelsen for at biskopen skulle være medlem av bispedømmerådet og ikke en teologisk begrunnelse med en fordeling mellom embete og råd som er hovedbegrunnelsen i dag, men altså en maktpolitisk begrunnelse: holde lekfolket i ørene. Angsten var altså stor, men presset for å finne en løsning var større. Innstillingen preges ikke at man *vil*, men at man *må*.

Opprettelsen ble støttet av samtlige biskoper, men de kristelige organisasjonene var lunkne. Biskopene var riktignok skeptiske til at det ikke fulgte med noen driftsmidler og at det hele skulle finansieres på linje med en frivillig organisasjon.

Bispedømmerådet skulle være et fellesorgan for menighetsrådene, styrke forbindelsen menighetsrådene imellom og mellom menighetsrådene og kirkestyret. «Bispedømmerådet kan ivareta menighetenes interesser i videre [større] utstrekning enn det enkelte menighetsråd er i stand til», het det i komitemerknadene fra Stortinget.

Bispedømmerådet fikk *en* formell forvaltningsoppgave: rådet kunne (ikke skulle) nominere kandidater når et bispeembete var blitt ledig. Dette ble raskt aktuelt i Hamar. Bjønnes-Jacobsen gikk av i 1934. Hamar bispedømmeråd var dermed det første i landet som fikk en slik mulighet. Men bispedømmerådet valgte ikke å bruke retten til å nominere. Begrunnelsen var stemmerettsreglene for bispenominasjonen. Bjønnes-Jacobsen ville at kandidatene skulle nevnes i den rekkefølge de fikk stemmer i bispedømmerådet. De konservative ville synliggjøre sitt flertall. Men reglene sa i alfabetisk rekkefølge uten stemmetall. Da ville ikke Hamar bispedømmeråd nominere. Var det lekfolket eller biskopen som da brukte makt, kan

¹⁴ Norvegia Sacra 1923, side 372.

man spørre? Medlemmene av bispedømmerådet ville dessuten være frie til å arbeide for sin foretrukne kandidat uavhengig av bispedømmerådets nominasjon. Reglene ble endret i 1937.

*

Bjønnes-Jacobsen gikk av i 1933 men bestyrte embetet frem til ny biskop kunne tiltre i 1934. Han døde i 1941 og er begravet på sitt hjemsted Nøtterøy.

Henrik Hille 1934-46

Som far – så sønn

Henrik Hille ble biskop i 1934 samme år som bispedømmerådene tok fatt. Han ble nr. 1 i avstemningen foran MF-professor Karl Vold. Men det var «close race». Hille fikk 167 totalstemmer mot Vold 143.

Dette var andre gang at menighetsrådene skulle avgi stemme ved bispevalg i Hamar. Tilliten i lekfolket skulle igjen måles. Her fikk professoren i teologi Vold fra Menighetsfakultetet 45 førstestemmer, mens universitetsteologen Hille fikk 34. Av totalstemmene fra menighetsrådene (til sammen som nr. 1, 2 og 3) fikk imidlertid Hille 65 og Vold 62. Som biskop skulle Hille vise seg som «menighetsrådenes mann».

Radioen hadde begynt å sende overføringer fra gudstjenester på slutten av 1920-tallet. Fra Oslo domkirke var det mange – både fordi det her var rigget permanent for sendinger og fordi teknikken andre steder i landet kunne svikte. Da måtte Oslo domkirke overta på kort varsel. Dermed var Henrik Hille som prest i Oslo domkirke ofte «på lufta». Dette kan nok ha virket positivt inn til tilliten til ham.

Bispegården blir familiebolig

Henrik Hille hadde vært knyttet til Oslo domkirke i 8 år – først som res.kap. fra 1926 og så som domprost fra 1932. Han og fru Ragna flyttet 21. september 1934 inn i en bispegård som hadde vært hans eget barndomshjem fra han var 6 år til han var ferdig utdannet prest.

Familien Hille
fotografert utenfor
prestegården i Varteig
på midten av 1920-
årene.

Ragna og Henrik Hille hadde fire barn – født i 1919 (Arnold), 1921 (Harald), 1922 (Elisabeth) og 1923 (Georg).

Ragna Hille var blitt delvis ufør i 1931 etter en sykdom og det trengtes hjelp i huset. Presteleiligheten i 2. etasje var ubebodd etter at Ole Eger giftet seg i 1931 og flyttet over gaten til Folkestads gate 62. Dermed kunne familien Hille straks ta hele huset i bruk.

Arnold og Elisabeth fikk hvert sitt rom i øst i 2. etasje. Den nest eldste sønn Harald og den yngste sønn Georg fikk «gutterrommet» som var den betegnelse rommet i 2. etasje ut mot hagen fikk.

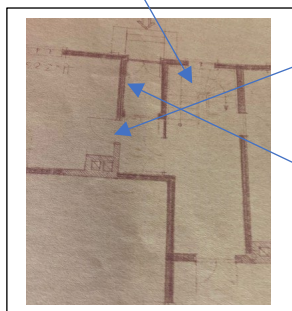

Resten av leiligheten i 2. etasje – dvs. rommene mot nord og vest – ble gjesteværelser.

Det var nå god plass også til hushjelp. Den første het Agnes og fulgte antagelig med fra Oslo. Hun bodde i det minste pikeværelse mot nord med inngang fra kjøkkenet i presteleiligheten (se tegning side 25) – og hadde adgang til karbad en gang pr. uke. I 1937 er Hjørdis Thorstad fra Vestre Slidre registrert i skatteligningen som hushjelp i Folkestads gate 52. Det har helt sikkert vært flere. Hille har hatt hjelp i huset i hele sin bispetid.

Omrokking

Nederste del av trappen opp til 2. etasje var snudd 90 grader¹⁵ – slik at trappeoppgangen startet i garderoben. 2. etasje ble dermed mer integrert i biskopens leilighet. De to guttene som bodde på «gutterrommet» trengte dermed ikke lenger «å gå ut» for å komme opp til sitt rom. Trappen fikk dessuten et tjenlig gelender slik at Ragna Hille kunne bruke den. Hun gikk nedover trappen med ryggen først og trengte god støtte i et gelender på sin venstre side.¹⁶

Inngangen til forkontoret ble endret ved at det ble laget en åpning mellom garderoben og forkontoret. Dermed ble også forkontoret tydeligere integrert i biskopens leilighet. Familien Hille tok i bruk hele huset.

Døren fra vindfanget til forkontoret ble stengt. Besøkende som skulle på kontoret måtte kontakte biskopen privat og hushjelpen viste vei. Den åpne løsningen fremgår tydelig av arkitekt Finn Poppes tegninger av 1. april 1945.

Bispegården hadde vært vedfyrt med noen praktfulle ovner. Men etter at Hille flyttet inn ble de etter hvert erstattet av et vedfyrt sentralvarmeanlegg i kjelleren. Dette ble raskt gjort om til fyring med koks og etter krigen med olje. «Lagt i sentralfyren for første gang», skrev Henrik Hille i almanakken for 7. september 1936. Nå kunne vedskjulet i uthuset avvikles og ble til redskapsbod for hagen. Ovnene ble lagret i vognskjulet. Da vognskjulet skulle rives i 1980 for

¹⁵ I Henrik Hilles almanakker er det ingen innførsler om trappen. Han har ellers innførsler om flere forhold som gjelder mindre detaljer om bispegården. Konklusjonen må være at trappen var snudd før Henrik Hille kom.

¹⁶ Informasjon fra Georg Hille til artikkelforfatteren 1. mai 2023.

å gi plass til innkjøring til naboeiendommen Folkestads gate 53 på nordsiden, ble ovnene kastet.

Familien Hilles stue i bispegården. Henrik Hille var en habil pianist og kunne underholde med klaverspill når dette passet seg. Det er en åpen løsning inn til kabinettet som var bispinnens værelse. Maleriet på veggen har sin familiehistorie. Motivet er fra Nord-Tyskland hvor Ragna Hille var født og hadde sin barndom mens hennes far Harald Bjerke tjenestegjorde der som generaldirektør i Norsk Hydro. Maleriet arvet sønnen Georg som også hadde det i stuen i sin tid i bispegården. Som pensjonist tok han det med seg til Suhms gt 20 D i Oslo.

Biskopens kontor var igjen et stort kontorrom. Siden Hille plasserte sitt skrivebord ved vinduet sørøst i kontoret, ble det plass til et lesehjørne / bibliotek i det nordøstre hjørne av rommet. Skavlans kamin hadde stått der Ragna Hille sitter.

Ragna og Henrik Hille i sitt lesehjørne på biskopens kontor.

I samme hjørne hadde sønnen Georg senere sitt skrivebord.

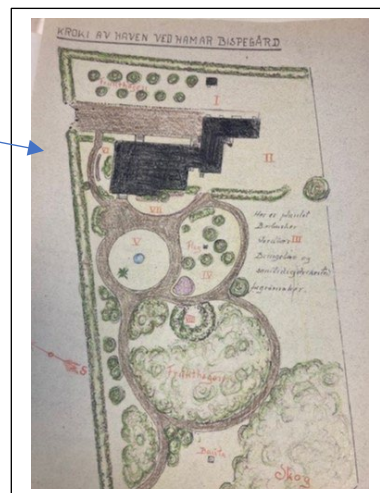
En forfallen hage med potensiale

Bispinne Gina Hille hadde anlagt hagen, men den hadde ikke vært stelt skikkelig siden forrige generasjon Hille hadde flyttet ut. Men praktfull var den fortsatt, fortalte barnebarnet Georg (som nok var oppkalt etter bestemor Georgine):

«Da vi flyttet inn høsten 1934 var det en mengde epletrær og kirsebærtrær – og et stort gråpæretre ved flaggstangen. Det var 102 stikkelsbærbusker, fontene og gruslagte gangveier» (intervju 2013).

Fylkesgartner A. Langballe beskrev i sin rapport 24. oktober 1934 hagen som svært forvokst og vanskjøttet. Antagelig hadde lite vært gjort siden Gina Hille flyttet ut i 1906. Men Langballes tegninger viser at planløsningen fortsatt var synlig i terrenget. «Dessuten er det en forfallen hønsegård som er meget skjemmende», tilføyde han. Denne lå ved vognskjulet. «Det er en 50-60 år gammel frukthage som er helt verdiløs», understreket han med klare henvisninger til kriterier for god produktivitet.

Men hagen fikk nå stell. Ved en synsforretning 25. mars 1938 fikk den følgende karakteristikkk av fagfolk: «Hagen er godt istandsatt og vedlikeholdt».

Langs Sagatunveien vokste en granhekk. Den var plantet på Arnoldus Hilles tid. På et bilde fra 1901 fremstår den som trimmet og ca. 2 meter høy. Den skulle etter hvert vokse seg ganske høy og ga mulighet for en skjermet tilværelse bakenfor. Bildet nedenfor er tatt før 1920 siden Sagatunveien 22 ennå ikke er bygget. Bildet er nok også tatt før 1917 da Sagatunveien ble utvidet fra kjerrevei til gate. Gateutvidelsen etter lensmanns Skavlans gave på 708 kvm til ny gate, skjedde på hans eiendom på vestsiden (nedenfor til høyre) av Sagatunveien – altså på den andre siden av gaten i forhold til granhekkene. Etter gateutvidelsen ble det satt opp et hvitt tregjerde på vestsiden av Sagatunveien.

Bispedømmerådet starter opp

Bispedømmerådet hadde ingen tilsatte og måtte drives på frivillig basis av de valgte medlemmer. Biskopen fikk dermed naturlig nok en nøkkelrolle og rådet ble i praksis en rådgivningsgruppe for biskopen. Bispedømmerådets postadresse var derfor Bispegården. Virksomheten var i starten beskjeden. Journalen forteller at det årlig ble registrert inn og ut mellom 20 og 64 skriv (64 i 1937). De frivillige bispedømmeråd ble nedlagt da det lovfestede ble opprettet i 1934. I bispegården ble kassabeholdningen på kr. 998,56 overført fra det frivillige til det lovfestede bispedømmeråd.

Det var tre ting bispedømmerådet tok fatt i: 1) stillinger som reiseprest, 2) etablering av skoleutvalg og 3) arrangere kirkestevner og prostimøter.

Intet sekretariat

Noe sekretariat for bispedømmerådet ble det ikke i 1934. Det var også lite kontorhjelp for biskopen. Georg Hille fortalte:

«Da far kom i 1934 var det fremdeles ingen kontorhjelp. Det var lærer Myhre som kom 2-3 ganger i uken for å føre journalen. Da han var ferdig, gikk han ut på trappen for å tenne sin pipe. Derfor lå det en haug med fyrstikker til venstre nedenfor trappen. I mange år var det slik. I 1938 fikk far seg en Underwood skrivemaskin. Men han var jo allikevel totalt hjelpeløs...» (intervju 2013).

Etter lærer Myhre – som for øvrig bodde litt lenger vest i Folkestads gate – kom pensjonert lærer Siv Guttormsen og hjalp til med kontorarbeid noen timer to ganger i uken.

I desember 1937 var eldste sønn Arnoldus blitt 18 år og hadde fått sertifikat. Henrik Hille kjøpte bil. Det står innført i almanakken for 30. april 1938. «En Nash», står det. Den fikk plass i garasjen som nå hadde erstattet utedoene. Etter dette kjørte sønnen biskop Hille rundt på alle arrangementer i bispedømmet – dog ikke helt frem, men der det var mulig: til fergen eller nærmeste stasjon! Vel fremme – på fergeleiet eller stasjonen – ble biskopen hentet av sine oppdragsgivere.

Kirkelig lederskap fra bispegården

Med Henrik Hille og de nye bispedømmerådene ble bispedømmets profil endret. Han begynte å se innover i kirken og i mindre grad utover mot samfunnet. Biskopens kontrollerende eller vaktende oppmerksomhet utover mot samfunnet ble erstattet av det bevisstgjørende rettet mot de interne kirkelige utfordringer. «Kirken er et arbeidslag. Vi må være med», sa Hille under visitasen i Furnes i 1937. «Menighetsrådet har et særlig ansvar for menighetsbevisstheten og for å sette gang tiltak», fortsatte han. Menighetsblad, kirkeskyss, konfirmanthibler, ungdomsarbeid, barnegudstjenester, foreninger og søndagsskole, ble satsningsområder. «Søndagsskole i hver skolekrets», proklamerte han som et mål under visitasen i Vinger i 1939. Det er karakteristisk for profilen at det eneste hefte som foreligger etter Henrik Hille er et foredrag han holdt på prostimøte i Hamar 20. mars 1946 – altså to måneder før han døde. Det heter: «Menighetsrådets oppgaver i dag».

Naboskap i endring

Etter at området mellom bispegården og Sagatun var blitt bebygget med typiske 1930-tallshus, kom turen til bispegårdens eplehage mot nord. Mellom gårdsplassen og Arvesens vei ble det i 1937/1938/1940 utskilt seks tomter. Tre av disse lå på bispegårdens grunn. En eiendom fikk utkjørsel til Sagatunveien og en fikk utkjørsel til Ankerveien. Den tredje med adresse til Folkestads gate var en utfordring.

Tomtene mellom Sagatun og bispegården ble fylt opp med boliger i løpet av 1930-tallet. Det er dessuten blitt mange bjørker nederst i bispehagen.

Nabolag med 1930-talls funkishus. Bildet er tatt rett før krigen. Den hvite bygningen øverst til høyre er Hamar krematorium som ble bygget i 1938.

Det var nå reguleringsplanen fra 1879 og bispegårdens plassering for alvor ble et problem. Det var en del brevveksling mellom kommunen og biskopen i slutten av 1930-årene om dette. Kommunen fattet til slutt en avgjørelse. 20. januar 1940 skrev Hamar kommune til biskopen at kommunen ønsket å opparbeide Folkestads gate i sin fulle lengde og at dette innebar en ny regulering mellom Ankerveien og Sagatunveien – altså ca. 60 meter forbi bispegården. Vognskjulet lå midt i det planlagte gateløpet. Hefnelsen fra 1890 med plikt til å rive vognskjulet ble satt på dagsorden.

Så kom krigen. Og ingenting skjedde.

Saken var imidlertid ikke glemt. Både Kirkedepartementet og naziordfører Einar Grill Fasting holdt saken varm og 20. januar 1945 hadde han fått utarbeidet en kontrakt for avståelse av grunn fra bispegården til nytt gateløp for Folkestads gate.

Så kom freden. Og ingenting skjedde.

Krigen

Henrik Hille ble forvist fra Hamar i februar 1942. Bispegården ble stående for det meste tom. Av nazibiskopene bodde nr. 2 Dagfinn Zwilgmeyer der, men det gjorde ikke nr. 1 Georg Falck-Hansen og nr. 3 Sigurd Haga.

Det skjedde ingen vandalisering av bispegården under krigen. Men Schjelderup skrev til departementet i 1951 at «boligen har lidd meget i okkupasjonstiden og etter frigjøringen ble det ikke anledning til å få rettet på dette».

Luftvern-utstyr

DEN SOM ØDELEGGER

beskadiger eller fjerner noe av det sivile luftverns anlegg, materiell eller plakater vil bli trukket til ansvar og dømt etter den militære straffelov.

LUFTVERNSJEFFEN.

Eneste spor fra krigen er disse to plakaten på loftet

*En forvist biskop*¹⁷

Georg Hille har skrevet dette om familiens skjebne under krigen:

«Etter at biskopene hadde nedlagt sine embeter i februar 1942 og prestene hadde gjort det samme 1. påskedag, måtte vi flytte ut av bispegården.

Lærer, senere skoledirektør Arne Gulbrandsen, som sto sentralt i lærernes kamp under krigen, stilte da generøst sin villa «Hiet» på Bispehaugen, utover mot Storhamar, til disposisjon for familien Hille. Det ble da biskopens bolig inntil mine foreldre ble forvist fra Hamar bispedømme og Oslo/Akershus fylke.

I desember 1942 dro de med min søster Elisabeth til Tangen gård på veien mellom Drammen og Svelvik, og flyttet i mai 1943 videre til Solum gård i Skoger. Der bodde de til de i juli 1944 ble forvist til Lillehammer, der det etter hvert ble en «koloni» av forviste prester og biskoper. Mine foreldre fikk bo i huset til banksjef Simon Fougner.

Da hele «prestekolonien» ble internert på Helgøya i desember 1944, fikk mine foreldre bolig på Hovinsholm og var der til freden kom. Familien var spredt i denne tiden. De siste krigsårene satt min bror Arnold fengslet på Møllergaten 19, og min bror Harald og jeg var flyktninger i Sverige».¹⁸

Freden

«Da far skulle ta over etter 8. mai 1945, kom han først til Børstad gård. Det var ikke mulig å flytte direkte inn i Bispegården», fortalte Georg Hille. «Det var prosentvis flere naziprester i Hamar bispedømme sammenliknet med andre bispedømmer. Far følte seg nokså hjelpeløs overfor denne store oppgaver og henvendte seg til departementet for å få sekretærhjelp. Alle bispedømme fikk da tillatelse til å engasjere en prest på bispekontoret og far ringte øyeblikkelig til Per Juvkam» (intervju 2013).

Biskopens almanakk for 1945 forteller ellers om overgangen fra krig til fred.

- 13. mai: «Til Hamar, overtatt embetet igjen. Bor på Børstad gård»,
- 16. mai: «I bispegården. Arnold (eldste sønn) og Anne-Mari (hans forlovede) gjør rent på kontoret».
- 1. juni: «Flyttet fra Børstad til bispegården».

Familiehistorien slik den nøkternt er nedfelt biskopens almanakk er både sterk og rørende:

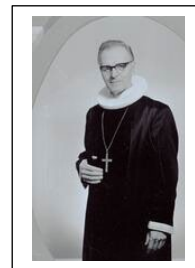
- 9. mai: «Arnold frigitt fra fengselet». (Møllergaten 19)
- 18. mai: «Elisabeth kommer til Børstad»
- 28. mai: «Harald kommer hjem fra Sverige»
- 4. juni: «Georg kommer hjem fra Sverige»

¹⁷ Per Juvkam (biskop i Bjørgvin 1961-77) har skrevet bok om «Hamar bispedømme under okkupasjonen». Den utkom først i 2002 og er nok derfor lite kjent.

¹⁸ Georg Hille: Hamarbiskopens boliger fra 1153 til 2003. I «Fra Kaupang til bygd». Årbok for Hamar historielag 2004, side 179-180.

Den første medarbeider

Per Juvkam ble den første faste medarbeider på bispekontoret. Han startet allerede 24. mai 1945. Da situasjonen dramatisk endret seg i og med at Henrik Hille døde allerede 31. mai 1946, fortsatte Per Juvkam. Han bodde i en del av leiligheten i 2. etasje – mest sannsynlig på «gutterommet».

Granhekken – et krigsminne

Granhekken langs Sagatunveien ble skåret ned i maidagene 1945. Det var meget kontroversielt. Det var nazimyndighetene som sto bak. I et brev fra Kirke- og undervisningsdepartementet 10. mars 1945 ble det bedt om at granhekken ble fjernet.

«Den ble meget mot min fars vilje hugget ned av byingeniøren i mai 1945» (intervju 2013).

Henrik Hille skrev i ettertid brev til departementet 21. september 1945 og beklaget seg. Nazimyndighetene hadde gitt *ham* skylden. Rasch-Halvorsen som av nazimyndighetene var oppnevnt som tilsynsmyndighet for bispegården, mente at fordi Hille «var flyttet, forsømt hekken og lot den vokse vilt», måtte den hugges ned. Det skjedde «i dagene omkring frigjøringen», formidlet Hille i brevet til departementet – med for ham uvanlig temperatur.

Var det sporet etter nazimyndighetene eller den tapte granhekken som provoserte biskopen? Det ble ganske raskt plantet syrener, duftskjærsmin, ungarsk syrin, leddved, sibirertebusk og kornell bak et nytt hvitt gjerdet mot Sagatunveien.

Et minne om gjestfrihet

Jofrid Karstad Wien forteller en rørende historie om gjestfriheten i bispegården. Høsten 1945 skulle tre venninner fra Notodden begynne på Hamar lærerskole. Rektor Herman Norendal ordnet det slik at de tre jentene kunne få bo i bispegården! Hun forteller fra 1945:

«Etter lang nøling ringte vi på dørklokka. Døra ble åpnet av en dame som nok var husholdersken. Hun viste oss inn til bispinnen. Ragna Hille – en litt eldre stilig dame med nydelig mørkt hår – ønsket oss velkommen og var veldig hyggelig, men virket som hun kunne være myndig og bestemt. Ja, husrom leide de ut for å hjelpe i en vanskelig tid, sa hun, og hadde god plass siden barna var voksne og hadde flyttet ut... Ellers bodde også biskopens sekretær Per Juvkam i huset. Han var ugift (spennende!). Vi ble vist rommene våre i 2. etasje, et mindre der Solveig fikk bo og et ganske stort værelse som Aasta og jeg fikk ta i besittelse. Det lå over biskopens kontor [altså i stuen i 2. etasje].

Etter hvert begynte vi å besøke hverandre på hyblene ... Vi i «bispegårdstrioen» eller «Notodden» som vi ble kalt, fikk lyst til å be gjester på en geburtsdag. Men kunne vi det? Etter intens rådslagning ble den modigste av oss, nemlig Aasta, sendt ned i første etasje for å spørre. Det tok tid før hun kom opp igjen omsider, bærende på et stort brett med de fineste porselenskopper, fløtesett, kakefat og sølv teskjeer – for vi hadde ikke så mye utstyr, hadde fru Hille sagt. Ja, den bispinnen! Hun kunne skape glede og vi hadde hyggelig selskap til langt på natt»¹⁹

¹⁹ Jofrid Karstad Wien: «Det var da det og itte nå». Det har ikke lyktes å finne ut hvor denne artikkel er trykket. En kopi av den 3 siders artikkelen ble gitt av en besøkende til Hamar bispedømmekontor og tatt vare på der. En sannsynlig teori er at artikkelen er fra «Minnebok for årskullet 1945-47 ved Hamar lærerskole». Det var to klasser på dette kullet. Minneboken for det andre klassen finnes på Statsarkivet i Hamar.

*

Henrik Hille døde hjemme i bispegården 31. mai 1946 og er begravet på Vestre Gravlund i Oslo – sammen med sin far og mor. Der ligger også hans kone Ragna Hille. (Se bildet av gravminnet på side 63).

*

Hybelboeren Jofrid Karstad Wien opplevde dette på nært hold:

«... Da kom presten Juvkam med bud fra bispinnen: Vil dere ikke komme innom å hilse på? De sitter ute på terrassen og nyter den fine maikvelden. En slik invitasjon sier en ikke nei til, og vi tilbringer en time sammen med de elskverdige noble menneskene. Men vi skjønner at biskopen er trett. Forvisning og kirkekamp under krigen har tæret på kreftene. Og nå hadde han nylig fulgt sin venn Ronald Fangen til graven på Ringsaker kirkegård...

Tidlig neste morgen merket vi uvant uro i huset, og idet vi skal gå ut, kommer Juvkam og forteller at biskop Hille er død etter hjerteinfarkt om natten. Vi blir tause. Mange tanker melder seg: forskrekkelse, sorg, medfølelse med familien og menighetene.

Og så: hva med oss, må vi flytte? Det må vi naturligvis, embetsboligen skal overtas av andre. Det gjør oss vondt at fru Hille, som har mistet sin ektefelle, nå også vil miste sitt hjem. Men slik er livet. Og slik sluttet vårt første år på Hamar lærerskole, et år rikt på utfordringer og opplevelser».

Hybelboerne flyttet ut da sommeren kom. Jofrid Karstad Wien var ferdig på lærerskolen i 1947 og ble senere lærer og organist i Vang. Ragna Hille fortsatte å bo i bispegården. Barna bestemte å bygge hus til henne på Vindern i Oslo. Det var selvsagt ikke ferdig før Schjelderup kom – og inntil videre var det henne som ble midlertidig «hybelboer» i 2. etasje.

Kristian Schjelderup 1947-64

Bredde sikres

Bispekiftet trakk ut. Biskop Eivind Berggrav i Oslo hadde meldt sin interesse for Hamar og fikk selvsagt flest stemmer ved valget. Men etter mye press for å bli i Oslo, trakk han seg fra Hamar. Han ble lovet et mindre bispedømme ved at Tunsberg bispedømme ble utskilt fra Oslo – noe som skjedde i 1948.

Dermed kunne en ny nominasjonsrunde starte opp. Schjelderup var i 1946 blitt utnevnt til res.kap. i Oslo domkirke og hadde akkurat tiltrådt. Men han ble allikevel nominert i Hamar. Ragnvald Indrebø fikk 156 stemmer mot Schjelderups 64. Schjelderup hadde fått mye sympati i forbindelse med krigen og oppholdet på Grini. Regjeringen ønsket større bredde i bispekollegiet. Til slutt ble Schjelderup utnevnt i 1947.

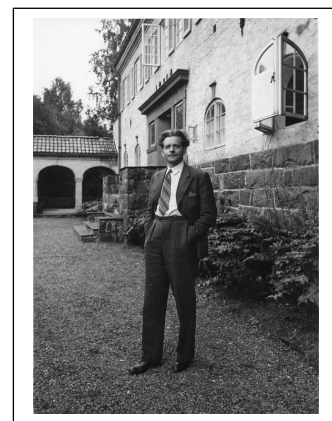
En biskop uten erfaring

Biskop Georg Hille sa om Kristian Schjelderup (intervju 2013):

«Han kom til Hamar i 1947. Han var nyomvendt og snakket om Jesus slik at hjertene smeltet».

«Han hadde aldri vært menighetsprest».

«Han bodde den første måneden som gjest hos mor. Han kjente mor fra Studenterforbundet og var så hyggelig at han lot henne få bo i leiligheten i andre etasje inntil videre». «Mor bodde der til mai 1948 da hennes hus på Vindern i Oslo var ferdig bygget».

Bispekontoret

Schjelderup var lite praktisk anlagt:

«Schjelderup kunne jo ingenting om bisperi... Han var jo helt hjelpeløs med slikt», fortalte Georg Hille (intervju 2013).

Dermed fortsatte Per Juvkam både som ansatt og med å bo i leiligheten i 2. etasje. Han kunne dermed også være en støtte for enkefru Hille.

«Det var derfor Per Juvkam som drev bispedømmet og biskopens gjerning fra kontoret» (intervju 2013).

Siden Schjelderup ikke hadde sertifikat, var det gjerne Juvkam som kjørte biskopen rundt i bispedømmet.

I 1951 ble Per Juvkam sokneprest i Vestre Slidre og noe måtte gjøres. Da ble Ingeborg Petersen tilsatt som heltids kontormedarbeider og hun fortsatte til 1978. Hun fikk plass på forkontoret i 1. etasje.

Per Juvkams hybel

Hvor var Per Juvkams hybel? Fortellingen til de tre jentene fra Notodden (se ovenfor: *Et minne om gjestfrihet*) viser at høsten 1945 bodde de i 2. etasje i stuen og antagelig i det blå værelset. Dette taler for at Per Juvkam hadde flyttet inn på «gutterommet» mot hagen da han ankom umiddelbart etter krigen. Han har neppe bodd i «det branngule rommet» i nordvest som i tilfelle ville vært naboværelset til jentene. Hans hybel må ha vært et rom med egen inngang – en viss avstand mellom ungkaren og jentene var på sin plass!

Da Ragna Hille ble enke i 1946 fikk hun bo i presteleiligheten til mai 1948. Det er da mest sannsynlig at Per Juvkam beholdt «gutterommet». Enkefru Hille og Per Juvkam holdt med dette en høvelige avstand.

Når Georg Hille forteller at «han bodde hos mor» da han var på besøk i Hamar – «som jo var mitt hjem», som han sa, var det det branngule rommet mot nord i presteleiligheten han benyttet.

Om Per Juvkam fortsatte å bo på «gutterommet» etter at Ragna Hille var flyttet til Oslo eller om han flyttet over gangen til «presteleiligheten», er uvisst. Men det er sannsynlig at «gutterommet» fortsatt var hans hybel.

Nora

Schjelderup hadde husholderske. Han hadde kjøpt hus i Ulvøysund på Sørlandet i 1935. Den unge Nora Isaksen fra en av naboøyene som stelte for ham i Ulvøysund ble med til Hamar som hans husholderske. Hun steg i gradene. I Schjelderups brev til departementet 13. desember 1951 omtales hun som «husbestyrerinnen». I 1955 giftet de seg.

Samme år sto hun i hovedinngangen i bispegården og tok imot kronprins Olav – som da var regent. Hadde det vært noen måneder tidligere, hadde nok en «husholderske» stått på kjøkkenet og en «husbestyrerinne» stått i garderoben. Men som bispinne sto hun på trappen og tok imot.

Nora Isaksens vei gikk fra husholderske i Ulvøysund, til husholderske i bispegården og deretter som husbestyrerinne. Til slutt som bispinne tok hun imot regenten på trappen i anledning Hamar-dagen 21.august 1955 som [et par år forsinket] markerte bispedømmets 800-årsjubileum.

Nora Schjelderup la ned en stor innsats for å gjøre hagen representativ og velstelt. Det fremgår av korrespondansen mellom biskopen og departementet at det regelmessig ble bevilget midler til bispehagens vedlikehold.

Folkestads gate 53

I 1950 tok kommunen opp igjen spørsmålet om forlengelse av Folkestads gate forbi bispegården. Det hadde blitt utskilt en sjette tomt i 1938 – Folkestads gate 53 – som ikke hadde egen adkomst. Da kommunen overtok eiendommen i 1950, ble kjøpet gjort på betingelse av rett til å kjøre over bispegårdens gårdsplass. Det kunne kommunen kreve med bakgrunn i den tinglyste heftelsen fra 1890. Eiendommen ble imidlertid ikke bebygget før i 1967 og saken ble ikke satt på spissen. Noen vei fra Ankerveien til Sagatunveien ble det dermed heller ikke denne gangen.

Reguleringsplan 1954

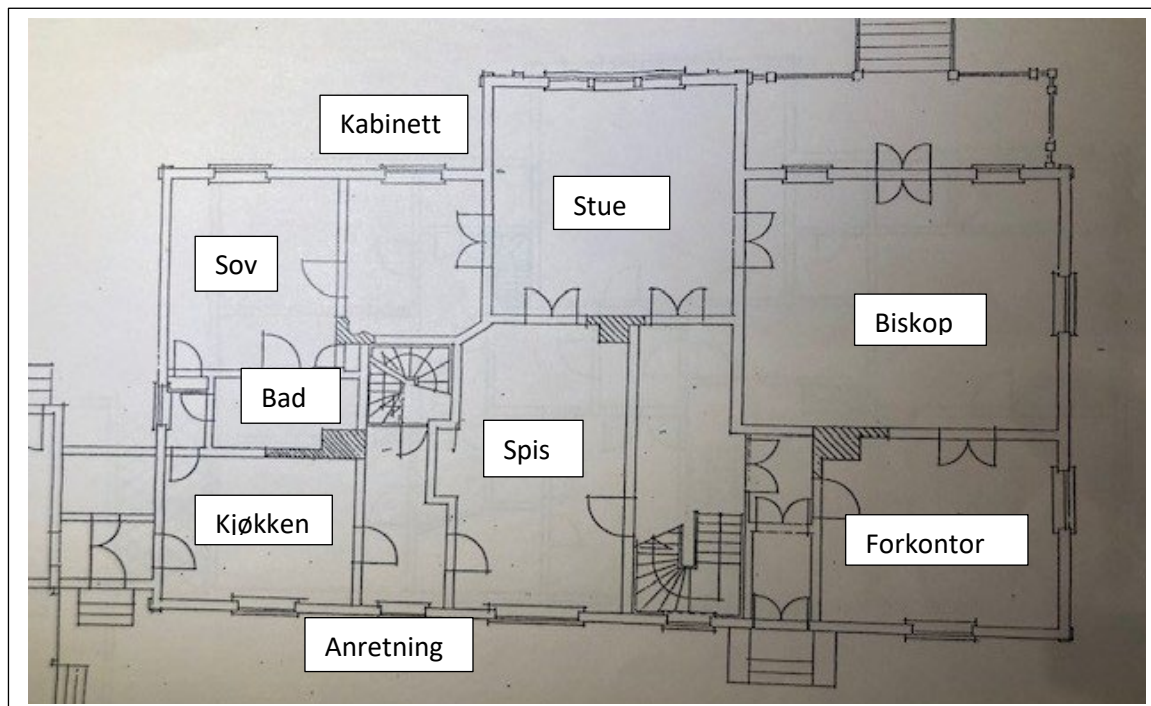
Tegningen viser hvordan man så for seg Folkestads gate med et sammenhengende løp i retning øst – vest i 1954. Bispegårdens uthus ligger fremdeles midt i gateløpet.

Man kan også ane en fremtidig planlegging av at Kyhns gate skal forlenges til Furnesveien.

1. etasje

Tegningen nedenfor viser 1. etasje under Schjelderups første tid (før 1951) mens Per Juvkam var tilsatt (for flere detaljer, se ekskurs om bispegårdens inngangsparti, side 50-51):

Oppmåling 1945

Arkitekt Finn Poppes oppmålingsregistrering fra 1. april 1945 viser stort sett en uforandret bispegård sammenlignet med tegningene fra 1919 – men med noen få synlige og viktige endringer.

Biskopens kontor er igjen et stort rom uten skilleveggen som var inntegnet i 1919. Den ble som tidligere nevnt fjernet i Bjønnes-Jacobsens tid. På forkontoret skjedde de største forandringer (se nedenfor).

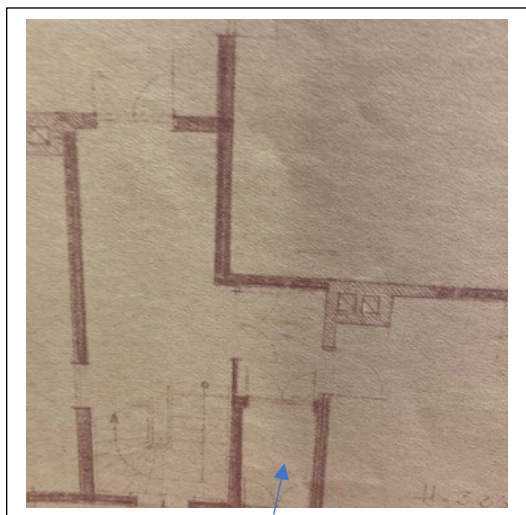
Forkontoret

Forkontorets integrering i biskopens leilighet under Henrik Hille er omtalt på side 30. Det var den gang en åpen løsning mellom biskopens leilighet og forkontoret (se også tegningen nedenfor)

Da Schjelderup kom, ble det behov for litt tydeligere skille mellom «kontor» og «privat». Det ble satt inn noen dører for å markere dette: 1) mellom biskopens leilighet og mellomgangen og 2) mellom mellomgangen og forkontoret (se tegning nedenfor).

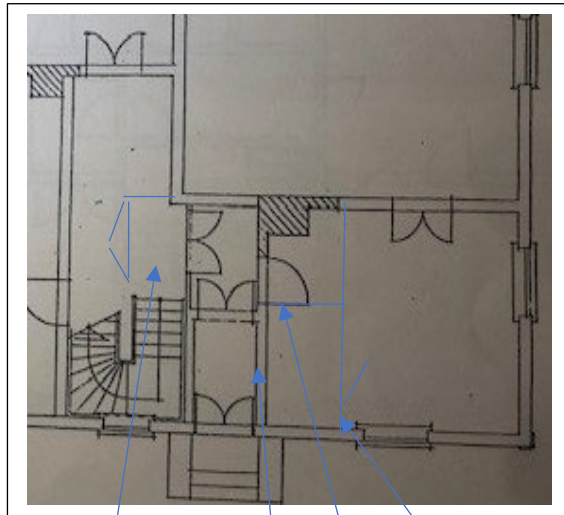
I 1951 ble forkontoret en permanent arbeidsplass for en ny kontormedarbeider og det skjedde endringer. For det første ble forkontoret delt i to. For det andre ble inngangen til forkontoret flyttet til vindfanget – slik som på tegningene fra 1919 (se side 24). Det ble en garderobe mellom vindfanget og forkontoret. Toalett kom først i 1964. For det tredje ble den store safen innebygget på forkontoret der åpningen/døren ut i mellomgangen hadde vært.

Åpen løsning under Henrik Hille:

Inngang

Lukket løsning under Schjelderup (før 1951):

I blått: Åpen løsning til 2. etasje etter 1951 når døren flyttes. Ny inngang til forkontoret, den gamle stenges, rommet deles.

Presteleiligheten i 2. etasje

Etter at Per Juvkam var flyttet ut sommeren 1951, ble spørsmålet om å videreføre ordningen med en presteleilighet i 2. etasje aktuell. Behovet var fortsatt der. Hjelpепresten i Hamar – Kristoffer Haga m/ektefelle – bodde der fra høsten 1951 og helt frem til juni 1960. Dette

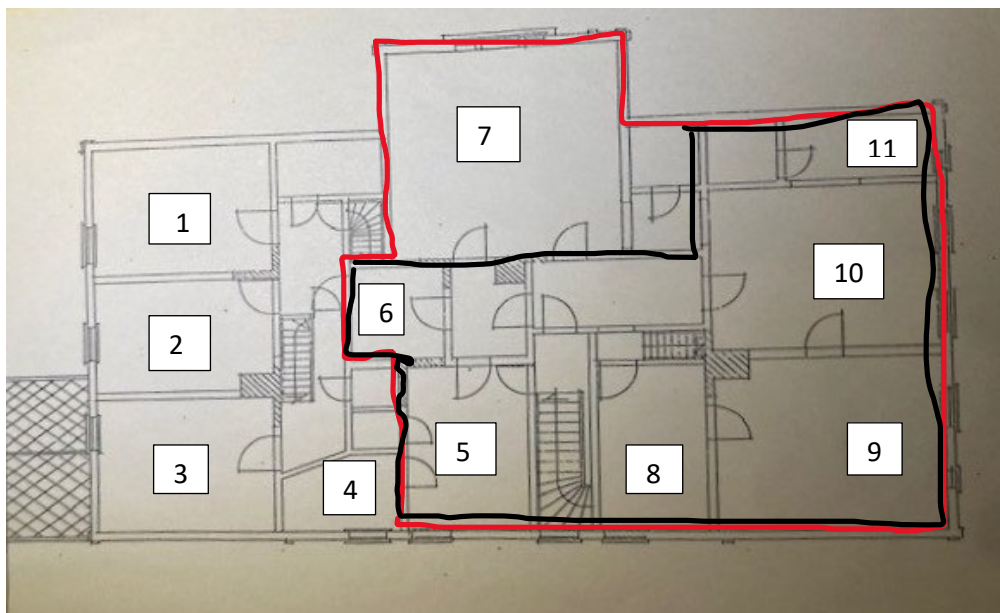
gjorde det nødvendig å flytte døren inn til biskopens garderobe slik at trappen ble en del av mellomgangen. Dermed kunne 2. etasje nås uten å måtte å via biskopens garderobe.

Størrelsen på presteleiligheten ble en annen enn på 1920-tallet. Ifølge Schjelderups brev av 13. desember 1951 til departementet «disponerte hjelpepresten i Hamar stue, soverom (i flertall?) og kjøkken på til sammen 70 kvm».

Det er to versjoner av denne presteleiligheten i 2. etasje:

- der Ole Eger bodde 1921-31
- der Kristoffer Haga bodde 1951-60.

Egers leilighet var størst og omfattet også det store rommet ut mot hagen.

Rød = presteleiligheten 1922-35. Sort = presteleiligheten 1951-60.

1) Soverom (Elisabeths rom), 2) Soverom (Arnolds rom), 3) Pikeværelse 1, 4) Pikeværelse 2, 5) Kjøkken, 6) Bad, 7) Spisestue i presteleiligheten / «Gutterommet» / Juvkams hybel – senere Noras rom, «bispettens» rom, gjesterom, stiftsdirektørens kontor, 8) «det branngule» rommet, soverom i presteleiligheten 9) «det blå værelset», soverom i presteleiligheten, 10) stue i presteleiligheten, 11) etter at halve veggen var fjernet, ble det under skråtaket kontor for stiftskapellanen (da alle andre muligheter var oppbrukt) og som nå var i 40 % stilling på grunn av frikjøp som formann i Presteforeningen..

Det flotte rommet ut mot hagen

I arkitekt Finn Poppes oppmålingstegninger fra 1945 har rommet i 2. etasje ut mot hagen skiftet navn fra «spisestue» i 1919 til «soverom» i 1945. Det var jo naturlig på bakgrunn av rommets bruk i Hilles tid («gutterommet»). I planen fra 1919 inngår rommet i presteleiligheten og har inngang fra gangen mot nord. På begge tegninger er det ingen inngang direkte fra den del av 2. etasje som biskopen disponerte. Adkomsten var via hovedtrappen, men for husets beboere var det også en mulig gjennomgang via badet.

Nå snus det hele. Schjelderups brev fra 1951 er en klar indikasjon på at dette rommet nå er innlemmet i biskopens private leilighet. Rommet ble delt i to: 1) det ble fortsatt et stort

soverom mot hagen i sør, og 2) det ble en gang på 1 meters bredde i nordre del av rommet. For å få dette til, måtte en loftstrapp fjernes – se tegningen nedenfor.

Gangen muliggjorde at det kunne bli en ny inngang til rommet – fra denne gangen. Adkomsten til rommet var nå ikke lenger fra presteleiligheten, men fra den del av 2. etasje som biskopen disponerte. En tidligere adkomst til presteleiligheten mot vest ble stengt med en vegg og den tidligere inngangsdøren til rommet kunne nå stenges med lås. Dette var en mindre bygningsmessig endring, men hvorfor ble det gjort? Det er naturlig å anta at dette har skjedd etter at Per Juvkam flyttet ut i 1951. Det var neppe gjort mens Ragna Hille som enke bodde i leiligheten frem til 1948 med Per Juvkam som hybelboer.²⁰

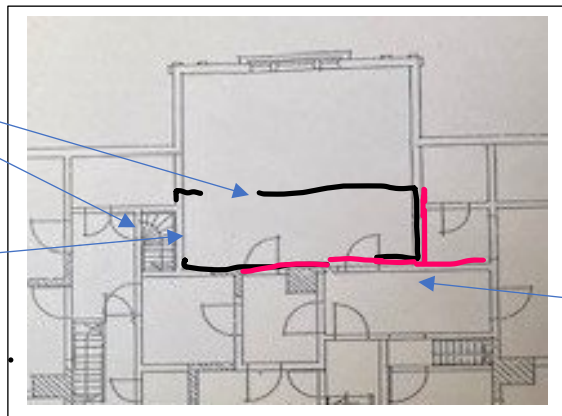
Det var nok Schjelderups husholderske / husbestyrerinne som var årsaken til disse forandringer. I dette flotte rommet med inngang fra biskopens leilighet bodde nok Nora Isaksen før hun ble Nora Schjelderup. Og hun hadde ingenting med presteleiligheten å gjøre – og omvendt.

Da presteleilighetens spisestue / «gutterommet» / Juvkams hybel ble til «Noras rom» fra 1951, kan endringene i «gutterommet» og inngangspartiet illustreres slik (markert med svart tusj):

«Gutterommet»
ble delt:

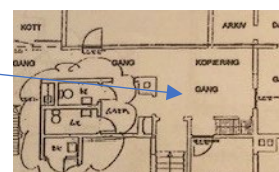
Loftstrappen revet:

Inngang fra 1951:

I 2003 og 2016 ble det
åpnet opp i gangen.
Vegger angitt med rødt
ble revet.

Åpen gang:

Schjelderups strategier

Sammen med bispedømmerådet hadde Schjelderup to strategier.

1) Åpne kirkens dører

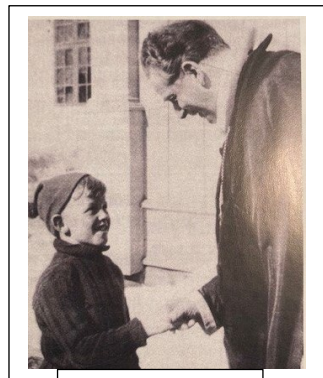
Han så det som sin oppgave å slippe alle inn gjennom kirkens dører – som han med sin personlighet og teologi ville åpne og utvide. «Mannen som ville åpne kirke», er tittelen på Pål Repstads biografi. Hans profil var derfor den inkluderende. «Helvetes-debatten» i 1953 og ordinasjonen av Ingrid Bjerkås i 1961 må fra hans synsvinkel sees i dette lys – selv om begge deler av mange også kom til å oppfattes som splittende.

Schjelderup stilte seg smilende i kirkedøren og hilste på alle: «deretter håndhilste biskopen på alle barna», står det i alle visitasprotokoller – selv om det noen ganger kunne være 750 til stede som på visitasen i Lillehammer i 1957. Og de fleste glemte det aldri; de ble sett og verdsatt.

²⁰ Georg Hille bekreftet i telefonsamtale 1. mai 2023 at hans mor disponerte hele presteleiligheten i 2. etasje – inkludert rommet mot hagen. Per Juvkam var hybelboer.

Stange

Lillehammer

2) Ut til folket

«Vil ikke folk til kirken, skal kirken ut til folket», sa han under visitasen i Hof i 1951. Dette var 1950-tallets programerklæring for kirkens kontakt med nye grupper. Det gjaldt for både menighetsråd og prester. «Betydningen av aktive menighetsråd kan ikke vurderes høyt nok», sa han under visitasen i Vang i 1949 og fulgte med dette opp Henrik Hilles profil.

Bispedømmerådet startet opp sommertjenesten for turistene som informerte om gudstjenestetilbudet i turistområdene med plakater trykket opp på bispedømmekontoret. Schjelderup besøkte systematisk bedrifter og arbeidsplasser. Bedriftsandrakter ble vanlig. Han besøkte sykehus og institusjoner, folkeskoler og høyere skoler – og oppfordret prestene til det samme. 20 år senere kom institusjonsprestene og enda senere studentprestene.

Påsketjenesten i fjellet for å betjene turistene ble satt i gang og økte i omfang. Prester tok skiene fatt og gikk fra turiststed til turiststed og holdt andakt. Mange steder fikk faste besøk. Frukten av dette de neste tiår skulle bli fjellkirkene – f.eks. Budor sportskapell allerede i 1958 (nedlagt 1985). Se bildet.

Menighetsaksjoner begynte å bli lansert. Prester dro til USA på 1950-tallet og lærte om kirkevekst. Det vokste og grodde i menighetene. Strategien var det vi i dag ville kalle folkekirkelig: «Det gjenstår allikevel meget før kirken kan sies å ha kontakt med det store flertall i menigheten», sa han i 1956 og understreket med dette at menigheten var alle som bodde på stedet og ikke bare de som gikk i kirken. Det var behov for medarbeidere. Men aktivitetsskirken kunne ha sin pris: «Prestene arbeider så meget at biskopen måtte advare dem mot å slite seg ut i altfor ung alder. Ingen stand er i dag så utsatt for hjerteinfarkt som prestene», sa han under visitasen i Gjøvik i 1963.

Ingen store reformer

Schjelderup var uten interesse for kirken som organisasjon og for kirkelige reformer. Det store antiklimaks for kirken ble Lov om Den norske kirkes ordning i 1953. Den var en oppfølging av kirkekommisjonen av 1948 ledet av biskop Eivind Berggrav. Etterkrigstiden var en tid i omveltning. Krigens erfaringer var ikke direkte overførbare. Fortidens mann ble satt til å utrede fremtidens kirke. Nå var det en ny og annen tid. Arbeiderpartiet ville dessuten ikke gi makt til Schjelderups motstandere: kristenfolket.

I en tid som lengtet etter kirkefornyelse, ble også de teologiske stridigheter årsaken til at reformspørsmålene gikk inn i en 15 års kirkelig dvale. Når hestene bites, er det ingen av dem som trekker.

Samtidig foregikk mye fornyelse lokalt. Det var *der* det skjedde. Det var det voksende lokale engasjement og den fornyelse dette førte med seg som fra midten av 1960-tallet skulle utløse arbeid også for reformer.

Bispedømmerådet

For bispedømmerådet betød imidlertid kirkeordningsloven av 1953 at bispedømmerådet fikk flere oppgaver – også forvaltningsoppgaver. Rådet skulle f.eks. tilsette hjelpeprester. Det var blitt mange av dem på 1950-tallet – 18 i alt lokalt finansiert. Det betød at departementet innså at rådet måtte ha en lønnet sekretær. Følgelig ble Ingeborg Petersen tilsatt i en bistilling som bispedømmerådssekretær med en lønn på kr. 200 pr. mnd. – som hun delte med sokneprest Per Juvkam i Vestre Slidre som fremdeles gjorde oppdrag for bispedømmerådet.

Bispedømmerådet fikk økt betydning på 1950-tallet med sitt arbeid for å støtte menighetene.

I 1953 var det 800 år siden Hamar bispedømme ble opprettet i 1153. Lektor ved Hamar katedralskole Oddrun Kårstad (til venstre på bildet) skrev jubileumsboken om Hamar bispedømme 1153-1953.

Bispedømmerådet i bispegårdshagen. Fra venstre: lektor Oddrun Kårstad, skulebestyrar Nils Asheim, sokneprest Per Juvkam som fungerte som bispedømmerådets sekretær, kjøpmann O. Nesje, skulebestyrer Hjalmar Carlsen, biskop Kristian Schjelderup og sokneprest Sigvald Krohn.

En spesiell frukt av strategien «ut til folket» var Industrigruppa i Hamar. Det var et kontaktforum for representanter for Hamar næringsliv og kirken. Res.kap. Tor Aukrust i Hamar sørget for at den faglige kompetanse i arrangementene lå på et profesjonelt nivå. Møtene i Industrigruppa ble ofte holdt i bispegården og var med på å bygge ned murer mellom arbeidsliv og kirke. Arbeidet fortsatte under Alex Johnson. Bl.a. deltok statsminister Einar Gerhardsen på et av møtene.

*

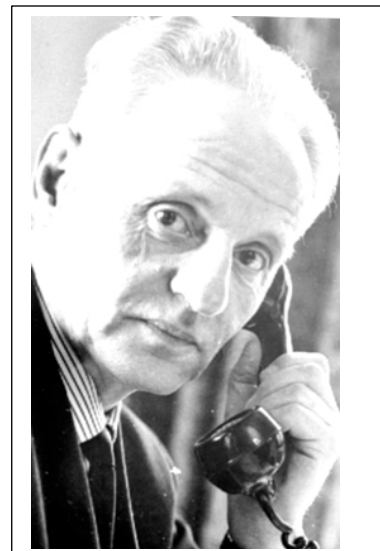
Kristian Schjelderup gikk av i 1964 og døde i 1980. Han er begravet på Oddernes kirkegård i Kristiansand.

Alex Johnson 1964-74

En annerledes charismatiker

Alex Johnson kom i 1964. Han hadde vært res.kap. i Frogner i Oslo og var rektor på Det praktisk-teologisk seminar ved Universitetet da han ble utnevnt til Hamar. Han ble nr. 2 i avstemningen etter indremisjonsmannen H. E. Wisløff.

Alex – alle omtalte ham slik, men de mest fortrolige brukte «Lagga» – er vel den biskop som forgjengeren aller tydeligst har tilkjennegitt at han ikke ønsket som sin etterfølger. Det skyldtes at Alex var en åpenhjertig kritiker av Schjelderup under «helvetesstriden». «Tett tåke» het hans artikkel i Hamar stiftstidende om Schjelderups budskap. Schjelderup var dårlig til å skille mellom sak og person – og Alex fikk ingen høy stjerne.

Et delmål for Alex som biskop ble derfor å bygge bro over splittelsene i presteskapet etter Schjelderup. Ikke alle sa som sokneprest Øystein Hovden i Vang: «Eg har tillitt i halve Vang. Kallskapellan Nesvaag har tillit i halve Vang. Dermed er heile Vang dekt med tillit». Etter seks år – i 1970 – sa Alex på et prestemøte på Sjusjøen: «Nå er det overvunnet, nå er det forsonet» (intervju 2013).

Innflytting i bispegården

Det ble altså Alex og Guri Johnson som flyttet inn i bispegården. De hadde fire barn, men de tre eldste – Dagny, Georg og Johannes – var flyttet hjemmefra. Dagny døde i en bilulykke i USA allerede i 1965. Yngste datter Anne var den eneste av barna som bodde fast i bispegården. Hun fikk det flotte rommet i 2. etasje med utsikt mot hagen. «Bispetten» kalte vi henne.

Alex og Guri
Johnson mens
Alex var res.kap i
Elverum 1946-53

De hadde med seg Alfhild Flognfeldt som kokk og baker. Hun bodde i en lengre periode i leiligheten i 2. etasje. Det gikk bra, men en gang glemte hun at hun hadde skrudd på badevannet. Snart begynte det å dryppe fra taket i spisestuen... Senere leietakere var Karin Elisabeth Holck som bodde der i 1968-70 mens hun jobbet for Kirkens familierådgivning i Hamar. Dette kontoret ble drevet av bispedømmerrådet. Dit flyttet også Bodil og Johannes Johnson inn en kort periode i 1972 før de fikk skaffet seg egen bolig i Hamar.

Begynnende kontorisering

I inngangspartiet i 1. etasje var inngangsdøren mellom biskopens leilighet og mellomgangen blitt flyttet ca. 1,5 m inn i garderoben tidlig på 1950-tallet. Trappen opp til 2. etasje ble dermed en del av mellomgangen. Slik ble det adgang til 2. etasje uten at biskopens leilighet ble berørt og det ble et klart skille mellom den offentlige del av 1. og 2. etasje og biskopens private leilighet (se tegning side 51). Dette muliggjorde kontoriseringen av 2. etasje.

Det ble dessuten installert toalett ved forkontoret – i rommet mellom selve kontoret og vindfanget. Dette var en krevende teknisk løsning fordi det ikke var kjeller under. Både vann og toalett var utsatt for frost om vinteren. Rørlegger Charles var kjent med forholdene og ble tilkalt når den strengeste kulden meldte seg. Det skulle bli verst under biskopens nyttårsmottagelse i 1979 – gradestokken på Midtstranda viste – 42. Tidligere var den tilsatte og besøkende henvist til gjestetoalettet under trappen opp til 2. etasje i biskopens garderobe. Nå ble dette forbeholdt for biskopens gjester.

Bispegården sett fra vest mot øst under Johnsons tid på slutten av 1960-tallet. En besøkende har parkert utenfor forkontoret. De to store vinduene på hver side av bilen hører til forkontoret. Biskopens kontor er bak vinduet lengst til høyre.

I bakgrunnen av bildet er svalgangen i uthuset så vidt synlig. Vinduet er til kuskens rom som nå var lager for bøker og dokumenter som tidligere biskoper ikke ville kaste.

En stab oppstår

Alex var ingen stor byråkrat. Han var konstant på farten med sin Volvo Amazon. Guri Johnson fulgte ofte med og normalt på alle visitaser. Hun var gjerne også sjåfør. Han kunne ha 240 reisedager i året. Det var nødvendig å ha gode folk på kontoret.

Ingeborg Petersens hovedstilling fra 1951 var å være biskopens sekretær. Fra 1954 ble hun engasjert på deltid som bispedømmerådssekretær i kombinasjon med sin hovedstilling. Dette fortsatte hun med i 16 år inntil stillingen som bispedømmerådssekretær ble opprettet som fast hel stilling på Statsbudsjettet i 1970. Hun ble da tilsatt i denne stillingen, men i 1974 ville hun tilbake til biskopens kontor. Der ordnet hun alt. Hun var på en måte «en rotekopp», men hadde en fantastisk oversikt, omfattende kunnskap og landet alltid på beina. I 4-årsperioden 1970-74 bisto Erling Hernes på forkontoret som biskopens sekretær. Han fortsatte pipetradisjon fra lærer Myhre før krigen. (Se side 38).

Birger Wexelsen-Freihow ble tilsatt som bispedømmerådssekretær fra 1974. Han fikk kontor i 2. etasje i soverommet mot Sagatunveien og kontoriseringen av leiligheten startet. Omtrent samtidig begynte Josef Holm i nyopprettet stilling som diakonikonsulent. Han bodde i Follebu og drev nærmest for seg selv, men han fikk et Hamar-kontor i soverommet i 2. etasje som lå til høyre for trappen.

Johnsonske strategier

Alex ville få i gang mer aktivitet og utvide kirkens kontaktflate enda mer. Her fulgte han opp Schjelderup. Bildet til høyre viser en bedriftsandakt i kantinen hos Berger Langmoen AS i Brumunddal. For Alex var Brumunddal – med sin dynamiske hjelpeprest Carl Magnus Sjøgren – et slags «utstillingsvindu» for hans visjon om den levende menighet. Å skape en levende menighet, anså han som hele menighetens oppgave. «Kirken er menighetens sak. Presten kan ikke gjøre arbeidet alene», sa han under visitasen i Åmot i 1965. «Det er menighetsrådets oppgave å styre menigheten og styrke det kristelige liv», fortsatte han under visitasen i Sel i 1965. Med sine spissformuleringer og klare tale kunne han mange ganger oppfattes som formanende og nesten moraliserende. «Hva er den største svekkelse her i menigheten? Det er for liten menighetsbevissthet. Folk er for dvask», sa han under visitasen i Vestre Toten i 1968.

Typiske for Alex var formuleringene:

«Biskopen fremsatte 5 kjennetegn på en bekjennende kristen:

1. Kirkegang, 2. Altergang, 3. Bønn og bibellesning, 4. Ofring av penger til Guds rikes arbeid, 5. Diakonal tjeneste og finne sin plass i menigheten».
- (Visitas i Stange 1967).

«Nådegavene må vekkes. Din plass er ikke bare sitteplassen i kirken, men også kneleplassen ved alteret og arbeidsplassen ute blant menneskene».

(Visitas i Hamar 1965).

Alex la vekt på å få i stand et fruktbart samarbeid mellom folkekirken og vekkelsestradisjonen. Han brukte ofte metaforene «Hellig Olavs kirke» og «Hans Nielsen Hauges kirke» om disse sidene ved vår kirkes egenart. Selv om Johnson ikke gav seg ut for å være pietist, slo hans friske og sentrale forkynnelse godt an også i mange bedehusmiljøer.

Et aktivt bispedømmeråd

Den Johnsonske strategi forutsatte et aktivt bispedømmeråd. Bispedømmerådet fikk sin første faste stilling – bispedømmerådssekretær – over statsbudsjettet i 1970. Dette skulle gjøre det mulig for bispedømmerådet å komme på banen på en annen måte enn tidligere. «Aksjon Ansvar» ble det store løft fra 1971. Det var en menighetsaksjon etter amerikansk forbilde som hadde som målsetting å sette i gang aktivitet i menigheten planmessig og systematisk. Aksjonen fikk utvilsomt positive ringvirkninger i mange menigheter i bispedømmet.

Nå dreide bispedømmerådets arbeid seg gradvis fra det *menighetssupplerende* til det *menighetsstyrkende*. Til det menighetssupplerende hørte f.eks. at bispedømmerådet opprettet familierådgivningskontor både på Gjøvik og Hamar – og brukte store deler av sitt budsjett til dette. Til den voksende menighetsstyrkende virksomheten oppnevnte bispedømmerådet 10 faste utvalg og det ble mye å holde orden på for bispedømmerådssekretæren.

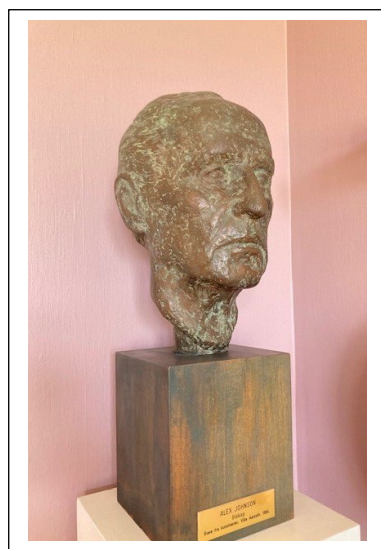
Kirkereformer i startgropa

Alex var en uttalt tilhenger av statskirkeordningen, men så gjerne denne forbedret til fordel for menighetenes oppgaveløsning. Han spilte en tilbaketrukket rolle da reformbevegelsen ble dratt i gang igjen gjennom et foredrag som Per Juvkam holdt på Det frivillige kirkelige landsmøte i 1963. Dette fikk som konsekvens «Innstillingen fra Det frivillige kirkeråds reformkommisjon av 1965».

Alex Johnson gikk inn i rekken av symbolbærere for kirkens åpenhet mot den nye tid da han i Hamar domkirke 11. november 1966 ordinerte Agnethe Fischer som den første kvinnelige menighetsprest i Hamar bispedømme. Hun ble hjelpeprest i Hamar. Den første kvinnelige prest Ingrid Bjerkås var 5 år tidligere blitt ordinert av biskop Schjelderup i Vang kirke til tjeneste i Berg og Torsken prestegjeld i Nord-Hålogaland bispedømme.

*

En utslitt Alex trakk seg tilbake 64 år gammel – men fikk 15 år som pensjonist. Guri og Alex Johnson flyttet til Oslo. Alex døde i 1989 og er gravlagt på Vestre gravlund i Oslo.

En byste av Alex Johnson laget av Ville Aarseth i 1984 har sin plass i stuen i bispegården.

Ekskurs nr.1: Bispegårdens inngangsparti gjennom 100 år

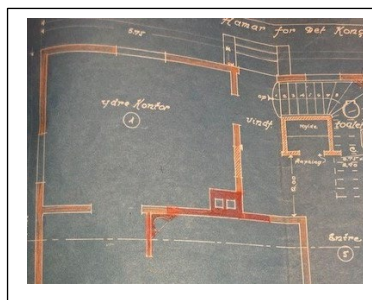
Inngangspartiet har – som det fremgår av omtalen ovenfor – hatt omskiftende utforming tilpasset den enkelte biskops ønsker og behov. Dører flyttes og vegger åpnes og tettes.

Dette hører ikke med blant de sentrale temaer i kirkens historie, men når man først skriver bispegårdens historie må også denne kabalen gå opp. Derfor en kort sammenfatning:

De komponenter som inngår i denne historie er 1) forkontoret i nordvest, 2) trappen opp til 2. etasje og 3) inngangen til biskopens leilighet i 1.etasje.

På tegningen fra 1919 fremgår:

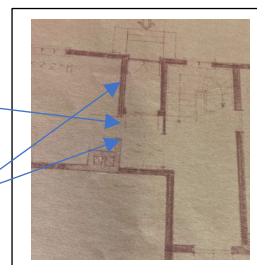
- 1) inngangen til forkontoret er fra vindfanget,
- 2) trappen til 2. etasje starter i vindfanget,
- 3) det er en åpen løsning fra ytre inngangsdør og inn til biskopens leilighet.

De skjedde følgende forandringer:

Inngangen til forkontoret

- 1) I Henrik Hilles tid lages det en åpning mellom leilighet og forkontor – samtidig som døråpningen til forkontoret i vindfanget lukkes. Familien Hille var jo enerådende i huset. Dermed integreres forkontoret tydeligere i biskopens leilighet og man kom til forkontoret uten å åpne dører.

- 2) I Schjelderups tid settes det inn en dør i åpningen mellom biskopens leilighet og forkontoret. Dette skjedde fordi Per Juvkam brukte forkontoret.

- 3) Døråpningen inn til forkontoret tettes med en vegg og det plasseres en stor safe med åpning til forkontoret – samtidig som døren fra vindfanget til forkontoret gjenåpnes. Dette er et tiltak som er tilpasset til at forkontoret fra 1951 ble en permanent arbeidsplass for en kontormedarbeider. Samtidig deles også forkontoret – og får en kontordel og en garderobe.

Trappen opp til 2. etasje

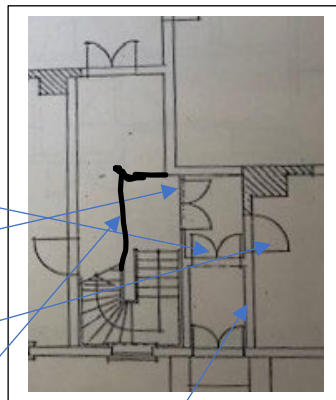
- 1) I 1919 startet trappen i vindfanget – altså rett til venstre når man har kommet inn ytre inngangsdør. På denne måten fikk 2. etasje og 1. etasje separat adkomst. Dette var nødvendig da Ole Eger i 1921-31 bodde i presteleiligheten. Da presteleiligheten ble tatt i bruk, ble det satt inn en indre inngangsdør i vindfanget – for å adskille tydeligere biskopens leilighet i 1. etasje og presteleiligheten i 2. etasje. Trekken fra utgangsdøren var også en viktig grunn.

- 2) Nederste del av trappen ble snudd 90 grader og oppgangen ble fra biskopens garderobe. Dette hadde allerede skjedd da Henrik Hille kom. Biskopen disponerte da hele bispegården og det var ikke lenger behov for separat adkomst til 1. og 2. etasje. Dessuten var oppgangen til det store barnerommet i 2. etasje «gutterommet» via hovedtrappen. Siden det i Bjønnes-Jacobsens tid var det blitt en indre inngangsdør, måtte barna – uten at trappen ble snudd – «gå ut» for å komme til 2. etasje.

Inngangen til biskopens leilighet

Dette området forandres i følgende faser:

- 1) Det ble satt opp en indre dobbel inngangsdør under Bjønnes-Jacobsen.
- 2) Det ble en «mellomgang» da det ble satt opp en dobbel inngangsdør inn til leiligheten. Dette skjer tidlig i Schjelderups tid.
- 3) Mellomgang ble til et rom da det i åpningen inn til forkontoret ble satt opp en dør. Da denne døren til slutt ble lukket, ble døren i vindfanget fra planen av 1919 gjenåpnet.
- 4) Mellomgangen ble utvidet da dobbeltdøren inn til biskopens leilighet ble flyttet 1,5 m innover slik at trappen ble en del av mellomgangen (tegnet inn med svart tusj). Denne flyttingen forbedret også biskopens garderobe. Dette skjedde i Schjelderups tid (etter 1951) da det ble klart at presteleiligheten i 2. etasje igjen skulle tas i bruk.

Etter denne endring forblir mellomgangen uendret til ombyggingen før Rose kom.

Ombyggingen før Rose kom i 1993

Mellomgangen ble fjernet. Etter å ha passert den indre inngangsdør i vindfanget, ble det åpen vei til resepsjon, bispekontorets garderobe og ny inngangsdør til biskopens kontor som nå var rett frem – i det nordøstre hjørnet av biskopens kontor. (Se tegning side 64). Forkontoret var nå ikke lenger biskopens forkontor, men et kontor for ansatte.

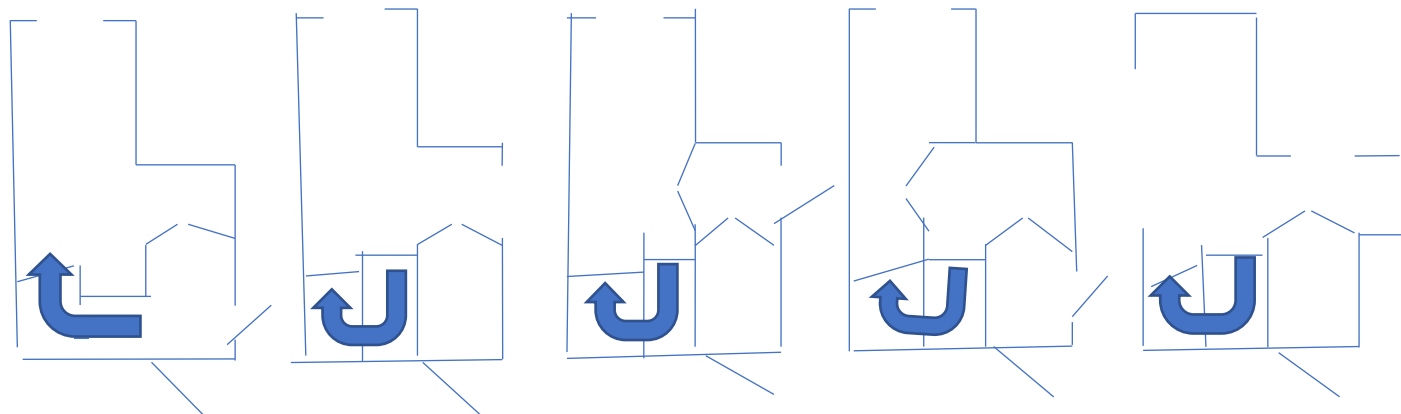
Ombyggingen i 2016/17

Ved denne store ombyggingen ble veggen mellom den gamle spisestuen og garderoben revet – slik at det ble et stort og åpent rom for å motta gjester. Nå kom man ikke kun inn i en garderobe som i 1919, men i et stort mottagelsesrom (se bilder side 74-75).

Forkontoret ble kjøkken. Den gamle inngangen til forkontoret som hadde vært i mellomgangen ble gjenåpnet. Inngangen fra vindfanget ble stengt. Forkontorets garderobe og toalett ble til et stort handicap-toalett. Toalettet under trappen ble rom for renholderens utstyr.

For den som liker tegninger bedre enn tekst, ser inngangspartiets 100-årige historie slik ut:

1919/ 1922 1933/34 Før 1950 Etter 1951 2017

Georg Hille 1975-93

Arvefølgen er sikret

Det var spenning knyttet til hvem som skulle bli neste biskop. I avstemningen fikk Georg Hille og Andreas Aarflot 100 førstestemmer hver – så det var nærmest «dødt løp». Men til slutt «ble arvefølgen sikret», som var den formulering bispedømmerådsmedlem Liv Hov gjerne brukte. Hun var for øvrig svigermor til «bispetten» (dvs. Anne Johnson).

Georg Hille kom fra stillingen som kirkerådsdirektør og hadde vært det siden stillingen var nyopprettet i 1970 samtidig med at Kirkerådet ble lovfestet. Tilknytningen til Per Juvkam og den kirkelige reformbevegelse samt det nytenkende strategiske arbeid i Kirkerådet kom til å prege hans ledelse som biskop.

q

Oppland Arbeiderblad annonserte 14. desember 1974 utnevnelsen. Det fremgår ikke helt klart om det er selve bispedømmet eller den nye biskopen som er «det kirkelige og teologiske sentrum».

Tilbake til barndomshjemmet

Georg Hille flyttet inn i sitt barndomshjem i bispegården i 1975. Rommene fikk igjen de navn de hadde hatt under hans oppvekst. Det var naturlig. Det gjaldt også de rom som etter hvert ble kontorer. De navnene brukte han til daglig og de brukes også i denne artikkel. Det var slik vi som jobbet der ble vant til det.

I 2. etasje satt bispedømmerådssekretæren i det blå værelset og diakonikonsulentene hadde det branngule rommet. Blått hadde det ikke vært siden mellomkrigstiden, men gult var det fortsatt i 1964. Begge var soverom i den tidligere presteleiligheten.

I stuen i 2. etasje mot Sagatunveien kom Helga Noren som kontorassistent. Astrid Husebø avløste henne i 1983. Senere kom også Grethe Stensrud. Det var behov for kontorassistenter. Dette var før PC og kopimaskin. Alle brev måtte renskrives fra et konsept. Blåpapir og stensilmaskin var i hyppig bruk.

«Hillegutua» / Vognskjulet rives i 1980

Utvendig skjedde en del forandringer. Vognskjulet ble revet i 1980 for å gi plass til det som senere ble kalt for «Hillegutua». Den ble anlagt med start i Ankerveien og frem til Folkestads gate 53. Grunnen var blitt kjøpt av kommunen i 1950 – uten egen adkomst, men med rett til å bruke bispegårdens gårdsplass. «Hillegutua» ga innkjøring til Folkestads gate 53. Beboerne der trengte da ikke lenger å kjøre over bispegårdens gårdsplass. Eiendommen ble bebygget i 1967. I 13 år (1967-80) var det dermed felles innkjøring til eiendommene.

Folkestads gate 53 i dag. Eiendommen var uten egen innkjøring i 13 år

Tidlig på 1980-tallet ble «Hillegutua» forlenget og denne gangen etter anmodning fra Hamar kommune. Det ble nå avgitt ca. 5 m av bispegårdens gårdsplass mot nord til en gang- og sykkelvei mellom Ankerveien og Sagatunveien. Det ble satt opp et nettinggjærde og plantet en hekk som skjerming mot gårdsplassen – finansiert av Hamar kommune.

Hillegutua fra Ankerveien og til Folkestads gate 53 i dag.

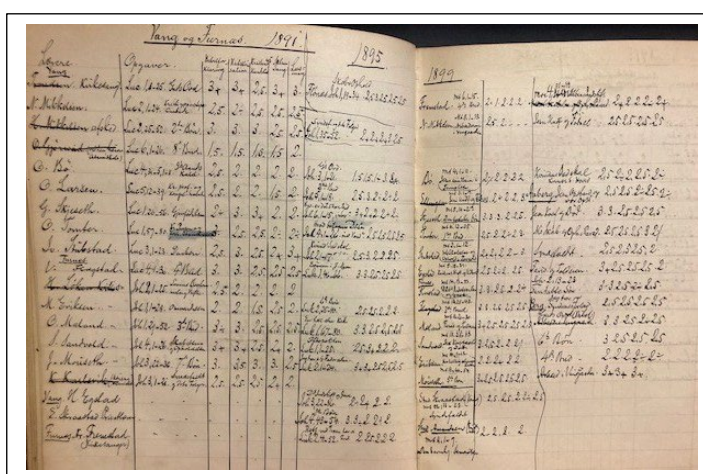
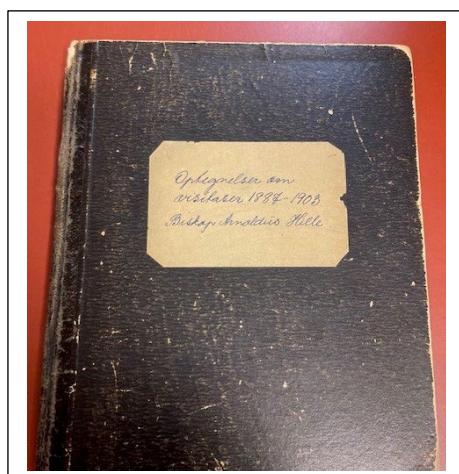
Var reguleringsplanen fra 1879 forlatt eller gjennomført i 1980? – 100 år etter at Arnoldus Hille i 1890 måtte tinglyse en heftelse på sin eiendom med plikt til å rive vognskjulet når Folkestads gate skulle forlenges. Det er to svar: 1) jo, den var forlatt: det ble ingen gate forbi bispegården, 2) nei, den ble gjennomført: det var nå en offentlig vei mellom Ankerveien og Sagatunveien.

Løsningen hang sammen med andre endringer i Folkestads gate. I kvartalet mellom Skolegaten og Furnesveien ble gateløpet brutt da sykehuset og det tidligere gamlehjemmet ble forbundet med en gangbru i 2. etasje og en gang- og sykkelvei ble etablert under. I Folkestads gate mellom Skolegaten og Ole Bulls gate ble det senere gatetun. Nå var bilen ikke lenger enerådende. Nå planla man også for gående og syklende.

I 1984 ble det opparbeidet parkeringsplass der Gina Hilles kjøkkenhage og bærbusker hadde hatt sin plass. Parkeringsplassen som hadde adkomst både fra Ankerveien og Folkestads gate ble senere utvidet. Dette var nødvendig både av hensyn til ansatte og besøkende. Det kom også opp kontakter til motorvarmere. De er nå stort sett defekte, men elbil-ladere er kommet!

Oppdagelser i kuskens rom

Det ble gjort noen oppdagelser før vognskjulet ble revet i 1980. I kuskens rom lå det mange pappesker og bunker med bøker. Det viste seg å være her biskopene fra Arnoldus Hilles dager hadde lagret ting de ikke ville kaste. Ingen hadde ryddet. Stiftskapellanen fikk da som tidligere universitetsbibliotekar i oppdrag å gå gjennom eskene og bøkene. Materialet ble sortert og Arnoldus Hilles håndskrevne notisbok fra visitasene i 1887-1906 var det største klenodiet som ble gjenfunnet. Her var observasjoner fra hans visitaser notert – til og med de karakterer de enkelte lærere hadde fått for sin eksaminasjon av elevene under deres kirkebesøk. Sønnensønnen Arnoldus – også tidligere universitetsbibliotekar – fulgte med i arbeidet. Materialet ble sortert og overlatt til Statsarkivet i Hamar.

Restene av farmors hage

Det var rester av bærbusker øst for flaggstangen, og det var fritt frem for staben å forsyne seg. Det var mest stikkelsbær og rips. Men de få epletrær og gråpæretreet bar ikke lenger særlig med frukt.

Fremdeles var de to opprinnelig åttekantete lysthusene (mot Sagatunveien og sør for fontenen) formet av prydrær en del av parkanlegget. Lysthusene var ikke i bruk i henhold til sitt opprinnelige formål, men i lysthuset nærmest terrassen ble et hvitt hagemøblement satt frem hver sommer. De grasiøse prydrær hadde fått grovstammer.

Grusgangene var blitt til gressganger, men nå ble deler rengjort for gress – helt ned til fontenen. Fontenen var for øvrig en krevende innretning, men det ble en målsetting å få den til å virke hvert år.

Vedlikeholdet av hagen var en utfordring. En timelønnet gartner betalt av Kirkedepartementet klippet plenen, luket i blomsterbed og gangveier og beskar busker og trær. Men nederste del av hagen forble et villniss som måtte grovrakes vår og høst. Den meget folkelige gartner var seg bevisst at han jobbet *hos* – men ikke *for* – de privilegerte. Han var en varm mann, men bannet og svor. Han trengte vel albuerom for å forsvare at han var der han var. En gang bispedømmerådet hadde møte, ville han ikke gå bispegården for nær. «De helvetes khomeiniene» hadde jo satt hverandre stevne der. Men en god jobb med hagen gjorde han!

På slutten av 1960-tallet vurderte kommunen å anlegge en vei tvers gjennom bispehagen ved å forlenge Kyhns gate til Furnesveien. Det var slik det var på 1960-tallet – overalt. Bilene skulle frem. Det ble ikke noe av, men kom opp igjen som tanker på 1970-tallet. Det ble

Et hus i støpeskjeen

Georg Hille var ungkar og hadde hele huset for seg selv – bortsett fra at nå var leiligheten i 2. etasje blitt kontorer og forkontoret i 1. etasje var i full tids bruk. Det var god plass i biskopens leilighet og tilstrekkelig plass for den representasjon som fulgte med.

Han hadde hjelp i huset som ikke bodde langt unna. Fru Hallberg holdt orden, vasket tøy og strøk skjorter. Hun laget også middag de dagene hun var i huset og fylte kjøleskapet med ferdiglaget mat som biskopen kunne varme opp. Når det var representasjonsoppgaver, ble ekstrahjelp hyret inn.

I garasjen sto først Hilles Volvo, så ble det Audi 80.

Kontorvirksomheten vokste. Behovet for kommunikasjon tiltok. Ganske raskt ble det problemer å komme frem på telefonen. To linjer var for lite. Et nytt telefonsystem i 1979 hadde fire linjer. Nytt tlf.nr. var (065) 39 806 som så fra 1981 ble endret til (065) 30100 med enda flere linjer. Ordningen med privatbolig og offentlig kontor ble opprettholdt også for telefonen. Georg Hille var både fornyelsens og tradisjonens mann og ville ikke oppgi telefonnummeret til sin farfars abonnement fra 1888 (se side 15). Derfor forble (065) 23 107 biskopens private linje helt til han flyttet ut av bispegården i 1989.

Med den vekst bispedømmets administrasjon opplevde i løpet av 1980-årene, var det et tidsspørsmål hvor lenge det ville være plass til både privatbolig og kontor i bispegården. Med den lange familiehistorien i huset var nok flytting en krevende mental omstilling for Georg Hille – som han imidlertid selv beskrev slik:

«Planer foreligger om å gjøre det hele om til et representasjons- og administrasjonshus», fortalte Georg Hille til Oppland Arbeiderblad 6. juni 1987 og føyde til: «Men det blir nok ikke i min tid».

«Men så vokste denne administrasjonen slik at det etter hvert tok mer og mer plass i bispegården. Til slutt satt jeg alene i første etasje ... og hadde et gjesterom i 2. etasje. Da sa jeg: 'enten må dere ut eller så må jeg ut'. Da sa Knut [Andresen] og Brith-Aina [Henriksen] – har jeg hørt: 'han kommer aldri til å flytte ut'.

Da sa jeg: 'det gjør jeg'. Å bo alene på 260 kvm i hver etasje, det er litt tåpelig. Da gikk jeg til Ole Herman Fisknes som var ekspedisjonssjef i Kirkedepartementet: 'Kan du tenke deg å gi oss penger til å ominnrede Hamar bispegård til et bispedømmesenter?' 'Ja, det skal du få', sa han. 'Da må dere kjøpe en ny bispebolig', sa jeg. 'Det skal dere også få', var svaret. Så kjøpte Opplysningsvesenets Fond boligen ute på Storhamar» (intervju 2013).

Olav Myntmesters gate 11

Georg Hille kom til å bo i bispegården til 1989 da han flyttet til Olav Myntmesters gate hvor biskopene siden har bodd. Gaten het opprinnelig Harald Hardrådes gate, men på grunn av forveksling med en gate med tilsvarende navn i Øvre Vang, ble gatenavnet endret kort tid etter at Hamar og Vang kommuner ble slått sammen i 1992.

Furnesveien 18

Det kunne vært aktuelt å vurdere naboeiendommen til Folkestads gate 52 som bispebolig da Furnesveien 18 også var til salgs på denne tiden. Flere antydte dette. Banksjef Kruge i Hedemarken Sparebank hadde flyttet ut. Men den nøkterne biskop fremholdt andre momenter enn fordelene av at bispedømmekontor og bispebolig ble naboeiendommer. I et brev til Kirkedepartementet 29. oktober 1988 skrev han bl.a.: «Jeg har imidlertid motforestillinger – huset er for stort. Det er et spørsmål om kirken skal okkupere så stor arealer midt i byen. Vår egen tomt burde dekke behovet i fremtiden....Furnesveien er dessuten sterkt trafikkert».

Fordelen med samlokalisering av bispebolig og bispedømmekontor druknet nok også i at huset var bygget i 1939 i ekstravagant funkisstil og med bølgende tak i stuen. Huset var derfor neppe fordelaktig omtalt under hans oppvekst. Slik gikk det ikke an å bo. Huset var dessuten tegnet av arkitekt Rolf Prag – som ikke var noen favorittarkitekt blant Hillene. På 1990-tallet var det tanker om å kjøpe eiendommen som menighetshus/menighetskontorer, men heller ikke det ble realisert.

Det skulle vise seg å bli en riktig og fremtidsrettet beslutning å velge Olav Myntmesters gate på Storhamar fremfor Furnesveien 18 som lå nær sentrum. Som en del av avviklingen av statskirkeordningen fra 2008 og fremover, ble også presters lovbestemte boplikt avviklet. Dermed kunne Skatteetaten innføre skatteplikt ved fordelene med å bo i tjenestebolig – som etaten hadde jobbet med overfor presteskaper i flere ti-år. For Furnesveien 18 ville dette ha betydd flere ti-tusener i skattepliktig fordel pr. måned på grunn av størrelsen av huset. Tilsvarende eksempler fra andre steder med store bispegårder – f.eks. Stavanger og senere også Oslo – viser at biskopen i denne situasjon valgte å flytte ut. Så Furnesveien 18 hadde uansett ikke blitt et blivende sted for biskopen. (Men kunne den ha blitt menighetskontor?) Bildet nedenfor viser huset i dag – med bispegården i bakgrunnen til venstre.

Kontoret vokser og staben videreutvikles

Med utgangspunkt i situasjonene da han kom (jfr. side 52), tok Georg Hille fire grep:

- *De rette folkene på kontoret.*

Han ville ha ungdommelig pågangsmot som delte hans visjoner og hadde kapasitet. Det ble en ny rekrutteringspolitikk i 1976-78.

Som bispedømmeradssekretær ble Birger Wexelsen-Freihow skiftet ut med Knut Andresen som fikk det blå værelset. Som diakonikonsulent ble Josef Holm skiftet ut med Tellef Raustøl. Han flyttet inn på det branngule rommet. Dette var andre tider enn i dag: biskopen kunne vennlig si til en medarbeider: «nå tror jeg du skal slutte» – og så sluttet vedkommende.

Som biskopens sekretær gikk Ingeborg Petersen av med pensjon og inn kom Brith-Aina Henriksen. Hun fortsatte i hele Georg Hilles bispetid.

Siden et par bispekontor hadde fått tillatelse til å bruke en stiftskapellan der, syntes Hille at dette måtte også Hamar gjøre. Dermed ble Knut Andresen tilsatt som stiftskapellan i 1979 og Arne Amlien begynte som bispedømmerådssekretær.

Bispedømmerådssekretæren beholdt det blå værelset, men stiftskapellanen kröp inn under taket i nisjen på sydsiden av stuen i 2. etasje – uten dør og med takhøyde under 170. «Guds folk skal bo i telt!», ble det sagt internt. På bildet over fra 1981 er Knut Andresen til venstre, Arne Amlien i midten og Tellef Raustøl til høyre.

Den yngste på 28 år begynte i 1984 da Knut Andresen ble frikjøpt i 60% siden han var valgt til formann i Presteforeningen. På ledige lønnsmidler ble Else Karin Stramrud samme år tilsatt som kontorassistent. Hun forble i bispegården til hun ble pensjonist i 2020 – og hadde da vært ansatt i over 36 år! Hun er den som har arbeidet lengst i bispegården.

- *Personalarbeid.*

I 1982 begynte Tor Eika – som hadde vært prest i Tingelstad på Hadeland – i et prosjekt som stiftskapellan II og gjennomførte en intervjuundersøkelse blant bispedømmets tilsatte. Rapporten fikk navnet «Personalomsorg i Hamar bispedømme» og angikk alle ansatte – ikke bare prestene. Det var i tråd med Georg Hilles profil. Det dokumenterte behov for personaltiltak resulterte i at det ble knyttet en fast «personalmann» – som han kalte det – til kontoret. I 1985 ble Kjell Berg tilsatt. Enda et soverom måtte bli kontor (Arnolds rom – det midterste mot øst). Etter ham fulgte Ole Elias Holck som fikk plass på forkontoret i 1. etasje da Brith-Aina Henriksen sluttet i 1994.

- *Undervisning.*

Bispedømmerådet hadde siden opprettelsen vært opptatt av undervisning – først i skolen selvsagt, men nå fra 1970-tallet og fremover i regi av menighetene. I 1985 begynte Cecilie Eidsøren Holdø som den første undervisningskonsulent. For å få plass, måtte et soverom i 2. etasje tas i bruk (Elisabeths rom – lengst sørøst).

- *Misjon.*

Kan den offisielle kirke og misjonsorganisasjonene samarbeide formelt? Her var Hamar igjen pionérer. I 1986 inngikk bispedømmerådet og tre misjonsorganisasjoner (Misjonsselskapet (NMS), Santalmisjonen og Israelsmisjonen) et formalisert samarbeid om å finansiere en stilling som misjonskonsulent med bispedømmekontoret som arbeidssted.

Tidligere misjonsprest i Brasil Jan Otto Langmoen ble tilsatt i 1986. Han ble plassert på kjøkkenet i 2. etasje. Da han sluttet for å bli kontorsjef i forsøket med felles bispedømmekontor i 1990, ble Per Halstein Nielsen engasjert i et vikariat – man måtte se det hele an hvordan fortsettelsen for et felles bispedømmekontor kom til å bli. Men fortsettelse ble det og dermed ble tidligere misjonær Marit Johnsen tilsatt som misjonskonsulent (1991-96). I 1997 sa Misjonsselskapet opp samarbeidet etter at Solveig Haugen Tusvik hadde hatt halv stilling i NMS og halv som misjonskonsulent. Begrunnelsen var at organisasjonen ikke kunne samarbeide med en kvinnelig biskop.

I stedet ble det inngått et samarbeid mellom bispedømmerådet, Mellomkirkelig råd, NMS og Kirkens Nødhjelp. Det ble opprettet en 3-årig prosjektstilling som internasjonal konsulent, Diakonikonsulent Bjørn Vilberg ble tilsatt i perioden 1998-2000. Det skapte et bredere fotavtrykk å gjøre diakoni og misjon som en del av et internasjonalt samarbeids- og solidaritetsengasjement.

Hamarinitiativet førte til at Samarbeidsråd for Menighet og Misjon (SMM) ble etablert nasjonalt i 1993 og er fremdeles operativt.

Kvinnelige prester

Georg Hille gikk inn i tradisjonen fra Schjelderup og Johnson ved å selv å bli en foregangsmann for kvinnelig prestedtjeneste. 3. september 1975 – altså få måneder etter at han begynte – ordinerte han 3 kvinnelige prester i samme gudstjeneste i Hamar domkirke: Astrid Bjellebø Bayegan (til høyre), Sissel Hasleholm (til venstre) og Kirsti Aasen (i midten). Ikke minst for de kvinnelige teologiske studenter gjorde dette inntrykk – noe senere biskop Solveig Fiske har gitt uttrykk for ved flere anledninger. For Georg Hille var dette verken et strategisk trekk eller en markering. «Det var selvsagt», sa han.

Videreføring og fornyelse av strategier

Med Georg Hille kom det orden og ryddighet på bispestolen og han videreførte dessuten det fokus på menighetsrådets ansvar og menighetsaktivitetens betydning som kjennetegnet både hans far, Schjelderup og Johnson. I et intervju i Vårt Land i 1998 sa han slik tilbake:

«Vi skulle bygge opp kirken etter krigen... Vi ble de aktive tiltaksprestene og hadde store visjoner om levende menigheter... Problemet var at vi ikke hadde de menneskelige ressursene som en slik modell krevde. De mange oppgavene som skulle fordeles på folk i menigheten, falt på presten».

Han beskrev selv sin egen profil slik:

«Det som i min tid preget bispedømmet, var at tjenstedifferensieringen begynte å slå ut rundt omkring i menighetene. Vi fikk nye ansatte og nye tjenester... Det andre var at prestefellesskapet ble lagt stor vekt på. Prestene var på mange måter revet ned fra sin pdestall. De var blitt mer lik alle andre. Mange av oss mener at dette har vært en riktig utvikling. Men noen prester synes kanskje at de er blitt skjøvet litt for langt mot likestilling» (intervju 2013).

«Alle tjenester er nødvendige og like viktige for at kirken kan leve og fungere. Det kan vi lese oss til hos Paulus». (Årsmeldingen for 1992).

«Vi ville se på hverandre som like medarbeidere, men med forskjellige oppgaver. Jeg har fått mye kritikk for disse tendensene»... «Jeg har veldig sans for at alle i menigheten skal være på samme nivå. Det kan kanskje kalles lavkirkelig, men det er det ikke» (intervju 2013).

Kirkens ordninger

Med Georg Hille fikk kirkelig reformer igjen en kompetent talsmann på Hamar bispestol. Det skjedde mye på 1980-tallet. Kirkemøtet og lovfestede bispedømmemøter ble innført i 1984 og kom til å endre bispedømmerådets rolle. Bispedømmerådet fikk tilsettingsmyndighet for prester i 1989. Til grunn lå en utredning fra Kirkedepartementet ført i pennen av stiftskapellannen i Hamar. Dette var en stor reform som også synliggjorde at arbeidsgiveransvaret nå ble ivarettatt regionalt. Dette økte behovet for kompetanse både på personal- og økonomisektoren. Den kirkelige organisasjon var i 1984 ferdig utbygget med de organer som skulle til – slik de hadde sett det for seg allerede i Folkestads tid. Nå gjensto å gi organene stadig mer utvidet mandat.

Det som sto igjen av kirkelige reformer etter lovrevisjonen i 1984 var alt som hadde med den lokale kirke å gjøre. Georg Hille ble leder av Kirkelovutvalget som arbeidet med dette i syv år fra 1982-89. Han skulle bli skuffet over oppfølgingen av NOU 1987:7 Den lokale kirkes ordning. Ny kirkelov og kirkegårdslov kom først i 1996 og ble på sentrale punkt annerledes enn han hadde tenkt seg.

En epokegjørende forvaltningsreform

Det skulle bli innenfor *forvaltningen* at Hamar bispedømmekontor i disse årene fikk stor betydning i og for Den norske kirke.

Her skal spesielt nevnes en forvaltningsreform som etter hvert ble gjennomført i hele kirken og som har Hamar bispegård som fødestue og Georg Hille som jordmor – og stiftskapellannen i mange roller på fødestuen. Denne forvaltningsreform er forutsetningen for at vi er der vi er i dag med bispedømmerådet som regionalt kirkestyre. Den hadde to komponenter: *organisering* og *ansvar*.

1) Om *organiseringen* fortalte Georg Hille:

«Vi var egentlig foregangsfolk på bispekontoret ved bl.a. å lage en helt ny administrasjonsmodell. Da jeg kom hadde bispedømmerådet og biskopen hver sin administrasjon. På den tid var bispedømmerådet forholdsvis beskjedt. De hadde fått et par rom i annen etasje i bispegården...Etter hvert vokste det. Bispeadministrasjonen var for seg selv...Men vi skulle jo skal arbeide med de samme tingene, de samme menneskene og de samme menighetene...Hvorfor skal vi ha to kontorer? Svaret var at vi slo dem sammen til *en* administrasjon.... Men dette er jo etter hvert blitt gjennomført over alt. Dette var et ganske betydningsfullt bidrag fra Hamar bispedømme.» (intervju 2013).

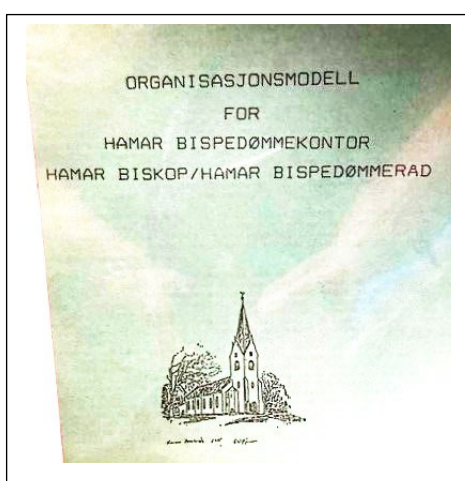
Hamar var pilotprosjekt for denne forvaltningsreformen. Hva skulle den daglige leder av det felles bispedømmekontor for biskop og bispedømmeråd benevnes? Vi hadde jo allerede en «kirkerådsdirektør» på sentralkirkelig nivå. Georg Hille var den første i 1970. Et forslag som stiftskapellannen lanserte internt var derfor «stiftsdirektør» på regionalt nivå, men det våget vi ikke engang skrive inn i rapporten som et forslag. Georg Hille sa at biskopene ville få

angstanfall: skulle biskopens stab ledes av en person som kanskje ikke var prest og skulle det ikke være en direkte linje fra biskopen til den enkelte konsulent? Her måtte det gås forsiktig frem.

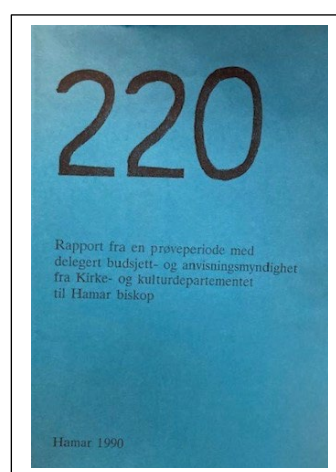
Først gikk Jan-Otto Langmoen inn som midlertidig kontorsjef i 1990 – og ble fast kontorsjef i 1991. Stillingen ble omgjort til administrasjonssjef i 2000 – før Siv Birkeland (Sortungstad) ble tilsatt som den første stiftsdirektør i 2002. Jan-Otto Langmoen hadde da fungert i 12 år og flyttet over til Kirkedepartementet. Kontoret ble «gutterommet» (Harald og Georg Hilles rom) allerede under forsøket i 1990 – og har vært det siden. Det er det flotteste rommet i huset – i 2. etasje ut mot hagen. Freddy Knutsen ble stiftsdirektør i 2017 etter å ha vært kirkefagsjef i 9 år.

Alle hadde brukt «bispekontoret» om kontoret i bispegården. Fra midten av 1990-tallet kom «bispedømmekontoret» i bruk.

Ny organisering: ett kontor

Nytt ansvar: statsmidler

2) Denne organiseringen ga grunnlaget for det økte *ansvar*:

Parallelt med organiseringen av felles kontor for biskop og bispedømmeråd ble det fra statens side arbeidet med endringer i den statlige styring. Mål- og resultatstyring i forvaltningen ble innført. Profilen skulle endres fra «å gjøre tingene riktig» til «å gjøre de riktige tingene» eller fra «regelstyring» til «målstyring». Kirken skulle også drive virksomhetsplanlegging. I dette inngikk det at den instans som hadde ansvaret for gjennomføringen av oppgaver også skulle ha det økonomiske ansvaret for dette. Dermed var det aktuelt for departementet å vurdere om budsjettansvar skulle delegeres til bispedømmene. Med støtte fra departementet gjennomførte Hamar bispedømme fra 1989 et forsøksprosjekt med delegert budsjett- og anvisningsmyndighet som stiftskapellanen ledet. Rapporten – med tittelen 220 (som var det kap. i Statsbudsjettet midlene var hentet fra som bispedømmet forvaltet) – ble oversendt departementet i 1990 med følgende konklusjon: «Erfaringene med dette arbeidet er så gode at ordningen bør gjennomføres permanent». Reformen var gjennomført i hele landet innen 5 år var gått. Hamar bispedømmekontor fikk sin første økonomisjef i 2005 – før det var det «rådgiver/økonomi».

Georg Hille er den av biskopene i Hamar bispedømme som sterkest har bidratt til å gi premisser for de endringer og omstillinger som Den norske kirke har gjennomført de siste 50 år – altså både før og etter 2000.

Veiskille 1 – målstyring og virksomhetsplanlegging

Det var et veiskille da staten innførte mål- og resultatstyring i kirken gradvis fra 1994. Tidligere var virksomheten regelstyrt, men nå skulle den bli målstyrt. Det var dessuten et tilsvarende veiskille da kirkelovgivningen gjennom kirkeloven av 1996 snudde opp ned på tidligere ordninger. Før ble kirkelige oppgaver fastsatt som en regelfestet plikt for ansatte i egne lover eller i tjenesteordninger og instruksjer. Nå ble kirkelige oppgaver fastsatt som et ansvar for kirkelige organer. Disse skulle ansatte ivareta til daglig. Fokus ble endret fra ansatte med oppgaver til organer med formål. Målsetting og formål fikk hovedfokus. Hvilke stillinger som skulle settes til gjennomføringen, ble et spørsmål om organisering og ledelse. Dette veiskille forandret «alt».

Nå kunne et regionalt kirkestyre motta oppgaver fra og utføre oppgaver på vegne av overordnede organer. Noe prinsipielt nytt var etablert. Nå kunne kirkelige organer «overta». At dette skulle bli konsekvensene av det som mange så på som enkeltstående pragmatiske endringer på 1990-tallet, lå utenfor de flestes synsfelt den gang.

Det skulle vise seg etter hvert at dette innebar en forskyvning av makt fra biskop til bispedømmeråd, fra stab til råd og fra administrasjon til de politiske organer. Det regionale kirkestyre med et bispedømmeråd som folkevalgt ledelse oppstod og er i stadig utvikling. Grunnlaget ble lagt for en selvstendiggjøring av kirken fra staten. Nå skjer forvaltningen innenfor Den norske kirke som selvstendig rettssubjekt og uavhengig av statlig styring, men det er de samme styringsverktøy som brukes.

Veiskillet ga grunnlag for vekst! Prestetjenesten på sykehus, fengsler, høyskolene, pilegrimsarbeidet og fjellprestene fikk en ny giv. Her var drahjelp fra biskop og bispedømmeråd viktig. Tilskuddsforvaltningen og satsningen innen pilegrim, ung i kirken, demokrati, trosopplæring, kultur og samisk kirkeliv krevde nye fagstillinger i bispegården.

Med disse forvaltningsreformene oppsto bispedømmekontorene i vår kirke og grunnlaget ble lagt for at bispedømmerådene kunne bli regionale kirkestyrer slik vi kjenner det i dag.

Nesten 100 år

Georg Hille døde 99 ½ år gammel i 2023. Ingen biskop i Den norske kirke er blitt så gammel. Som pensjonist bodde han i 27 år i tredje etasje i Suhms gate 20 D på Marienlyst i Oslo. Deretter flyttet han til Diakonhjemmet i en tilrettelagt bolig i Diakonveien 5. I siste uke i april 2023 kom han på sykehjem og flyttet til Kajalund i Sollerudveien 35 på Oslo vest. Der sovnet han inn 14. juli 2023. Hans siste hvilested er etter eget ønske familiegravstedet på Vestre gravlund hvor bestefar og bestemor, far og mor, fars søster (Lotte = Charlotte Sophie), eldste bror med ektefelle også ligger.

Det var farfar Arnoldus Marius Hille som la føringene for at familiegravstedet skulle bli liggende på Vestre gravlund. Men sin livslange nøkternhet ville han antagelig ikke at hans minne skulle knyttes til den mer fornemme Vår Frelses gravlund?

Slik står det i hans brev til «Gina og børnene» 1. oktober 1917:

Rosemarie Köhn 1993-2006

Da siste generasjon Hille tok avskjed i 1993 etter at bestefar, far og sønn hadde sittet i bispestolen i 49 av de 130 år av det nye Hamar bispedømmes historie begynte før årtusenskiftet en hel annen tid.

Det ble Rose

Rosemarie Köhn kom på 3. plass i avstemningen, mens domprost i Hamar Nils Kristian Lie fikk flest stemmer. Det ble kvinnelig biskop – den første i Norden og den tredje lutherske i verden. Kirkestatsråd Gudmund Hernes uttalte de bevingede ord: «tiden er moden, anledningen er her, beslutningen er fattet». Det var i Hamar bispedømme dette kunne og måtte skje. Blant kollegaer, studenter og venner het hun «Rose». I Hamar bispedømme ble det for mange etter hvert et slags kjæleavn.

Bispegården - bruksendring

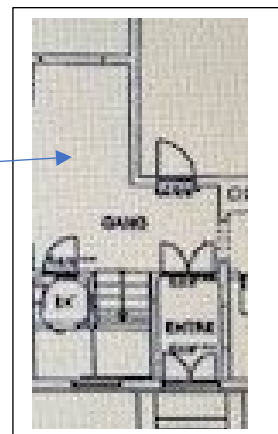
Bispeboligen var i 1989 flyttet til Olav Myntmesters gate ved Domkirkeodden og bispegården ble ombygget til et bispedømmesenter. Formelt samtykke til bruksendring ble innhentet 27. september 1989 fra Hamar kommune. Huset skulle ikke lenger være bolig, men kontor.

Ombyggingen før Rose kom

Først kom en mindre bygningsmessig endring med Frode Frøysaa som byggmester. Inngangen til biskopens kontor flyttet. Det ble nå satt inn en dør i det nordøstre hjørne av biskopens kontor slik at det ble direkte adkomst til kontoret fra hoveddøren/vindfanget. Ved å rive deler av vestre vegg i biskopens private garderobe, ble det plass til en resepsjon rett innenfor inngangsdøren.

Resepsjonen ble betjent av kontorassistent Astrid Husebø. Hun kontrollerte adgangen til 2. etasje og til biskopen. Det ble også ordnet en bedre garderobe for besøkende.

Døren mellom (det gamle) forkontoret og biskopens kontor ble stengt og til slutt lukket helt med en vegg (ikke med på tegningen). På det gamle forkontoret fikk stiftskapellan Ole Elias Holck plass etter at Brith-Aina Henriksen sluttet.

Stue, spisestue, kabinett fikk nye møbler i samsvar med ny bruk.

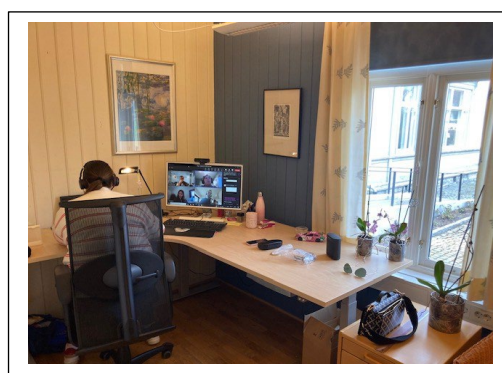
Restaurering og ombygging i 2003

Garasjen/uthuset ble bygget om til kontorer – se bilder på neste side (som er tatt i 2023). Bryggerhus / halve redskapsrommet ble til spiserom og kuskens rom ble til kontor og arkiv. I 2. etasje ble rullerommet til to kontorer og tørkeloftet til kapell. Etter hvert ble det fire kontorplasser på loftet – på bekostning av kapellet. Se tegninger side 73 og 76. Kommunen kunne nå samtykke i at nordveggen i uthuset ble beholdt på sin opprinnelige plassering. Den måtte ikke trekkes sørover for å gjøre plass til en forbi-passerende Folkestads gate.

Fra bryggerhus til spiserom:

Fra Kuskens rom til rom for arkivleder:

Fra rullerom til kontor:

Fra tørkeloft til kapell / kontor:

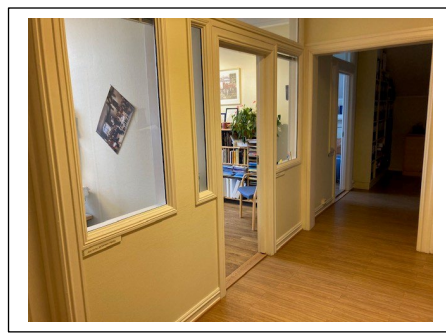

I 2. etasje i hovedhuset ble stuen og det blå værelset bygget sammen til tre moderne kontorplasser med stor glassvegg inn mot gangen. Her ble også plass til arkiv og lager. I gangen fikk kopimaskinen plass. Denne den av 2. etasje ble forandret til det ugjenkjennelige (se tegningene på side 76).

I tidligere stuen – utsikt mot vest

Utsikt fra tidligere stuen til de blå værelset

Bispegårdshagen

Da Gina Hilles hage ikke lenger ble ivaretatt gjennom sønnesønnens pliktoppfyllelse, kom forfallet. Det ble forsterket av at bispegården etter 1989 ikke lenger var bolig, men kun kontor. Ganske raskt forsvant fontenen. Den ble fylt med jord og ble beplantet – senere dekket med grus. Gressgangene fortsatte sin vei mot grusganger. Fruktrær og bærbusker ble ikke

trimmet – og flere ble etter hvert saget ned. Krattet mot domkirken ble høyere og tettere – og trærne forvokste. De innvandrede bjørkene ble høyere.

Biskop Georg Hille ble bedt om å utarbeide en redegjørelse og skisse av bispegårdshagen på bakgrunn av sine egne erindringer. Hans brev og tegninger av 7. juni 1999 (se side 55) førte til at bispegården bestilte en faglig gjennomgang av hagen fra landskapsarkitekt MNLA Anne Midtveit. Den faglige gjennomgangen av «Bispehagen» er datert 7. september 1999 og er brukt i denne artikkel. Den ble sendt de berørte instanser. Men så synes det å ha blitt stille om saken.

11. september 2003 dukket hagen opp i Hamar Dagblad under overskriften: «Her trenges jungelrydding». Det er biskop Rose som siteres. Hamar historielag kom på banen og viste frem «Hamars minst kjente minnesmerke». Det var lensmann Skavlans minnestein fra 1914 som nå sto inne i et kratt. Men det ble med dette avisoppslaget.

Biskop Roses lund

Tiltakene for å forbedre bispegårdshagen startet med et initiativ utenfra. I 1999 – i forbindelse med arrangementet «Kvinner viser vei» – ønsket Statens Vegvesen å takke biskop Rose for hennes samarbeid med etaten om minnemarkeringer for trafikkofer og trafikksikring. De ga «Biskop Roses lund» og opparbeidet en liten park med roser inntil Furnesveien nordøst for Domkirken. Den ble høytidelig åpnet i 13. august 1999 – også som en markering av byens 150-årsjubileum.

Det skulle imidlertid bli en liten rekyleffekt: Statens Vegvesen hadde regnet med at dette var på Hamar kommunes grunn og at kommunen derfor ville ta seg av vedlikeholdet på grunn av gaven til 150-årsjubileet. Men kartene viste ved nærmere gjennomgang at biskop Roses lund lå på bispegårdens grunn – selv om den lå utenfor gjerdet. Hvem skulle da betale vedlikeholdet? Kommunen vegret seg. Det endte med et spleiselag, men slike ordninger innebærer gjerne at vedlikeholdet blir mangefult – og at ingen egentlig føler at de har ansvaret.

Veiskille 2 – kvinnelig biskop

Det skulle vise seg å bli et veiskille at bispedømmet fikk kvinnelig biskop. Det er imidlertid ikke dekkende at dette veiskillet *kun* handler om kjønn. Dette handler også om teologi/ideologi/profil. Det er naturlig å gi Rose størst plass i omtalen. Hun la grunnmuren. Men den bygget Solveig Fiske videre på – og Ole Kristian Bonden fortsetter i samme spor.

Det var et veiskille da Rosemarie Köhn overtok etter Georg Hille (til høyre). Andreas Aarflot ledet vigslingen (i midten). Rose bekrefter bispeløftet med håndslag i nærvær av Konge og Dronning.

Rose forandret mye. Person og embete ble sammenkoblet på en ny måte. Menneskene kom i sentrum på annen måte enn tidligere. Hun ville slippe det kristelige i menneskene løs. Hun kjennetegnes derfor gjennom sin frigjørende profil. «Hun fikk selv ateister til å vakle i troen», sa ordfører i Hamar Einar Busterud i hennes begravelse i Hamar domkirke.

Hun var opptatt av enkeltmennesker og ville vise dem tillit. Det vokste naturlig ut av dette at også homofile kunne være prester og være fullt likestilt i kirken med heterofile. Dette var både en del av og skjedde samtidig med en teologisk nyorientering særlig i samlivsspørsmål i vår kirke. Rose frontet dette i konkret handling. Da den lesbiske samboer Siri Sunde ble tatt inn igjen i prestetjeneste i Nordre Land 1. februar 1999 ble det et «point-of-no-return» for Den norske kirke. Hele kirken endte til slutt opp med en inkluderende profil. Likekjønnet ekteskap ble innført – også med kirkelig vigsel.

Det er gått 25 år siden Rose ble biskop i 1993.

Rose er blitt pensjonist og gift med presten Susanne Sønderbo (bak Rose).

Siri Sunde holder blomstene og hennes ektefelle Eleanor Brenna står bak i sin grønne diakonskjorte.

Roses sammenkobling mellom person og embete lignet Schjelderups personlige fokus, men var annerledes. For begge gjaldt det at møtet med biskopen var et møte både med en person og med et embete. Under en visitasreise i Valdres fortalte undervisningskonsulent Cecilie Eidsøren Holdø som fulgte henne: «Rose, se hvordan de flagger for deg – er det ikke flott?». Hun svarte: «Det er ikke for meg, vet du – det er for biskopen». Schjelderup ville hatt vanskeligheter med å se denne nyansen.

Men skillet mellom person og embete var ikke konsekvent og kunne skape uklarheter også hos Rose. Det kom frem i 2003: var det 10 år med kvinnelig biskop eller Hamar bispedømme 850 år som ble feiret? Å «slå sammen» slike jubileer er sjelden vellykket.

Det var også en annen forskjell mellom Rose og Schjelderup: Schjelderup sa: «Vil ikke folket til kirken, må kirken søke opp folket...». (Visitasen i Hof 1951) For Rose befant ikke folket seg på et annet sted. Folket og kirken var i stor grad sammenfallende. Å oppsøke folk der hvor de var, var å komme til kirkens egne. Det var å lete etter og finne kirken der tro fantes. Det var karakteristisk for Roses bispetjeneste at de menneskene hun møtte, opplevde seg sett, akseptert og inkludert. Hun fikk hvisket i øret under en visitasgudstjeneste med nattverd fra en kvinne som ellers ikke pleide å gå til nattverd: «Du tror på oss, du». Rose hadde invitert til «ferdakost på livsveien». Reaksjonen var en adekvat respons på Roses profil og kunne vært uttalt av mange.

Hennes kirketenkning var en kombinasjon av det kollektivt inkluderende og det individuelt aksepterende. «Ingen tro er for liten», står det på skulpturen av Rose som ble avduket utenfor Hamar domkirke 20. mai 2023. Med en slik kirketenkning ble ikke folk invitert av Rose inn til et forhåndsdefinert rom gjennom en dør hvor mottoet var som i salmen: «Gjør døren høy, gjør porten vid!». Det var Schjelderups profil. Han sto i døren og passet på at den var stor nok! I stedet flyttet Rose veggene utover, slik at alle kunne befinne seg innenfor.

Dette er en profil og en ideologi som er blitt Hamar bispedømmes kjennetegn eller folkekirkeprofil. Både Solveig Fiske og Ole Kristian Bonden sier det samme. Det er også bispedømmerådets profil. Det er godt nedfelt i strategier og planer for bispedømmet.

*

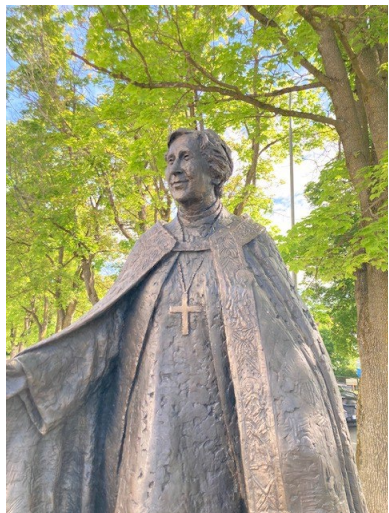
Rosemarie Köhn gikk av i 2006 og døde i 2022. Hun er begravet på Hamar kirkegård.

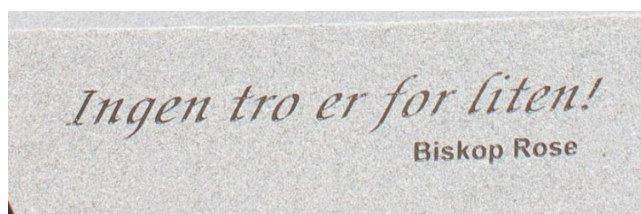
Rosemarie Köhn ble begravet på statens bekostning. Kransen fra Staten var ikke kun formell denne gang. Det sto ikke «Kongen». Kransen var også personlig. Det sto «Kongefamilien».

Rose på sokkel

20. mai 2023 ble en statue av Rose i helfigur avduket øst for Domkirkens inngangsparti i anledning av at det var 30 år siden vigslingen Kristi Himmelfartsdag i 1993. Folkestads og Schjelderups byste står øst og vest for kirken, mens Johnsons byste står i bispegården.

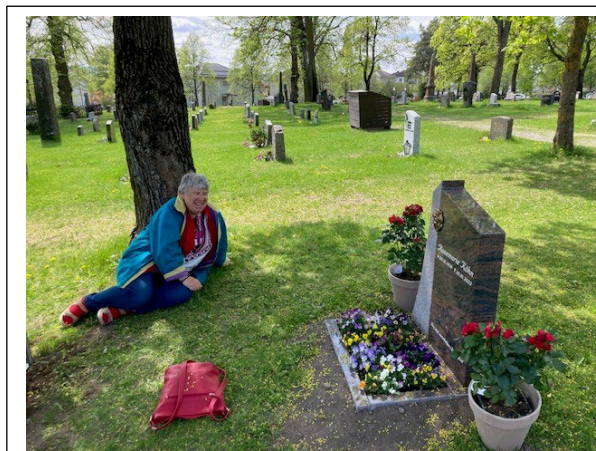
Billedhugger Merete Sejersted
Bødtker har gjenskappt Rose
med en utrolig billedlikhet

Rosemarie Köhn ble vigslert på Kristi Himmelfartsdag 20. mai 1993.

Statuen av Rosemarie Köhn utenfor Hamar domkirke ble avduket lørdag 20. mai 2023 – 30 år etter den historiske bispevigslingen. Kirkeminister i 1993 Gudmund Hernes og Roses ektefelle som pensjonist Susanne Sønderbo betrakter Rose.

Roses grav

Rosene på hver side av Roses gravminne er fra hennes fødeby Rathenow ved Berlin hvor hun var æresborger fra 2021. Til høyre: et tilfeldig møte med Susanne Sønderbo 25. mai 2023.

Solveig Fiske 2006-2022

Solveig overtok

Solveig Fiske kom i 2006 på 4. plass i avstemningen som Roses etterfølger.

Som nr. 1 kom Per-Otto Gullaksen, men han trakk sitt kandidatur.

Etter at biskopene og Kirkerådet hadde sagt sitt, sto valget i realiteten mellom

Solveig Fiske og Knut Andresen med Solveig foran. Bispevalget i Sør-Hålogaland foregikk samtidig. Det eneste riktige var at en mann og en kvinne ble utnevnt – ikke to menn. Det ble Solveig Fiske i Hamar og Tor Jørgensen i Sør-Hålogaland.

Det var ingen tvil om at både avgående og påtroppende biskop var fornøyde. Det er vanskelig å forestille seg et tilsvarende foto tatt ved tidligere bispeskifter.

Veiskille 3 – tilbygg som ikke ble realisert

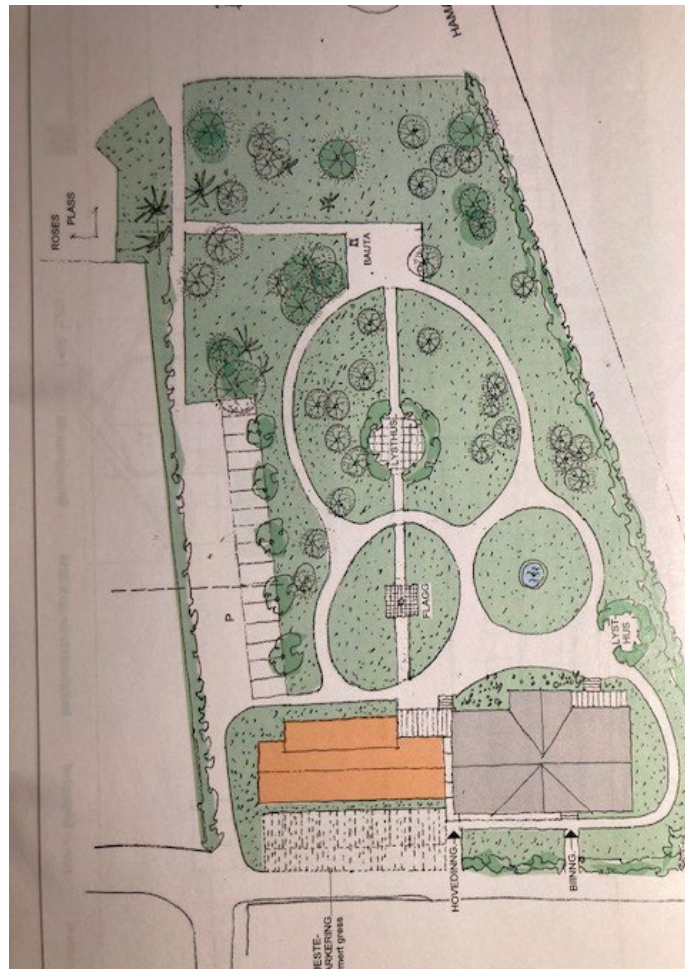
Det som kunne blitt et avgjørende veiskille i bispegårdens historie, ble ikke realisert. Men det var absolutt nødvendig at det ble vurdert.

Slik som utviklingen hadde vært etter krigen – og som det er beskrevet i denne artikkel – var kirkelig ekspansjon nærmest enerådende som scenarium i siste halvdel av 1900-tallet. Dette var kirkevekstens århundre. Bispegården var sprengt i 2014. Hovedhuset og uthuset var fullsatt.

Det var naturlig at biskop og bispedømmeråd så seg om etter nye løsninger. I 2014 ble Clemens Eiendom og arkitektene Anderssen + Fremming AS utfordret til å legge frem en mulighetsstudie for utvidelse av bispegården. Dette innebar også en mulig samlokalisert med Kirkelig fellesråd i Hamar og de tilsatte hos kirkevergen. Det var en naturlig tanke etter lovendringene i 1996 og senere. Det ble foreslått at det gjenværende uthuset ble revet og erstattet av et nytt tilbygg langs «Hillegutua» og helt frem til Ankerveien. Planen omfattet også en revisjon av planløsningen i hagen. Tilbygget var dimensjonert til 275 kvm i hver etasje – til sammen 550 kvm pluss kjeller i nybygget. Altså en utvidelse på størrelse med bispegården fra 1888.

Det ble samtidig vurdert en omlegging av hagen som ble mer i samsvar med nybyggets plassering på tomten:

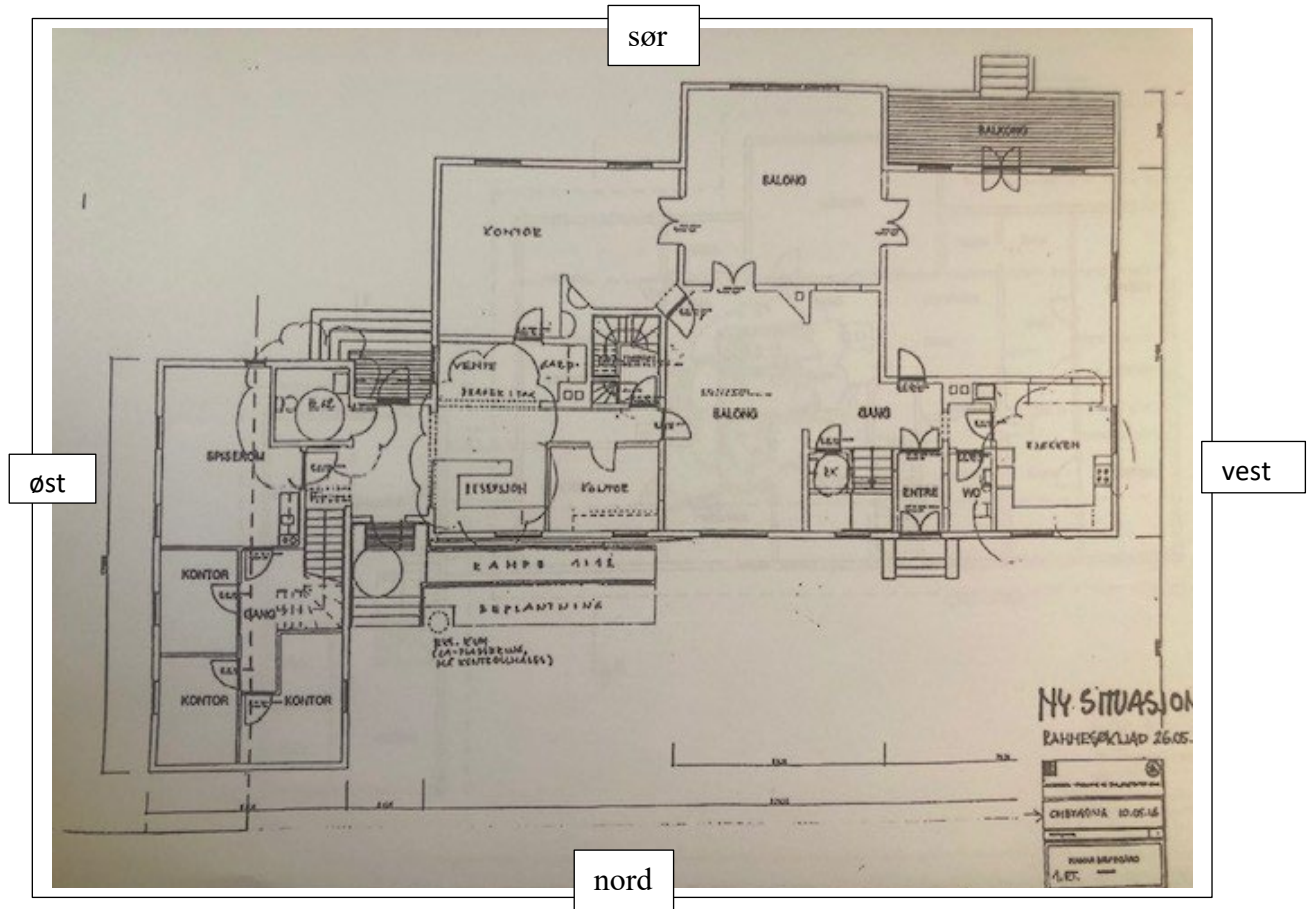
Det var slik fremtiden så ut i 2014, men slik ble det ble ikke. En selvstendig kirke løst fra Staten fra 2012 – og med full disposisjonsrett over statens og kommunens bevilgninger – måtte prioritere effektivisering og rasjonalisering der kulturen i statskirken hadde vært ensidig fokusering på utvidelser og ekspansjon finansiert av Staten. Fra 1975 til 2014 økte staben fra 4 til 16. Fra 2014 til 2022 sank tallet til 12. Antagelig er produktiviteten den samme, men gjennom en annen organisering. Det er blitt god plass i bispegården.

Dermed endte bispegårdens utvidelse på tegnebrettet. Nå er de fleste av kontorplassene i uthuset ubesatt – og alt ligger klart for å møte den neste kirkelige fornyelse.

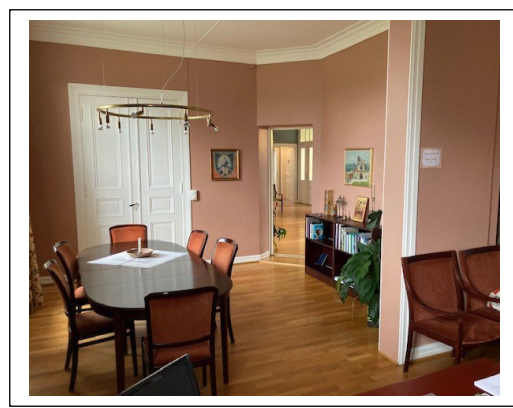
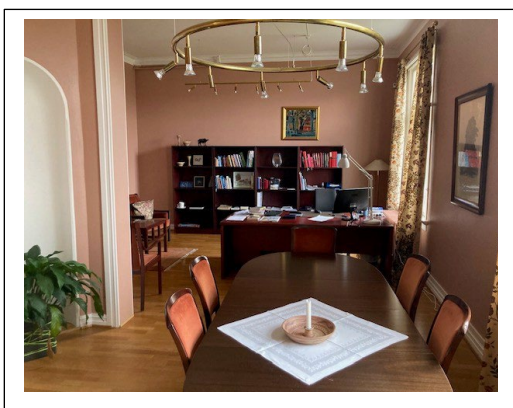
Den store ombyggingen i 2016/17

Alternativet ble en stor ombygging av bispegården. I 2016/2017 var det en omfattende restaurering og det ble en del omrokking av rom. Planløsningen i 1. etasje og 2. etasje samt uthuset fremgår av disse tegningene:

1. etasje:

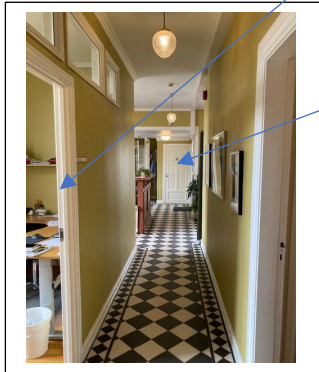
- (1) Biskopens soverom og bispinnens kabinett i husets sørøstre hjørne ble slått sammen til ett rom – og ble biskopens kontor og møterom:

- (2) Kjøkkenet ble flyttet fra nordøst til nordvest – dvs. at det gamle forkontoret i vest nå ble kjøkken og det gamle kjøkkenet i øst ble resepsjon, kontor (i den gamle anretningen), rom for renholder / toalett (i den gamle matboden), kopirom og tekjøkken (i det tidligere badet i tilknytning til biskopens soverom).

Biskopens sekretær fikk kontor i den gamle anretningen med vindu mot nord. Bildet nedenfor til venstre viser inngangsdøren til sekretærens kontor (til venstre). Den lange gangen går fra den gamle spisestuen og ut til den nye resepsjonen. Rom for renholder er bak døren rett frem. Dette var den gamle matboden.

Sett fra vest mot øst

Sett fra øst mot vest

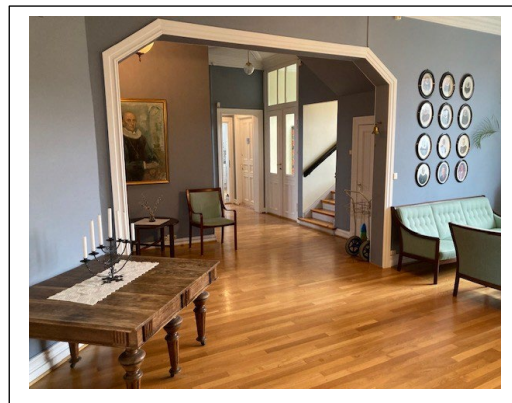
Dagens resepsjon – eller kontorinngang – ligger i det gamle kjøkkenet/vindfanget. På bildet over til høyre står fotografen ved inngangsdøren – som var den gamle døren inn til vindfanget utenfor kjøkkenet. Kopiavdelingen til venstre ligger der biskopens bad en gang var. På bildet til venstre ses inngangsdøren og inn i det nåværende spiserom – som tidligere var bryggerhus i uthuset.

- (3) Veggen mellom biskopens garderobe og spisestue ble fjernet og det ble et stort åpent rom til å ta imot besøkende i bispegårdens representasjonslokaler. Det ble satt inn en ny dør inn til biskopens nye kontor (rett frem på bildet nedenfor til venstre).

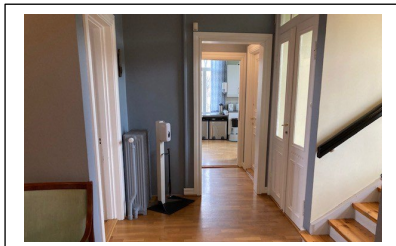
Sett fra trappen til 2.etasje og mot øst

Sett fra biskopens kontor og mot vest

Bildet nedenfor: Utsikt til det gamle forkontoret – nå kjøkken. Det er igjen en åpen løsning i gangen – som i 1934! Døren fra vindfanget til forkontoret er på nytt fjernet. Toalettet i forkontoret er nå blitt handicaptoalett med inngang fra fellesområdet / representasjonslokalene.

Den gamle kontorinngangen leder nå inn til bispegården som representasjonslokale.

(4) Biskopens gamle kontor ble et moderne møterom i eksotiske farger.

Sett fra øst (stuen) og mot vest

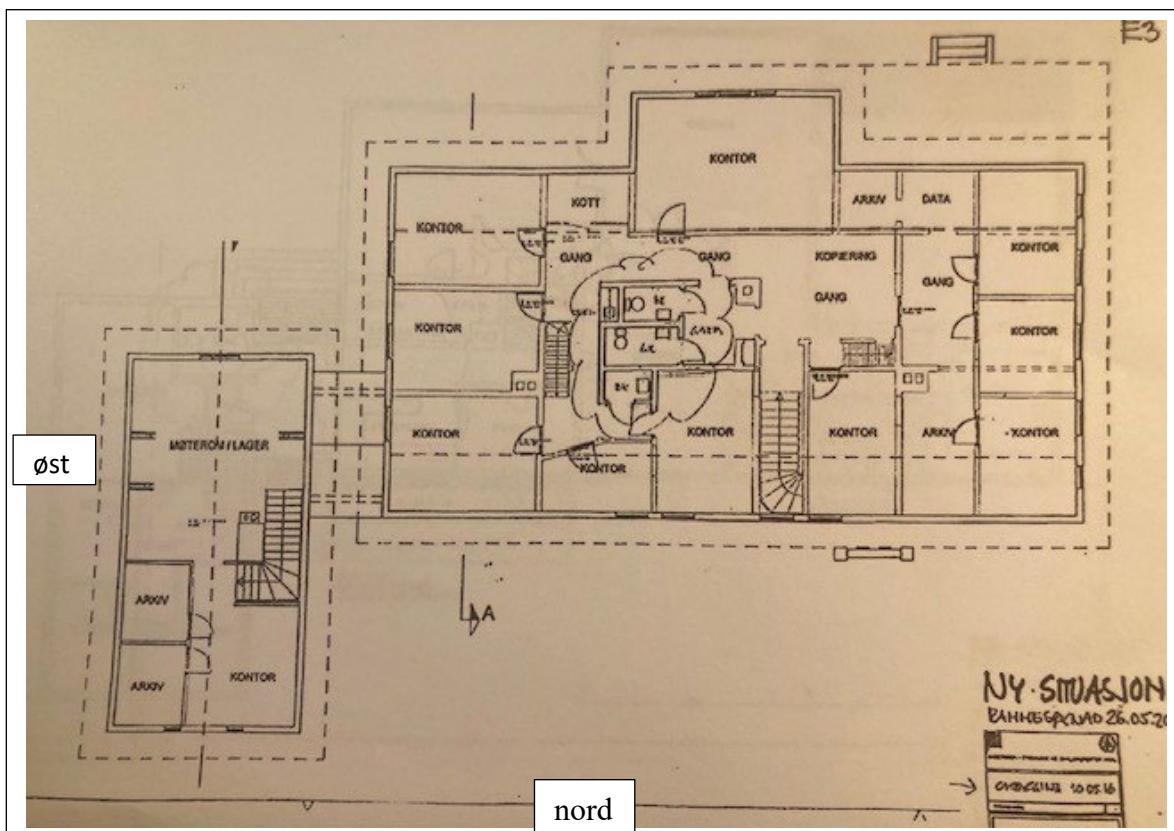

Sett fra vest og mot stuen (døren lukket)

2. etasje

sør

Ved å sammenligne planløsningene fra 1950-tallet (se sidene 40 og 42) ses forandringene godt.

1. I vestre del er «stuen» og «det blå værelset» totalt endret til en praktisk kontorløsning. Se bilder på side 65.
2. Utenfor «stuen» – altså rommet ved trappen opp fra 1. etasje – var det blitt en stor og åpen løsning etter at vegger er fjernet i 2003 (se tegning side 43). Det er først ved denne ombyggingen at de tidligere midlertidige tiltak har funnet en helhetlig løsning.
3. I 2. etasje i uthuset er det blitt en annen løsning i praksis enn vist på tegningen ovenfor – se bilder på side 65.

Dette er nå bispegårdens kontorinngang. Bygningen fikk rullestolrampe ved inngangen fra nord der den gamle kjøkkentrappen hadde vært. Vinduet midt på bildet er til det gamle kjøkkenet – nå resepsjonen. Vinduet til høyre er til anretningen – nå kontor for biskopens sekretær. I uthuset er svalgangen fjernet.

Ved ombyggingen i 2003 var det blitt nye kontorplasser i 2. etasje mot Sagatunveien. Ombyggingen i 2016/17 var dimensjonert for 22 arbeidsplasser.

Forsøk på revitalisering av hagen

Det kan registreres noen få resultater etter at Kulturminneåret 2009 hadde «historiske hager» som tema. Det ble foretatt noen restaureringer av hageanlegget. Den gjenvokste øvre grusgangen, sirkelen rundt plenen med den tidligere fontenen ble tatt opp og gruset. Fontenen fikk igjen vann og lysthuset mot Sagatunveien ble supplert med nye planter. 21. juni i Kulturminneåret 2009 arrangerte bispedømmekontoret i samarbeid med Kirsten Flagstad Festival, Hamar historielag og Hamar menighet, åpen bispegård med flere innslag – blant annet en miniopera fra verandatrappen.

Riktignok endte forsøket 5 år senere med å danne «Bispegårdshagens venner» uten at en permanent venneforening oppsto. Men Christopher Castberg gjorde en iherdig innsats sammen med Ida Kristin Lie, Cecilie Jensen og Ole Elias Holck i perioden 2010-17. Heller ikke etter prosjektet «Verdenshage i bispegårdshagen» finnes direkte spor. Tanken var at flyktninger fra hele verden som bor i Hamar kunne møtes i praktisk og matnyttig arbeid – og et første bed ble opparbeidet.

I 2015 bidro bispegårdshagens venner til en ny gjennomgang av hagen med landskapsarkitekt Anne Midtveit på grunnlag av hennes rapport fra 1999.

Oppfølgingen førte til:

1) En port fra domkirken og inn i bispegårdshagen og en gangvei til bispegårdens parkeringsplass. På bildet er det bispedømmekontorets stab som sjekker den nye porten nederst i hagen mellom domkirken og bispegården.

2) Lensmann Skavlans minnestein fra 1914 ble vedtatt av Formannskapet som Hamars 200-årssted. En plakett på Steinen som forteller om dette, ble markert med et arrangement 17. mai 2014. I årene deretter har en av byens politikere lagt ned blomster ved 200-årsminnet på 17. mai.

Bildet er fra markeringen i 2014. Det er domprost Ole Elias Holck som «er ukledd» som biskop Halvor Folkestad (som var biskop ved Grunnlovens 50-årsjubileum i 1864). Hamars politimester (til høyre) markerer tilknytningen til lensmann Skavlan i 1914.

3) Hagen ble generelt mer velstelt enn tidligere. I 2013 er det hugget trær som hadde nådd sin alder, noe som blant annet har bidratt til at minnesteinen er blitt godt synlig.

Det er fremdeles mulig å se de tidligere grusgangene som er gjengrodd for flere år siden. Fjerning av gresset og tilføring av ny grus vil bidra til at den opprinnelige hagens engelske landskapsstil kan bevares for ettertiden.

I dag sørger en robotgressklipper for å holde gressplenene trimmet. Med sans for tradisjon og historie går den under navnet «Arnoldus» (se bildet til venstre nedenfor).

Bildet til høyre viser utsikt mot hagen fra Presteleilighetens spisesstue / «Gutterommet» / Juvkams hybel / Noras rom / «Bispettens» rom / Biskopens gjesterom / stiftsdirektørens kontor.

Bildene er tatt tidlig i mai 2023. Av hagegangene er rundgangen rundt fontenen holdt i orden og fontenen er fylt med grus. Lysthuset er godt synlig, men lindetrærne har fått så kraftige stammer at det lette lysthuspreget er borte og alle frukttrær er forsvunnet.

Det ble laget en informasjonsplakat i metall ved inngangen til bispegårdshagen fra domkirken. Dessverre har den noen feil: Opplysningsvesenets Fond (ikke staten) kjøpte bispegården tilbake i 1919 (ikke 1918), den var bispebolig til 1989 (ikke 1990).

Solveigs profil og strategi

Solveig Fiskes profil og strategi er uløselig knyttet sammen med Rose. Hun ville videreføre Roses arbeid. Det gjaldt særlig i støtten til kvinnelige prester. I promotering av homofiles rettigheter kunne hun gå lenger og videre på det fundament som Rose hadde lagt. Og det gjorde hun.

Det som skjedde spontant hos Rose, skjedde planmessig hos Solveig. Solveig gjorde Roses visjoner operasjonelle. Hun – sammen med bispedømmerådet – nedfelte Roses tanker og visjoner i strategier og handlingsplaner. Roses visjonære håpstre ble til bispedømmets konkrete folkekirkestrategi.

Planer og strategier var ikke noe særskilt for Hamar. Den norske kirke var på veien mot selvstendighet og statskirkens avvikling i 2012/2016 inne i en tid med aktiv fornyelse og nye satsningsområder. Kirkemøtet vedtok planer og satsningsområder – som skulle implementeres gjennom bispedømmene. Stikkord var: Ung i kirken, Trosopplæringsreformen, Demokratireformen. Plan for samisk kirkeliv, Kultursatsningen, Pilegrim. Det spesielle ved alle disse planene var både at de passet inn i Hamar bispedømmes inkluderende folkekirkeprofil og at de ble så lojalt fulgt opp i Hamar bispedømme.

Her var Solveig Fiske en markant talskvinne og representant. Hun ble derfor på mange måter en strateg. En gjennomgang av hennes visitaser viser en bevisst strategisk satsning både på inkluderende profil og på utadrettede tiltak – i tråd med Kirkemøtets intensjoner og vedtak.

Samtidig ga 2010-tallet nye utfordringer sammenlignet på tiåret rundt årtusenskiftet. Roses samfunnsengasjement for trafikkofre ble videreført. Med flyktninger og asylsøkere ga nye utfordringer og Solveig var en uredd talskvinne med et tydelig samfunnsengasjement. Ofre for mishandling og seksuelle overgrep fikk også en viktig talskvinne i Solveig.

På et felt ble imidlertid en tradisjon og grunnholdning i Hamar bispedømme brutt: på kirkeordningsfeltet. Etter ti-år med utredning skulle arbeidsgiveransvaret i en fremtidig selvstendig kirke avklares på Kirkemøtet i 2022. Georg Hille la til grunn at alle tilsatte i kirken skulle være like – fordi de delte samme tjeneste. Han gjennomførte en rekke tiltak for å understreke dette. Ingen var bedre enn andre – alle var like. Prestenes privilegier måtte avskaffes. Ingen skulle ha noen særordninger. Da soknet i 1996 ble arbeidsgiver for alle unntatt prestene, lå det i kortene for alle med Hamar-profil at da statskirken ble avviklet, måtte også prestene få soknene som arbeidsgiver. Det var jo dessuten luthersk – ja, det kan til og med utledes fra artikkel 5 i Confessio Augustana.

Slik gikk det ikke. Hamar-benken på Kirkemøtet 2022 stemte annerledes. De ville at det sentralkirkelige rettssubjekt skulle være arbeidsgiver – og dette fikk flertall i Kirkemøtet med én stemmes overvekt! Et felles arbeidsgiveransvar i rettslig forstand ligger derfor fortsatt som en fremtidig drøm.

*

Som pensjonist bor Solveig Fiske i Slettmovegen 8 i Løten – der hun tidligere var sokneprest.

*

De tre siste biskoper i Hamar samlet i bispegården:
Georg Hille, Rosemarie Köhn og Solveig Fiske.
Den aller siste Ole Kristian Bonden begynte i 2023.

Er det et 4. veiskille ?

Ligger det et veiskille foran eller er det bare fortsette å kjøre på samme kurs? Er kirken kanskje midt i et veiskille i dag uten å være seg det bevisst?

De siste 30 år hadde bispedømmets profil endret seg. Idealet hadde tidligere vært det troende mennesket i den aktive menighet slik det er beskrevet ovenfor når det gjelder både Henrik Hille, Kristian Schjelderup, Alex Johnson og Georg Hille. I dette hadde særlig Johnson og Hille – som de fleste av sine forgjengere – gjennomgående hatt en konservativ profil i teologiske spørsmål.

Disse fire biskopene var selvsagt også talsmenn og pådrivere for en åpen folkekirke. De var dertil kulturåpne og omgjengelige – noe som bidro til å gi dem et positivt «image». Det var særlig gjennom *symbolbærende enkelthendelser* at den åpen folkekirke ble synliggjort for folk flest. Ordinasjonen av Ingrid Bjerkås var en slik viktig enkelthendelse – godt fulgt opp av Alex Johnson og Georg Hille. Ordinasjonen av den første kvinnelige biskop var i høyeste grad en slik symbolbærende enkelthendelse. Rose fulgte opp med de homofiles plass i kirken. Det er gjennom dette at Hamar bispedømme i særlig grad er blitt det åpne og inkluderende bispedømme også i folks oppfatning.

Men etter hvert utover på 1990-tallet skulle *hovedvekten* bli lagt på den åpen folkekirke i bispedømmets profil. Det skjedde ikke lenger bare gjennom symbolbærende enkelthandlinger,

men kontinuerlig både i ideologi, teologi, forkynnelse og i form av *tiltak*. Folkekirken skulle styrkes. I tidligere årtier var ikke dette nødvendig – for folkekirken var der.

Det kom tiltak for ektefelledelt prestetjeneste, kvinnelig prestetjeneste og for inkluderingen av homofile. Likekjønnet ekteskap ble innført og promotert. På bakgrunn av den innskrenkede stemmeretts mange talsmenn i dette bispedømmet opp gjennom historien, representerte demokratireformen noe nytt: nå skal alle delta. Likeledes trosopplæringsreformen: alle skal med. Kultursatsningen er et breddetiltak: alt hører med. Diakonien ble gjort internasjonal. Samisk kirkeliv kom for alvor på programmet.

Alt dette var riktig, viktig og nødvendig. Men ikke alle følte seg hjemme i denne ideologi / strategi eller er enige i alt som skjer. De som tidligere bevisst eller ubevisst opplevde seg selv utenfor eller som ble kategorisert som utenfor, ble nå plassert innenfor – og satset på. Hva da med dem i den aktive menighet som tradisjonelt hadde ansett seg selv som innenfor? Et naturlig spørsmål kunne stilles: hvor er vår plass? Er vi et satsningsområde?

Denne situasjon kommer bl.a. til uttrykk i kirkevalgene. Tidligere var det kun en liste ved kirkevalget. Men som en følge av demokratireformen ble det flere lister. I kirkevalget i 2023 er det fire lister: Åpen folkekirke (ÅF), Frimodig kirke (FK), Bønnelisten (BL) og Nominasjonskomiteens liste. Dette er uttrykk for både bredden og spenningen i kirkelandskapet – og det er grunnleggende demokratisk at grupper av kirkemedlemmer arbeider for å gjøre sin innflytelse gjeldende. I Hamar bispedømme har listen til Åpen folkekirke hatt flertall i valget til bispedømmeråd / Kirkemøte. «FK og BLs største problem er at mange konservative har forsvunnet til andre trossamfunn», skrev kommentator Frank Rossavik i Aftenposten 24. mai 2023 om kirkevalget under overskriften «Kirken sitter fast i homostrid».

Da vi kom flyttende til Hamar i 1975 var Domkirken nesten fullsatt til høymessetid med stort innslag av studenter fra lærerskolen. I dag har vi opplevd gudstjeneste med under 10 til stede. Kirkebesøket har gått ned i hele landet, men det kan også observeres en annen trend. Det tradisjonelle kristenfolk har nå mer og mer funnet sin plass i andre fellesskap enn i kirken. Prekenlisten for Hamar by er et slående eksempel. Nå annonserer Hamar Normisjon gudstjeneste på Misjonshuset til høymessetid (50 m fra Domkirken), Hverdagskirken har oppstått med gudstjeneste til høymessetid på søndag (til tross for navnet!), i Brukshuset på Stormyra har Hamarkirken NLM gudstjenester, Innlandskirken holder til på Ingeberg søndag kl. 11. Pinseveennene kaller seg Hamarkirken.

Vektleggingen av den inkluderende folkekirke som satsningsområde og som teologisk og ideologisk hovedprofil har hatt konsekvenser – forsterket av tendenser i tiden generelt. Det kan registreres *en utilsiktet bivirkning*: det tradisjonelle kristenfolk forsvinner – enten til andre eller blir helt borte.

Folkekirke og trosfellesskap har balansert som to viktige elementer i vår kirke. Alex beskrev dette som «Hellig Olavs kirke» og «Hans Nielsen Hauges kirke». Det omfatter både en kollektiv identitet som inkludert i Guds kirke og individuell identitet som et troende menneske – med et aktivt engasjement i kirken. Den kollektive inkludering og den individuelle tilslutning er like viktige og nødvendige.

Folkekirke og trosfellesskap må være et både-og, ikke et enten-eller. Men balansen er ikke der lenger. Trosutfordringen og menighetsfellesskapet trenger ny vektlegging. Dette er noe å tenke på nå – er det et veiskille et sted der fremme?

Staben gjennom de siste 30 år

Bispegården har vært en arbeidsplass i stadig utvikling. Som andre arbeidsplasser har bispegårdens stab vært preget av både stabilitet og ekspansjon, endringer og utskiftninger. Det har blitt behov for nye stillinger og arbeidsområder har endret seg. Ny satsningsområder har kommet til.

Det er ikke mulig å fange opp alle sider av utviklingen i en kort gjennomgang, men et oversiktsbilde kan tegnes.

Utviklingen før Rose kom i 1993, er omtalt tidligere – se under Henrik Hille: *Den første medarbeider* (side 36), under Schjelderup: *Bispekontoret* (side 38), under Johnson: *En stab oppstår* (side 47 f) og under Georg Hille: *Tilbake til barndomshjemmet* (side 52) *Kontoret vokser og staben videreutvikles* (side 57 f).

Fra begynnelsen av 1990-årene spinnes trådene videre.

Daglig leder

Den største og mest synlige endring er at det ble et felles bispedømmekontor for biskop og bispedømmeråd med en stiftsdirektør som daglig leder. Biskopen ble med dette ikke lenger daglig leder av sitt kontor. Biskopen og bispedømmerådet er kirkelige organer som opererer gjennom sine tilsatte.

Som tidligere nevnt var Jan-Otto Langmoen kontorsjef fra 1990-2002 da Siv Birkeland (Sortungstad) overtok med tittel som stiftsdirektør. Fra 2017 er Freddy Knutsen stiftsdirektør.

Samtidig var biskopen selvsagt operativ på egen hånd som tidligere – assistert av og gjennom en stab. Organisatorisk var dette en stor endring som det tok tid å innarbeide i Den norske kirke. At bispeembetet kunne være operativt gjennom noen annen enn biskopen selv, tok det også tid for alle å bli fortrolig med. Det gjaldt ikke minst for nye biskoper som var opplært i en annen tid, tilhørte andre bispedømmer med en annen teologisk profil og for biskoper med en annen forståelsen av det kirkelige embete.

Biskopens sekretær

Brith-Aina Henriksen som i 15 år hadde vært sekretær for en biskop som også var en dyktig byråkrat, opplevde sin sekretærrolle betydelig endret «over natten» da bispeskiftet var et faktum. Hun ble head-huntet av Gunnar Stålsett til Det praktisk-teologiske seminar allerede etter snaut ett år. Stillingen ble da omgjort.

Rose var ingen byråkrat. Hennes styrke lå på andre områder. Det ble derfor ganske raskt etter at Rose var kommet opprettet en stilling som personlig sekretær for Rose i tillegg til Henriksens stilling. Den nytilsatte Liv Glomsvoll skulle holde orden på kalenderen, henvendelser og dokumenter. Hun var et ordensmenneske, men det var ikke like enkelt å holde orden på Rose. Hun styrte med hjertet og det var ikke alltid at hodet fulgte med eller fulgte opp – eller at sekretæren ble informert. Påtrykket fra media og omverdenen for øvrig var stort og dobbeltbooking kunne forekomme. Det merket Roses stiftskapellan – senere fra 1997 domprost Ole Elias Holck – som lojalt steppet inn og påtok seg oppgaver og avtaler som var inngått.

Liv Glomsvolls stilling ble omgjort til konsulent for fellestjenester i 2004 med ansvar for arkivet og hun fortsatte på deltid også etter at hun ble pensjonist i 2012. I en overgangsfase i 2011-12 var Thomas Ekeberg-Andersen engasjert i litt over et halvt år for å bistå biskopen.

Den nye sekretæren fra 2004 Liv Torhild Bråthen kunne i tillegg til de løpende oppgaver som biskopens sekretær også delta i ajourføringen av kallsboken fra Roses og Solveigs bispetid på grunnlag av opplysninger som Liv Glomsvoll fremskaffet. Her ble materiale fra Roses bispetid både gjenfunnet, tatt vare på, korrigert og synliggjort. Liv Torhild Bråten ble seniorrådgiver i 2014 og gikk av med pensjon i 2019. Arbeidet med kallsboken forelå i 2022.

Jorun Vang begynte høsten 2019 som sekretær for biskop i kombinasjon med en nyopprettet funksjon som kommunikasjonsrådgiver. Vang hadde bakgrunn som journalist og prosjektleder i NRK. Siden høsten 2022 har hun vært kommunikasjonsrådgiver på heltid.

Tom Husby overtok i 2022 som biskopens sekretær.

Stiftskapellanene

I rollen som biskopens stiftskapellan I hadde Steinar Bjerkestrand i 1991 etterfulgt Knut Andresen. Bjerkestrand fortsatte til han ble direktør på Hedmarksmuseet/Domkirkeodden i 1997.

På dette tidspunkt var staben blitt så stor og oppgavene så mange at stiftskapellanens opprinnelige funksjoner for biskop og bispedømmeråd måtte fordeles på flere: personalrådgiver, økonomirådgiver, rådgiver i kirkerett – spesielt kirke- og kirkegårdssaker – og teologisk rådgiver. Det ble også slik at oppgaven med å følge biskopen på visitas gikk på omgang i staben. Den jobben var ikke bare å gå bakerst under visitasens mange programposter eller være veskebærer, men å stå ansvarlig for hele planleggingen av visitasen på vegne av biskopen.

Teologisk rådgiver

Det var stiftskapellanen som hadde fungert som teologisk rådgiver – i den grad biskopen hadde behov for det. Da Leif-Jørn Hvidsten kom i 1997 ble denne tittelen brukt om hans stilling og han overtok også den rolle som stiftskapellan I hadde hatt. Hvidsten var ansatt til 2012 da han ble domprost i Hamar. Da han også fikk en funksjon som avdelingsleder i 2004, ble Gerd Anne Ansnes engasjert som teologisk rådgiver.

Irmelin Grimstad Bonden overtok stillingen som teologisk rådgiver i 2008 og fortsatte som dette til 2015 da hun ble sokneprest i Vang H. Kenneth Hansen startet som teologisk rådgiver i 2015 før han i 2019 ble kirkefagsjef. Han kombinerte dette med funksjonen som teologisk rådgiver før han i 2023 ble avløst av Stig Jørund B. Arnesen.

Kirke- og kirkegårdssaker – og prestegårder

Dette hadde vært et viktig område for stiftskapellan I helt fra den første i 1979. Det som skjedde var at oppgaver som tidligere var ivaretatt av fylkesmannens (stiftsdireksjonens) saksbehandler Inger Kola, nå blir ivaretatt av biskopens kontor.

Det var viljen og evnen til nye oppgaver som forårsaket at staben ble styrket også på dette feltet. I 1998 ble Ida Kristin Lie rådgiver i kirke- og kirkegårdssaker som en følge av nye lover på begge områder i 1996. Samtidig ble Stiftsdireksjonen nedlagt som overtilsyn i slike saker. Også noen andre oppgaver måtte da overtas av biskop / bispedømmeråd. Hun fikk ingen etterfølger på kirkegårdsfeltet da hun sluttet i 2017 – bl.a. som følge av at Statsforvalteren da hadde overtatt ansvaret som overtilsyn for kirkegårdssakene. Britt Agnete Enemo som var arkivleder, tok over også som rådgiver i kirkebygg fra 2017 og til hun gikk over i stilling som teamleder for *Felles arkivenhet* i Kirkerådet i 2021. I dag er det John Arne Johansen Harby som ivaretar oppgaven innenfor sin stilling som seniorrådgiver.

Som et ledd i desentraliseringen av arbeidet i Opplysningsvesenets Fond, ble Bjørn Katnosa knyttet til bispedømmekontoret i tiden 1993-2000. Da ble tjenestene i bispedømmene samlet i fire regionale kontorer – og Hamar ble ikke valgt som lokalisering.

Personell

Personalsektoren hadde vært viktig helt siden feltet fikk en egen stiftskapellan på Georg Hilles tid da Kjell Berg startet opp i 1985. Her var Hamar bispedømme pionérer etter Tunsberg bispedømme. Da bispedømmerådet fikk ansvar som tilsettingsmyndighet for prester fra 1989, vokste gradvis bispedømmekontorets arbeidsgiveransvar på vegne av biskop og bispedømmeråd. Hamar bispedømme ledet her an i utviklingen – se *En epokegjørende forvaltningsreform* (side 60). Med økt fokus på eget arbeidsgiveransvar og det arbeidsgiveransvar som lå til soknene med kirkelig fellelsråd som ansvarlig fra 1996, var behovet for informasjon, veiledning og oppfølging stort. Ole Elias Holck som begynte i 1991 ble domprost i Hamar i 1997 og ble avløst av Lasse Gran før Henrik Mohn tok over i 2000 – etter at Sigmund Jarle Jacobsen hadde hatt en kort funksjonstid.

Men feltet krevde økt kapasitet og kompetanse. Kontorets engasjement på personalsektoren ble styrket da Solveig Seem kom inn som personalrådgiver fra 1994, Eli Bekken i 2007 og Lars Erlend Kielland i 2016 med tittel personalprest. Seem gikk over i stilling som personalrådgiver hos Fylkesmannen i Hedmark fra 2007. Både Lars Erlend Kielland og Eli Bekken arbeider fortsatt på bispedømmekontoret.

Den første personalsjef Tom Pettersen kom i 2004. Året etter kom senere biskop Solveig Fiske som personalsjef. Trond Glimsdal var personalsjef fra 2007 til 2022. Da overtok Lars Erlend Kielland.

Økonomi

Overgangen fra regelstyring til målstyring (se kapitlet om dette side 60 ff) førte til stort behov for økonomisk kompetanse og økt kapasitet på feltet. Roger Willard begynte i 1994, Marianne B. Johansen i 1998 og Lise Høyem i 1999 som ble pensjonist 20 år etter.

Ådne Wesnes ble økonomisjef i 2005 etterfulgt av John Arne Johansen Harby fra 2010. Han var økonomisjef frem til effektiviseringsprosjektet 2017 da økonomi, lønn, regnskap og arkiv ble sentralisert i Kirkerådet og en felles økonomienhet for bispedømmene ble opprettet. Han fortsatte i Hamar som seniorrådgiver og ivaretar i dag bl.a. oppgavene med kirkebygg.

De kirkelige virksomhetsområder

De tradisjonelle virksomhetsområdene for bispedømmerådets engasjement hadde vært diakoni og undervisning. Etter 2000 kom nye satsingsområder. For å få en god koordinering av bispedømmekontorets arbeid på de områder hvor det kirkelige virksomhetsansvaret lå i soknene, ble disse samlet i en kirkefagavdeling. Først ble Leif Jørn Hvidsten gitt en funksjon som avdelingsleder. Denne ble gjort om til en stilling som kirkefagsjef da Freddy Knutsen begynte i 2007. Jan Christian Kielland overtok i 2017 da Freddy Knutsen ble stiftsdirektør. I 2019 ble Kenneth Hansen kirkefagsjef og har denne stillingen i dag.

Diakoni

Diakonien har alltid stått sentralt i bispedømmets fokus. Om oppstarten i bispedømmerådets engasjement, se side 48 og 58. Bjørn Vilberg avløste Tellef Raustøl i 1986 og fortsatte helt til 2015 – altså i 29 år. Han ivaretok dessuten etter 1996 oppgaver som misjonskonsulenten hadde hatt og gikk inn i en prosjektstilling som internasjonal konsulent i 1998-2000. Dette var et samarbeid mellom bispedømmerådet, Mellomkirkelig råd, NMS og Kirkens

Nødhjelp. Dette ga et bredere fotavtrykk for diakonifeltet, især på det internasjonale området. Da ble feltet også styrket ved at Berit Trandem gikk inn som tradisjonell diakonikonsulent i prosjektperioden. Etter prosjektperioden trakk MKR og KN seg ut, og Vilberg gikk inn i en rådgiverstilling i kombinasjon 50% diakoni og 50 % misjon.

I 2013 ble samarbeidet med misjonsorganisasjonene revitalisert ved at SMM – Samarbeid Menighet og Misjon – kom i gang igjen i Hamar bispedømme. Fra 2015 var Hanne Marie Engdal diakonirådgiver med oppgaver også som misjonsrådgiver. Fra 2021 er April Holten rådgiver for diakoni og samfunn, men misjon ble tatt ut av stillingen da hennes stilling ble redusert til 80%.

Misjon

Første fase av denne historien der Hamar bispedømme hadde en pionerrolle, er omtalt på side 58 f. Da det formelle samarbeidet mellom bispedømmerådet og nå 7 misjonsorganisasjoner ble revitalisert fra 2013 ved at SMM – Samarbeid Menighet og Misjon – ble etablert også i Hamar bispedømme, gikk Bjørn Vilberg inn som rådgiver på feltet i halv stilling etterfulgt av Hanna Marie Engdal fra 2015 også i halv stilling. Britt Agnete Enemo ble tillagt oppgaver på feltet fra 2017 til 2021. I dag er teologisk rådgiver Stig Jørund B. Arnesen tillagt oppgaver med misjon, hovedsakelig SMM.

Undervisning / trosopplæring

Undervisningsfeltet handlet i starten om bispedømmerådets engasjement for kristendomsundervisning i skolen. Fra begynnelsen av 1980-årene kom menighetens eget undervisningsoppdrag på dagsorden. Den første undervisningskonsulent Cecilie Eidsøren Holdø var tilsatt i perioden 1985-98. Da overtok Anny Holien i 2 år og Eli Røhr i 1 år. Merete Huuse begynte i 2001 og fortsatte til 2007. I satsningen på trosopplæring kom Berit Kristin Klevmoen på heltid i 2009-19 og Hege Midttun på deltid i 2014-16. I 2010 ble Gunnhild Hauge Bjørdal tilsatt som rådgiver i undervisning – etter hvert i kombinasjon med ungdomskontakt og rådgiver for samisk kirkeliv.

Pilegrim

Etter 3 års lokalisering på Dovre med Hans Jacob Dahl som pilegrimsprest, ble stillingen plassert på bispedømmekontoret fra 2003 og Arne Bakken ble tilsatt. For mange pilegrimsentusiaster var dette en kontroversiell avgjørelse: pilegrimspresten skal være på veien – ikke være en byråkrat, mente flere. Arne Bakken var ikke fulltids pilegrimsprest. Han ivaretok i kraft av sin særskilte kompetanse mange andre oppgaver for biskopen og bispedømmekontoret.

Da Arne Bakken sluttet i 2016, tok Lars Erland Kielland over, men da i kombinasjon med funksjon som personlrådgiver. Fra 2022 ivaretar Halvard Bjørkås oppgaven i kombinasjon med funksjon som kulturrådgiver.

Det innebar en betydelig pilegrimssatsing da 5 regionale pilegrimssentra ble opprettet i 2010. Et senter ble lagt til Oslo mens fire av sentrene var innenfor Hamar bispedømme. Hamar bispedømmeråd ble forvalter av statstilskuddet til drift av sentrene: Granavolden, Hamar (domkirkeodden), Dale-Gudbrands gård (Hundorp), Hjerkin. Disse sentra har en daglig leder som arbeider på årsbasis og bistår pilegrimer. Nidaros pilegrimsgård ved Nidarosdomen tok imot pilegrimene ved ankomst pilegrimsmålet. Arbeidet koordineres nasjonalt av Nasjonalt Pilegrimssenter (NPS) i Trondheim som har en stab på 4 personer.

Ungdom

Det kom ungdomskonsulent fra 2005. Hans Christian Johnson – barnebarn av biskop Alex Johnson – var den første. Fram til 2014 var ungdomskonsulentstillingen innleid, hovedsakelig fra KFUK-KFUM. Det ble naturlig nok hyppige skifter i en slik stilling i tiden fremover: Tåren Midtsund i 2007, Mari Stana Sørum i 2008, Elisabeth Hoel i 2009-2010 og Per Kristian Bjørklund i 2011.

Halvard Bjørkås var ungdomsrådgiver fra 2012 og i 2016-22 i kombinasjon med kulturrådgiver. I dag er Gunnhild Hauge Bjørdal ungdomskontakt i kombinasjonen med rådgiver for sørsamisk kirkeliv og kirkelig undervisning.

Kultur

Kulturrådgiver Rune Holme kom i 2011 som en del av en nysatsning på kirke og kultur. Han fortsatte til 2015.

I 2016 overtok Halvard Bjørkås feltet i kombinasjon med funksjonen som ungdomsrådgiver. Han fortsatte som kulturrådgiver fra 2022 men nå i kombinasjon med pilegrimsfeltet.

Sør-samisk kirkeliv

Fra 2019 har bispedømmerådet oppnevnt et fagråd for sør-samisk kirkeliv hvor Gunhild Hauge Bjørdal i dag er rådgiver.

Fellestjenester

Kontorstillinger som ivaretok oppgaver på vegne biskop og bispedømmeråd har vært mange. Om starten, se side 52. Som tidligere nevnt ble Else-Kari Stramrud tilsatt i 1984 og fortsatte helt til 2020. Astrid Husebø startet i 1983 og ble pensjonist i 2004. Ida Kolsrud begynte i 2005 og er fortsatt ansatt. Også biskopens sekretær hørte med i avdelingen for fellestjenester.

Britt Agnete Enemo overtok stillingen som arkivleder for arkivet til Hamar bispedømmeråd og Hamar biskop etter Liv Glomsvoll i 2012. I tillegg var hun utvalgssekretær for Hamar bispedømmeråd, med ansvar for ferdigstilling og distribuering/publisering av møtedokumenter. Etter en effektiviseringsprosess i 2017 hvor arkivet ble sentralisert til Kirkerådet, ble hennes stilling omgjort til en rådgiverstilling for kirkebygg og misjon. Hun hadde fortsatt noen arkivoppgaver, som hjelp til å finne frem i papirarkivet og brukerstøtte i elektronisk arkiv, og beholdt også oppgaven som utvalgssekretær for bispedømmerådet.

Omorganisering og effektivisering

Ved skillet stat/kirke i 2016 ble rettssubjektet Den norske kirke opprettet og Kirkerådet og de 11 bispedømmerådene ble én felles juridisk enhet. Det ble etter dette gjennomført et effektiviseringsprosjekt hvor økonomi, lønn, regnskap og arkiv ble sentralisert i 2017. To nye enheter ble opprettet; Felles økonomienhet og Felles arkivenhet. Begge enhetene ble organisatorisk plassert hos Kirkerådet. Dette er hovedårsaken til at antall kontortilsatte på bispedømmekontoret deretter gradvis ble redusert.

For arkivområdet innebar dette at *Felles arkivenhet* har ansvaret for Den norske kirkes arkiv. Arkivet er postmottakere for Kirkerådet og de 11 bispedømmerådene; med journalføring, offentlig journal, arkivpleie, opplæring av brukere og brukerstøtte. I tillegg har hvert bispedømmekontor en arkivressurs, som yter lokal brukerstøtte og sørger for fremfinning i bispedømmerådets historiske arkiver skapt før 2016. Britt Agnete Enemo startet i Kirkerådet i

2021 som teamleder for Felles arkivenhet, men har fortsatt noen arbeidsoppgaver knyttet til Hamar.

Fra 0 til 16 – og så til 12

Fra 1945 til 1975 økte staben fra 0 til 4. Fra 1975 til 2014 var økningen fra 4 til 16. Kulturen i statskirken hadde vært ensidig fokusering på utvidelser og ekspansjon finansiert av Staten. Fra 2014 til 2022 sank tallet til 12. En selvstendig kirke løst fra Staten fra 2012/16– og med full disposisjonsrett over statens og kommunens bevilgninger – måtte prioritere effektiv organisering og rasjonalisering. Det foregår kontinuerlig en vurdering av hvordan fagområdene skal dekkes og kombineres når en stilling ble ledig – og hvordan kontoret skal organiseres.

Bildet nedenfor viser staben i 2014 – året da Hamar bispedømme markerte at det var 150 år siden gjenopprettelsen.

Staben i 2014:

Første rekke fra venstre: Freddy Knutsen, Else-Karin Stramrud, Siv Birkeland, Britt Agnete Enemo, Trond Glimsdal.

Andre rekke fra venstre: Hege Midthun, Arne Bakken, Rune Holme, Halvard Bjørkås, Berit Klevmoen, Ida Kristin Lie, Liv Torhild Bråthen, Lise Høyem, Eli Brekken, Irmelin Grimstad Bonden, Bjørn Vilberg, Ida Kolsrud

Ekskurs nr. 2: biskopens skrivebord

Det var ved skrivebordet tankene ble tenkt, forberedelsene har vært gjort, prekener og taler ble skrevet, foredrag har funnet sin form og korrespondansen ivaretatt. Det meste av det som er omtalt i denne artikkel, kan spores tilbake til biskopens skrivebord – enten som egen kreativitet eller som respons på andre innspill. Slikt arbeid er viktig og nødvendig før møtet med mennesker i kirker og forsamlingshus – hvor det hele finner sin form i samspillet mellom formidler og tilhørere.

Biskopens kontor hadde siden 1888 vært i det store rommet i sørvest og med utgang til terrassen. Det var en del av den private leiligheten og integrert i denne.

Biskopene valgte ulik plassering av sitt skrivebord. Skrivebordet ble dermed et slags personlige fotavtrykk. Var det et poeng at fotavtrykket ble et annet enn forgjengerens? I de første 100 år tenkte man ikke slik. For de første biskopene – fra Arnoldus Hille til Schjelderup – var det dagslyset som var avgjørende for plasseringen: de satt med ryggen mot stuen og fikk lyset inn fra venstre. Hånden skygget da ikke for pennen og arket.

Selv om biskopene satt med ryggen til bispegårdens storstue, satt allikevel biskopen integrert i sin private leilighet. Han satt ved døren inn til stuen og døren sto åpen. De som oppholdt seg der, visste at de skulle være stille når skrivebordet ble benyttet.

Inngangen fra forkontoret var i nordvest og biskopene så rett imot denne døren. Men der ute på forkontoret var det i starten ingen ansatte. Det fantes kun et arkivskap og en safe. Men besøkende kom mest sannsynlig inn denne veien. Det var nok hushjelpen eller fruene som viste vei inn.

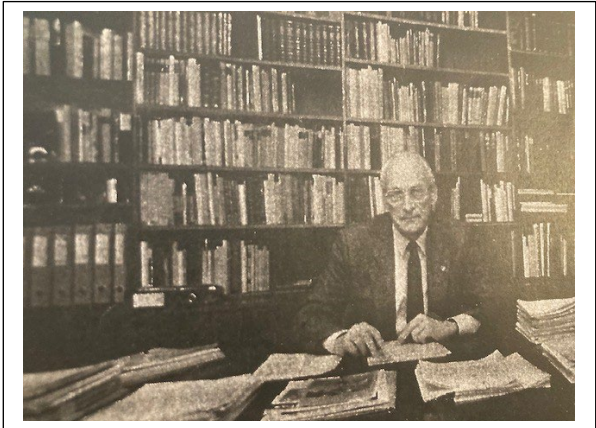

Alex flyttet over til hjørnet i sørvest på grunn av sitt kjempestore skrivebord. Han må ha anskaffet det selv til bispegården da han kom. Han arvet ikke Schjelderups – som var mye mindre. Det store skrivebordet var ikke med på flyttelasset til Alex, forteller sønnen Johannes Johnson. Biskopen hadde da øynene rettet mot stuen da han løftet blikket og skrivebordet var på denne måte fremdeles en del av den private leiligheten – de få dagene i året Alex faktisk satt ved dette skrivebordet i kontortiden.

Alle biskopene hadde bibliotek, lesestol og sittegruppe i rommets nordøstre hjørne – det lensmann Skavlan hadde gjort til «Røgeværelset» og plassert sin kamin med speil. Da TV

gjorde sitt inntog i 1960, ble det plassert i kabinettet – som lå mellom stuen og soverommet. Dermed ble kontoret uberørt av TV.

Georg Hille plasserte derimot sitt skrivebord i nordøst – annerledes enn alle forgjengerne. Han satt med ryggen mot stuen og markerte dermed at han var «på kontoret» når han satt ved skrivebordet – og ikke i et hjørne i sin private leilighet. Han lukket også alltid døren inn til stuen. Han hadde en sittegruppe i nordøst der Alex hadde sitt store skrivebord. Dermed gikk besøkende til sittegruppen – fra en del av bispekontoret (forkontoret) til en annen del av bispekontoret (biskopens møtested). Da biskopen hadde ordinasjonssamtaler – som kunne vare 5-6 timer – var det sittegruppen som ble benyttet.

Heller ikke Georg Hille brukte skrivemaskin og han skrev konseptene til sine brev for hånd. På forkontoret ble de renskrevet.

Rose gjorde overfor artikkelforfatteren et poeng av at hun hadde plassert skrivebordet sitt annerledes enn sine forgjengere. «Nå er det en ny tid», ja – hun sa faktisk det. Solveig Fiske satt på samme sted som Rose. Den nye tid skulle fortsette. De tok i bruk den nordvestre del av rommet. Der hadde ingen menn sittet. Det var også en naturlig plassering etter at rommet hadde fått ny inngang i nordøst og døren fra det gamle forkontoret var stengt. Besøkende kom nå fra resepsjonen gjennom døren i nordøst. Der møtte de en representativ sittegruppe som var i hyppig bruk før de (eventuelt) kom frem til biskopens skrivebord.

Det var altså ikke bare fysiske eller interiørmessige forklaringer til dette. Det var også en markering at nå var det en ny tid: kvinnene hadde avløst mennene. De satt annerledes. De markerte en selvstendig profil. Kroppsspråket var annerledes enn mennenes. Møtet med den kvinnelige biskop foregikk i andre omgivelser enn møtene med de mannlige biskoper. I og med at hele bispegården nå var kontorisert, var det på en måte enklere å gjennomføre dette i praksis – det var ikke lenger et skille mellom privat og offentlig del i bispegården.

En annen stor endring skjedde samtidig med dette: De kvinnelige biskoper brukte PC. Biskopens brev gikk med andre ord rett fra håndskrevet kladd for sekretærens renskriving til ferdigskrevet datautskrift direkte fra biskopens PC.

Ekskurs nr. 3 - biskopene i bybildet

Biskopen har vært en sentral embets- og tjenestemann i Hamar i 160 år. Allikevel er det få synlige spor av biskopene i bybildet.

Gatenavn

Biskop Folkestad fikk en gate oppkalt etter seg allerede mens han levde. Den går fra Ankerløkka til Høiensalgate – eller fra et typisk arbeiderstrøk til Hamars beste vestkant. Bildet nedenfor er tatt i Høiensalgate i retning bispegården.

Det har vært tre biskoper med navnet Hille. Men fotavtrykket etter disse i bybildet er heller beskjedent – hvilket alle tre med sin tilbakeholdenhet antagelig ville vært tilfreds med. Men det er ikke de tilbakeholdende som skal avgjøre slikt! Byen må kjenne sin historie!

Hilles gate er under 100 m lang og det er ingen av husene som har adresse til Hilles gate. Den ligger i Vestbyen mellom Bryggerigaten og Sangenveien. Yngste generasjon Hille hadde sine spaserter gjennom Hilles gate.

Bygninger

Bispinne Gina Hille hadde et sterkt sosialt engasjement som hun bl.a. kanaliserte gjennom menighetspleien i Hamar. Hun tok bl.a. initiativ for å få reist et hjem for eldre tjenestepiker i Hamar og ledet selv en innsamlingsaksjon med dette som formål. Brukseier Lars Bjerke i Brumunddal ga tomt like ved lærerskolen. En testamentarisk gave fra kjøpmann M. Finstad på 5.000,- ga grunnlaget for driften, mens beboerne betalte selv for sitt opphold.

«Damehjemmet» i Kronborgveien 4 kom i gang i 1914 – men da var det 8 år siden Gina Hille hadde flyttet til Kristiania. I Damehjemmet er det i dag utleieleiligheter.

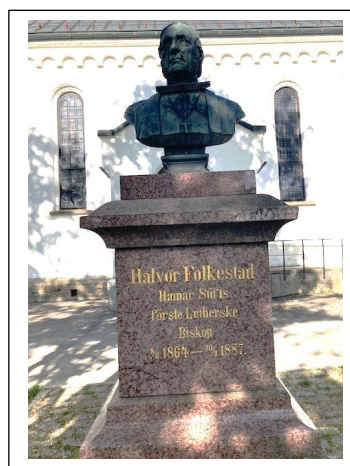
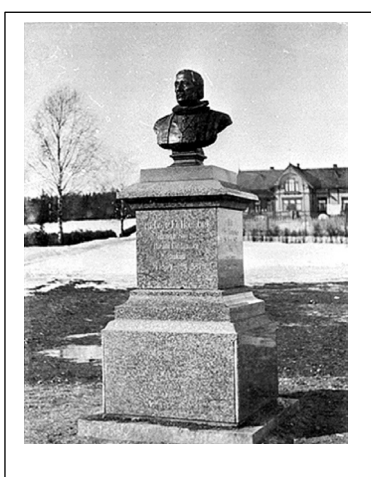
En liten park

Biskop Roses lund ble anlagt i 1999 – se omtalen på side 66. Opprinnelig ble det plantet roser. Den er lokalisert langs Furnesveien og ligger nordøst for domkirken. Biskop Roses lund ligger på bispegårdens grunn – selv om den ligger utenfor gjerdet.

Byster

Det står en byste av Halvor Folkestad utenfor domkirken. Den ble avduket i forbindelse med byens 50-årsjubileum i 1899. Den var opprinnelig plassert lengst sør i bispegårdshagen før den ble flyttet til sitt nåværende sted øst for kirken.

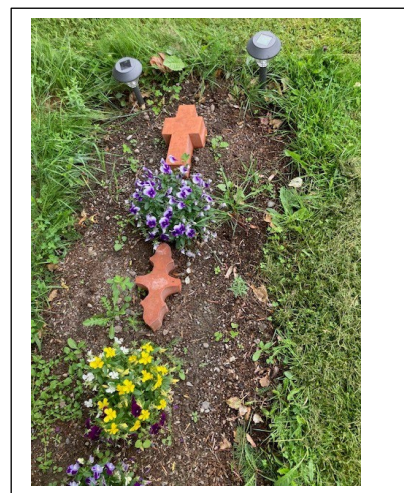
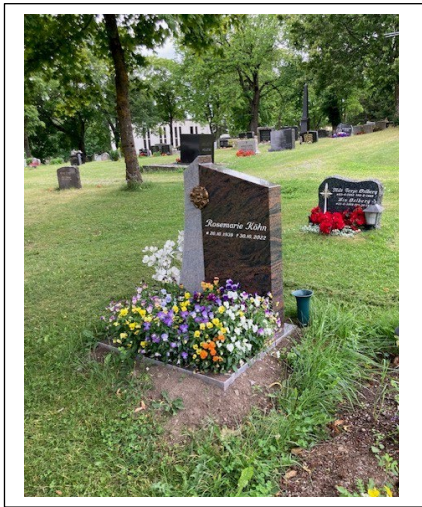
Kristian Schjelderups byste står på vestsiden av kirken og ble avduket ved bispedømmets 100-årsjubileum i 1964. Alex Johnsons byste står i bispegårdens stue (se side 49). Statuen av Rose fra 2023 står øst for kirkens inngangsparti (se side 69). Statuen var påbegynt mens Rose levde. Siden Rose døde før statuen var ferdig, unngikk man problemstillingen om å sette opp en statue av en levende person.

Gravminner

Av de 11 biskoper som er døde, er det kun to som er begravet på Hamar kirkegård. Lenge var biskop Gustav Dietrichson den eneste. Han døde i 1922. Rosemarie Köhn døde 100 år senere – i 2022. De to gravene ligger på ca. 50 m avstand på et felt nær Furnesveien.

Roses kistegrav med Hamar krematorium i bakgrunnen. Inskripsjonen på Roses gravminne har ingen tittel foran hennes navn.

Til høyre to steiner fra kirken i Roses fødeby Rathenow utenfor Berlin. Kirken ble bombet av russerne i 1945 og er ennå ikke gjenreist.

Bispeportretter

Det har vært malerier av samtlige biskoper i Hamar domkirke – dog slik at av Alex Johnson, Georg Hille og Rosemarie Köhn er det fotografi. Maleriene er i dag fjernet fra kirkerommet og rommet under orgelgalleriet har gitt plass til et alter, lysglobe og sakral kunst. Portrettene står lagret på galleriet i påvente av en ny løsning. I våpenhuset henger fotoene av Alex Johnson, Georg Hille og Rosemarie Köhn. Solveig Fiske har ennå ikke fått bilde i kirken.

Folkestad

A. Hille

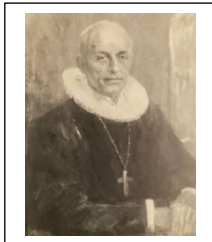
Brun

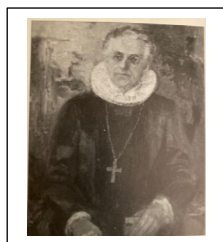
Jensen

Dietrichson

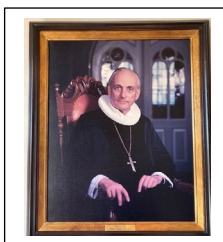
H. Hille

Schjelderup

Johnson

G. Hille

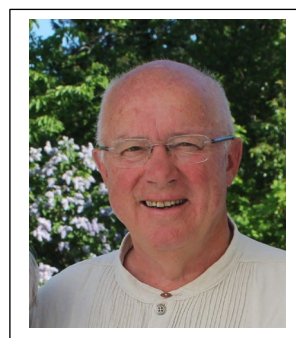
Köhn

Litteratur:

- Intervjuer med biskop emeritus Georg Hille – foretatt av professor Ragnar Pedersen og domprost emeritus Knut Andresen i mars 2013. Utskrift og lyd kopi i Statsarkivet i Hamar.
- Hamar bispedømme i 150 år. Red. av Arne Bakken og Knut Andresen. Hamar 2014. Stoff og sitater i avsnittene om Henrik Hille, Kristian Schjelderup, Alex Johnson og Georg Hille er hentet fra sidene: 274ff (H. Hille), 281ff (Schjelderup), 287ff (Johnson) og 296ff (G. Hille).
- Oddrun Kårstad: Hamar bispestols historie 1153-1953. Hamar 1953.
- Georg Hille: Hamarbiskopens boliger fra 1153 til 2003. I «Fra Kaupang til bygd» 2004. Side 175-182.
- Per Kristian Aschim: Den første biskop – Halvor Olsen Folkestad. I «Hamar bispedømme i 150 år». Hamar 2014. Side 15-34.
- Per-Øivind Sandberg: Hamars første 100 år sett gjennom livene til fem Hamar-personligheter [Arnoldus Hille, side 171-235] Hamar 2021.
- Pål Repstad: Mannen som ville åpne kirken. Kristian Schjelderups liv. Oslo 1989.
- Ove Hestvold: Alex Johnson. Et liv i spenningsfelt. Oslo 1987.
- Knut Andresen: Georg Hille. Med kall fra Gud og kirken. Hamar 2017. (Finnes på Hamar bibliotek og Statsarkivet i Hamar).
- Gry Espedal: Rose. En biografi om Rosemarie Köhn. Oslo 2007.
- Årbøker for Den norske kirke
- Kallsbok for Hamar bispedømme. Bispearkivet i bispegården.
- Arkivmateriale fra Statsarkivet i Hamar
- Hamar kommunes hjemmesider. Eiendommer.

Forfatteren:

Universitetsbibliotekar 1974-76
Bispedømmerådssekretær i Hamar 1977-79
Stiftskapellan ved Hamar bispekontor 1979-90
Formann i Den norske kirkes Presteforening 1984-88
Direktør i Kirkerådet 1991-96
Domprost i Nidaros 1996-2010

Hamar har hatt 12 biskoper i tiden 1864 – 2022. Den 13. er i virksomhet fra 2023.